

59135

T.C.

Hacettepe Üniversitesi

Nörolojik Bilimler ve Psikiyatri Enstitüsü

UNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KİŞİLERARASI ŞEMALAR VE DEPRESİF
BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Klinik Psikoloji Programı

GONCA BOYACIOĞLU

17. 59135

Danışman Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Işık Savaşır

Ankara, Aralık 1994

T.C.
HÜMİ

Doktora Tezi Savunma Jürisi

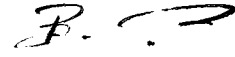
Prof.Dr.Işık Savaşır

Başkan

Prof.Dr.Nuray Karancı

Uye

Doç.Dr.Buket Erkal

Uye

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ

I.1.ÜZERİNDE ÇALIŞILAN KONU VE ARAŞTIRMA ALANI.....	1
I.2.İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLAR VE GÖRGÜL ÇALIŞMALAR....	3
I.2.1.BENLİK ŞEMASI/BENLİK VE DİĞERLERİNİN ETKİLEŞİMİNİN TEMSİLİ.....	3
I.2.2.OBJE İLİŞKİLERİ VE KİŞİLERARASI KURAMLAR.....	9
I.2.3.SAFRAN'IN BİLİŞSEL-KİŞİLERARASI YAKLAŞIMI.....	13
I.2.3.1.BİLGİ İŞLEME YAKLAŞIMI/EKOLOJİK YAKLAŞIM VE KİŞİLERARASI SEMA KAVRAMI.....	14
I.2.3.2.DAVRANIŞSAL VE DUYGUSAL SİSTEMLERE BAKİŞ AÇISI.....	21
I.2.3.3.BİLİŞSEL KİŞİLERARASI DÖNGÜ VE PSİKOPATOLOJİ....	23
I.2.4.KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE BİLİŞSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR.....	25
I.2.4.1.DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	25
I.2.4.2.ARAŞTIRMA BULGULARI.....	31
I.2.5.DEPRESYONUN ETİYOLOJİSİNE İLİŞKİN BİLİŞSEL VE SOSYAL ETKİLEŞİMSSEL GÖRÜŞLER.....	37
I.2.5.1.DEPRESYONDA BİLİŞSEL KURAM VE YÜKLEME MODELLERİ.....	38
I.2.5.2.DEPRESYONDA SOSYAL ETKİLEŞİMSSEL FAKTÖRLER: SOSYAL DESTEK.....	41
I.2.6.DEPRESYONDA BİLİŞSEL VE KİŞİLERARASI İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN KURAMSAL GÖRÜŞLER.....	44

I.2.7. DEPRESYONDA KİŞİLERARASI BİLİŞSEL ÖZELLİKLERİ İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR.....	47
I.2.8. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YANIT ARANAN SORULARI.....	56
II. YÖNTEM.....	62
II.1. DENEKLER.....	62
II.2. BİLGİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	65
II.2.1. ÖLÇEKLERİN TANITILMASI VE GÜVENİRLİK, GEÇERLİK ÇALIŞMALARI.....	66
II.2.1.A. KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	66
II.2.1.B. BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ (BDÖ).....	66
II.2.1.C. KİŞİLERARASI ŞEMALAR ÖLÇEĞİ (KSÖ).....	68
II.2.2. İŞLEM	76
II.2.3. KİŞİLERARASI ŞEMALAR ÖLÇEĞİNİN TÜRKİYE KOŞULLARINA UYARLAMASINA İLİŞKİN ÖN ÇALIŞMA.....	77
II.2.3.1. KSÖ'NİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİNE İLİŞKİN ÖN ÇALIŞMA.....	78
II.2.2.1.A. GEÇERLİK ÇALIŞMASI.....	78
II.2.3.1.B. GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI.....	82
III. BULGULAR.....	90
III.1. KSÖ'NİN FAKTÖR ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	90
III.2. KSÖ'NÜN DISKRİMİNANT ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	103

- III.3. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KİŞİLERARASI TEPKİLERİN KONTROL, GÜVEN,
SOSYALLIK VE BİRLİKTE OLMA BOYUTLARI AÇISINDAN
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA
İLİŞKİN BULGULAR.....108
- III.4. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KİŞİLERARASI TEPKİLERİN ANNE, BABA VE
ARKADAŞIN KONTROL, GÜVEN, SOSYALLIK VE
BİRLİKTE OLMA BOYUTLARI AÇISINDAN
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....112
- III.4.A. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KİŞİLERARASI TEPKİLERİN KONTROL BOYUTUNDA
ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ
AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....112
- III.4.B. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KİŞİLERARASI TEPKİLERİN BİRLİKTE OLMA
BOYUTUNDA ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA
İLİŞKİN BULGULAR.....117
- III.4.C. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KİŞİLERARASI TEPKİLERİN SOSYALLIK BOYUTUNDA
ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ
AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....122
- III.4.D. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KİŞİLERARASI TEPKİLERİN GÜVEN BOYUTUNDA
ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ
AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....126
- III.5. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DUŞMANLIK, DOSTLUK BASKINLIK, PASİFLİK
DURUMLARINDA KİŞİLERARASI SEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....132

- III.6.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DÜŞMANLIK, DOSTLUK BASKINLIK, PASİFLİK
DURUMLARINDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK
ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....138
- III.6.A.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DÜŞMANLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE,
BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....138
- III.6.B.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DOSTLUK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE,
BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA
İLİŞKİN BULGULAR.....143
- III.6.C.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
BASKINLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA
VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....148
- III.6.D.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
PASİFLİK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE,
BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....153
- III.7.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KŞÖ'DEKİ İSTENİRLİK BOYUTU AÇISINDAN
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....157
- III.7.A.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
KŞÖ'DEKİ İSTENİRLİK DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE,
BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....157

- III.7.B. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DUŞMANLIK, DOSTLUK BASKINLIK, PASİFLİK
DURUMLARINDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK
DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN
BULGULAR.....162
- III.7.B.1. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DUŞMANLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYİ
AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN
BULGULAR.....162
- III.7.B.2. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DOSTLUK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYİ
AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA
İLİŞKİN BULGULAR.....167
- III.7.B.3. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
BASKINLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYLERİ
AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA
İLİŞKİN BULGULAR.....172
- III.7.B.4. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
PASİFLİK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE,
BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE
GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN
KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....176
- III.8. KŞÖ'DEKİ BOYUTLARIN VE ÇEŞİTLİ SOSYO-DEMOGRAFİK
ÖZELLİKLERİN DEPRESİF BELİRTİLERİ YORDAMALARINA
İLİŞKİN BULGULAR.....181

IV.TARTIŞMA VE SONUÇLAR.....	184
IV.1.KSÖ'NİN GUVENİRLİK VE GEÇERLİĞİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	184
IV.2.ARAŞTIRMANIN SORULARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	190
IV.2.1.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN KONTROL, GÜVEN, SOSYALLIK VE BİRLİKTE OLMA BOYUTLARINDA, ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	190
IV.2.2.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DUŞMANLIK, DOSTLUK, BASKINLIK, PASİFLİK DURUMLARINDA, KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	201
IV.2.3.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN GENEL OLARAK KİŞİLERARASI TEPKİLERİN VE BELİRLİ KİŞİLERARASI DURUMLARDAKİ KİŞİLERARASI TEPKİLERİN İSTENİRLİK DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	214
IV.2.4.KSÖ'DEKİ BOYUTLARIN VE ÇEŞİTLİ SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN DEPRESİF BELİRTİLERİ YORDAMADALARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	216

IV.3.ARASTIRMA SORULARINA ILISKIN BULGULARIN GENEL OLARAK TARTISILMASI VE KLINIK DOGURGULARI.....	219
IV.4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	230
IV.4.A.SONUÇLAR.....	230
IV.4.B.ÖNERİLER.....	234
ÖZET.....	238
SUMMARY.....	241
KAYNAKLAR.....	244
EKLER	

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo-1:Deneklerin Sınıflara, Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı ve Örneklem İçi Yüzdeleri.....	63
Tablo-2:KSÖ'ndeki Kişilerarası Tepkilerin Temsil Ettikleri Kişilerarası Boyutlara İlişkin Ortalama Derecelendirmeler.....	80
Tablo-3:KSÖ'ndeki Maddelerin Temsil Ettiği Kişilerarası Boyutlara İlişkin Ortalama Derecelendirmeler.....	84
Tablo-4:KSÖ'ndeki Kişilerarası Tepkilerin Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	85
Tablo-5:KSÖ'ndeki Alt Ölçeklerin Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	86
Tablo-6:KSÖ'ndeki Baskınlık ve Dostluk Alt Ölçeklerin Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	87
Tablo-7:KSÖ'ndeki Tepkilerin İstenirlik Düzeyi Boyutunun Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	87
Tablo-8:KSÖ'deki Durum-alt ölçeklerinin iç Tutarlık (Cronbach-Alpha) Analizleri.....	87
Tablo-9:KSÖ'deki İstenirlik Boyutunun iç Tutarlık (Cronbach-Alpha) Analizleri.....	88
Tablo-10:KSÖ'nin Maddeleri için 4 Faktör Üzerinden Uygulanan Temel Bileşenler Analizi Bulguları.....	91

Tablo-11:KSÖ'nin Anne Formunun Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör örüntüsü.....	93
Tablo-12:KSÖ'nin Baba Formunun Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör örüntüsü.....	94
Tablo-13:KSÖ'nin Arkadaş Formunun Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör örüntüsü.....	95
Tablo-14:Diskriminant Analizi Sonrası Kişilerarası Tepkilere ilişkin Sınıflandırma Sonuçları.....	105
Tablo-15:Diskriminant Analizi Sonrası Kişilerarası Durumlara ilişkin Sınıflandırma Sonuçları.....	106
Tablo-16:Diskriminant Analizi Sonrası Kişilerarası Tepkilerin istenirliklerine ilişkin Sınıflandırma Sonuçları.....	107
Tablo-17:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Güven, Sosyallik ve Birlikte Olma Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....	110
Tablo-18:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Babadan Beklenen Kontrol Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....	115
Tablo-19:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Anne, Baba ve Arkadaşın Birlikte Olma Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....	119
Tablo-20:Cinsiyete Göre Arkadaşın Birlikte Olma Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....	121

- Tablo-21:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Anne,
Baba ve Arkadaşın Sosyallik Tepkilerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....124
- Tablo-22:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Anne,
Baba ve Arkadaşın Güven Tepkilerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....129
- Tablo-23:Cinsiyete Göre Annenin Güven Tepkilerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....131
- Tablo-24:Depresif Belirti Düzeylerine Göre
Düşmanlık, Dostluk, Baskınlık ve Pasiflik
Durumlarının Tamamlanmasına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....135
- Tablo-25:Cinsiyete Göre Dostluk ve Pasiflik
Durumlarının Tamamlanmasına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....137
- Tablo-26:Depresif Belirti Düzeylerine Göre
Düşmanlık, Durumunda Anne, Baba ve
Arkadaşın Tamamlayıcılıklarına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....141
- Tablo-27:Depresif Belirti Düzeylerine Göre
Dostluk, Durumunda Anne, Baba ve
Arkadaşın Tamamlayıcılıklarına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....145
- Tablo-28:Cinsiyete Göre Dostluk Durumunda
Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....147
- Tablo-29:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Baskınlık,
Durumunda Anne ve Babanın Tamamlayıcılıklarına
İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....150
- Tablo-30:Cinsiyete Göre Baskınlık Durumunda
Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....152

- Tablo-31:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Pasiflik,
Durumunda Babanın Tamamlayıcılıklarına
İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....155
- Tablo-32:Cinsiyete Göre Pasiflik Durumunda
Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....156
- Tablo-33:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Anne,
Baba ve Arkadaşın Tepkilerinin İstenirlik
Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri..160
- Tablo-34:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Düşmanlık
Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın
Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....165
- Tablo-35:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Dostluk
Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın
Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....169
- Tablo-36:Cinsiyete Göre, Dostluk Durumunda, Arkadaşın
Tamamlayıcılığına İlişkin İstenirlik Düzeylerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....171
- Tablo-37:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Baskınlık
Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın
Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....174
- Tablo-38:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Pasiflik
Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın
Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin
Ortalama ve Standart Kayma Değerleri.....179
- Tablo-39:BDÖ Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu
Regresyon Analizi Özet Tablosu.....183

EK-1

- Tablo-40: Deneklerin Medeni Durumu
- Tablo-41: Deneklerin Yaşamlarının En Uzun Bölümünü Geçirdikleri yerlere Göre Dağılımı
- Tablo-42: Deneklerin Ebeveynlerinin Eğitim Durumları
- Tablo-43: Deneklerin Ebeveynlerinin Meslek Durumları
- Tablo-44: Deneklerin Aile Yapısına Göre Dağılımı
- Tablo-45: Deneklerin Kaldıkları Yere Göre Dağılımı
- Tablo-46: Deneklerin Aileleriyle Yaşadıkları Evdeki Oda Sayısı
- Tablo-47: Deneklerin Ailelerindeki Kişi Sayısı

EK-7

- Tablo-48: Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-49: Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-50: Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-51: Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-52: Annenin Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-53: Babanın Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-54: Arkadaşın Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

- Tablo-55: Annenin Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-56: Babanın Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-57: Arkadaşın Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-58: Annenin Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-59: Babanın Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-60: Arkadaşın Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-61: Annenin Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-62: Babanın Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-63: Arkadaşın Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-64: Düşmanlık Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-65: Dostluk Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-66: Baskınlık Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-67: Pasiflik Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

- Tablo-68: Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-69: Düşmanlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-70: Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-71: Dostluk Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-72: Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-73: Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-74: Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-75: Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-76: Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-77: Pasiflik Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-78: Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-79: Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-80: Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

- Tablo-81: Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-82: Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-83: Düşmanlık Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-84: Düşmanlık Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-85: Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-86: Dostluk Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-87: Dostluk Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-88: Dostluk Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-89: Baskınlık Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-90: Baskınlık Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-91: Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-92: Pasiflik Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları
- Tablo-93: Pasiflik Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Tablo-94: Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

EK-8

Tablo-95:Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-96:Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-97:Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-98:Babadan Beklenen Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-99:Anneden Beklenen Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-100:Anneden Beklenen Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-101:Babadan Beklenen Birlikte olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-102:Arkadaşdan Beklenen Birlikte olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-103:Anneden beklenen Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-104:Babadan Beklenen Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo-105:Arkadaşdan Beklenen Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

- Tablo-106: Anneden Beklenen Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-107: Babadan Beklenen Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-108: Arkadaşdan Beklenen Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-109: Düşmanlık Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-110: Dostluk Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-111: Baskınlık Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-112: Pasiflik Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Cinsiyetin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-113: Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-114: Düşmanlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-115: Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-116: Dostluk durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-117: Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-118: Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

- Tablo-119: Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-120: Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-121: Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Cinsiyetin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-122: Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-123: Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Cinsiyetin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-124: Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-126: Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-127: Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-128: Düşmanlık durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-129: Düşmanlık durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-130: Düşmanlık durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-131: Dostluk durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-132: Dostluk durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

- Tablo-133: Dostluk durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-134: Baskınlık durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-135: Baskınlık durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-136: Baskınlık durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-137: Pasiflik durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-138: Pasiflik durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo-139: Pasiflik durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

ŞEKİLLER DİZİNİ

- Sekil-1:Depresif Belirtilerin Düzeyi ve Cinsiyetin
Anneden Beklenen Kontrol Tepkileri
Üzerindeki Ortak Etkileri.....116
- Sekil-2:Depresif Belirtilerin Düzeyi ve Cinsiyetin
Anneden Beklenen Güven Tepkileri
Üzerindeki Ortak Etkileri.....131
- Sekil-3:Kişilerarası Şemalar ile Depresif
Belirtiler Arasındaki İlişkinin Birlikte
Olma Durumları (Dostluk/Düşmanlık) Açısından
Şematik Gösterimi.....228
- Sekil-4:Kişilerarası Şemalar ile Depresif
Belirtiler Arasındaki İlişkinin Kontrol
Durumları (Baskınlık/Pasiflik) Açısından
Şematik Gösterimi.....229

BÖLÜM I

GİRİŞ

I.1. ÜZERİNDE ÇALIŞILAN KONU VE ARAŞTIRMA ALANI:

Klinik psikolojide bir insan modeli oluşturmadaki girişimlere tarihsel çerçevede bakıldığında, ilk dönemlerde duygulara; daha sonra davranışlara; son dönemlerde de bilişlere merkezi önem verildiği görülmektedir. Bu açıdan döneme göre önem verilen boyut ile sözü edilen diğer boyutlar arasındaki etkileşimin genellikle gözardı edildiği dikkati çekmektedir. Oysa, oldukça karmaşık doğası olan insan varlığını, böyle indirgeyici bir bakış açısıyla kavranabilir kılmaya zorlamak, alandaki bilgi birikiminin birarada değerlendirilmesinde tıkanıklığa yol açmaktadır. Bu tıkanıklık, son yirmi yıldır önemli gelişmelere itici güç olmuş bilişsel kuramın geldiği noktada da gözlenmektedir. Bilişsel kuramın tıkanıdığı noktalardan biri olarak Hammen (1992), bilişlerin yüzeysel görünümüne ilişkin ölçümlere fazla güvenildiğini belirtmektedir. Ona göre, benlik, kişilerarası ilişkiler ve insanın içinde yaşadığı bağlam gibi temel inançlarla ilgili daha derindeki bilişsel özelliklerin ölçülmesi gözardı edilmektedir. Benzer doğrultuda Safran (1990), bilişsel kuram

cerçevesinde yürütülen çalışmalarda, bilişsel boyuta fazla önem verilerek; bu boyutun insan doğasına pek uygun olmayan bilgisayar analogisiyle açıklanmaya çalışıldığını vurgulamaktadır.

Bu noktada, Safran (1990), psikopatolojinin açıklanması ve değişimlenmesi sürecinde, bilişsel boyutun kişilerarası ilişkiler bağlamında da ele alınmasını önermektedir. Yazar bilişsel kuram çerçevesinde oluşturulmuş bilgi birikimini, kişilerarası ilişkiler ile bütünleştirip, bilişsel süreçleri "benlik" ve "diğerleri" açısından ele almaktadır. Safran (1990), ayrıca böyle bir bütünleştirmenin bilgi-işleme modeli ile ekolojik yaklaşımın birleştirilmesiyle oluşturulabileceğini vurgulamaktadır. Kişilerarası yaklaşımla bilişsel yaklaşımın bütünleştirilmesine yönelik bu girişimde, bilişler, duygular ve davranışlar, kişilerarası bağlamda gelişen ve işlev gören yapılar olarak bütünleştirilerek genişletilmiş bir bilişsel modele oturtulmaktadır (Safran ve Segal, 1990).

Bu araştırmanın temel konusu da, Safran (1990)'nın sözü edilen bilişsel-kişilerarası yaklaşımından hareketle kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaçla, izleyen alt bölümlerde konunun çeşitli boyutlarına ilişkin kuramsal yaklaşımlara

ve bunlarla bağlantılı görgül araştırmalara yer verilmiştir.

I.2. İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLAR VE GÖRGÜL ÇALIŞMALAR

I.2.1. BENLİK-ŞEMASI/BENLİK VE DİĞERLERİNİN ETKİLEŞİMLERİNİN TEMSİLİ

Kişilerarası bilişsel yapıların kavranması açısından, öncelikle "benlik"le ilgili şemalarda neler olduğu ve bu şemaların kişilerarası bağlamda nasıl yer aldıklarına odaklanmak yararlı olacaktır.

Benlik şemasına ilişkin kavramsallaştırmalar üzerine önemli girişimleri olan Markus (1977)'a göre, sosyal uyarılmanın nicelikseliği ve değişkenliğinden dolayı bir kişinin tüm bunlara dikkat etmesi olanaksızdır. Bu nedenle, insanlar neyi öğrenecekleri, hatırlayacakları ve neye dikkat edecekleri konusunda seçici olmak zorundadırlar. Markus, bu seçici eğilimlerin bilişsel yapılara bağlı olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu kodlamayı ve bilgi sunumunu yürüten yapılar şemayı oluşturmaktadır. Markus, benlik-şemasının ayrıntılı bir tanımını Şu Şekilde vermektedir:

"benlik hakkındaki bilişsel genellemelerdir, geçmiş yaşantılardan kaynaklanır, bireyin sosyal yaşantısında olan, benlikle ilgili bilginin işlenmesine yardımcı olur..... Bilginin izlenip

izlenmeyeceği, nasıl yapılandırılacağı, bu duruma bağlanmalarının ne derece önemli olduğu, bunun arkasından neyin geleceğini belirleyen bu şema bir kez oluştuktan sonra seçici olarak işlev görür (sf:64)".

Yazara göre, benlik şeması, insanların kendi sosyal yaşantılarında keşfettikleri değişmezlerin (invariances) bir yansıması olarak düşünülmektedir.

Markus (1983), "benlik-bilgisi" alanına odaklaştığı çalışmasında, bireyler arasındaki sosyal bilgideki (social knowledge) çeşitlilik ve organizasyon farklılıklarının, bireylerin sosyal öyküleri, algıları ve eylemlerindeki farklılıklardan kaynaklandığını belirtmektedir. Yazara göre, benlik bilgisi, davranışın doğasını, yönünü ve yoğunluğunu belirlemede önemli rol oynamaktadır. Bundan dolayı, bir kişinin benlik bilgisi deposu, o kişinin sonuç davranışını etkileyen amaçlarını, standartlarını ve stratejilerini oluşturmasını sağlamaktadır.

Diğer taraftan, benlik bilgisinin işlevinin, bir ara değişken olarak benlik şemasında sosyal davranışı şekillendirmek olduğu belirtilmektedir. Bu noktada, bireyin süregelen olaylar açısından benliği ile ilgili genellemeleri ve hipotezleri aktif olarak yapılandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca bu genellemelerin sıklıkla diğer insanların benlikle ilişkili tepkilerini içerdiği ve

benlik şemasının sosyal etkileşimlerde geliştiği düşünülmektedir (Markus,1983).

Öte yandan Markus (1983), alandaki diğer kuramcılardan farklı olarak, benlik şemasının salt geçmiş eylemlerin genellemesi olmadığını; şu andaki ve gelecekteki davranışların da belirleyicisi olduğunu vurgulayarak potansiyel ya da olası benlikler (potential/possible selves) kavramını ortaya atmaktadır. Yazara göre, gerçek ve ideal benliklerin, benlik değerinin göstergesi olarak betimlenmesiyle, olası benlikler önemli ölçüde gözardı edilmektedir. Markus, bireylerin "ne yapmayı planlıyorum"; "ne olmasından kaygı duyuyorum" sorularıyla olası benliklerini değerlendirdiklerini belirtmektedir. Yazar, bireyin kendini algılamasıyla başkalarının onu algılaması arasındaki farklılığın anlamlı olduğu kadar bireyin kendisini algılaması sırasında, olası benliklerini de değerlendirmesinin önemli olduğunu belirtmektedir.

Olası benliklerle ilgili görüşlerini daha sistematik bir çerçevede sundukları yazılarında Markus ve Nurius (1986), olası benliği, bireylerin ne olabildikleri, ne olmak istedikleri, ne olmaktan çekindikleriyle ilgili fikirler olarak tanımlamaktadırlar. Böylece, biliş ve güdü arasında bağlantı kurulmaktadır. Yazarlara göre, olası benlikler, umutların, korkuların, amaçların, ve

tehditlerin bilişsel bileşenleridir. Olası benlikler, benliğe biçim ve anlam vererek organize etmekte ve yön vermektedirler. Ayrıca, olası benlikler, gelecekteki davranışlar açısından işlevsel olmaları ve benliğin şu andaki görünüşüne ilişkin değerlendirici ve yorumlayıcı rol oynamaları açısından önemli bulunmaktadır. Olası benliklerin işlevlerini ve doğasını tartışmak, süregelen psikolojik sorunlardaki rollerin keşfiyle olacaktır; bu açıdan olasılık kavramı, benliğin geniş bir ranjda analiz edilebilmesi açısından anlamlıdır. Bu noktadan hareketle, kişilerarası ilişkilerdeki güçlükler, bir kişinin davranışlarının, diğer kişinin olası benlikleri tarafından yönlendirilmesine bağlı görülmektedir.

Diğer taraftan Markus ve Nurius (1986), olası benliklerin, bireysel dağarcıktaki doğasının ve karmaşıklığının, "bireysel ayrılık"ların önemli bir kaynağı olabileceğini vurgulamaktadırlar. İyimser bir kişinin olası benlikleri, süregelen olumlu yaşantıları temel almaktadır. Olası benlikler, kişiliğin dinamik yanlarının kişiselleştirilmiş bilişsel taşıyıcıları olarak düşünülmektedir.

Markus ve Nurius'un benlik-şemasına ilişkin buraya kadar aktarılan kavramsallaştırmalarının, benlik-şemasının, benlik değerlendirmesi sürecine rehber olarak görüldüğü

klinik psikoloji tanımlamalarıyla, sosyal biliş alanı arasında bağ kurduğu düşünülebilir. Bu noktada Safran (1990), benliğin kişilerarası bağlamda geliştiğini vurgulayarak benlik bilgisinin, kişilerarası olayların bilissel temsilini içerdiği hipotezini öne sürmektedir. Yazar, şema kavramını ekolojik açıdan ele alarak gerçek dünyada ne türden genel bilgi yapılarının merkezi rol oynadıkları sorusunun incelenmesini önemli görmektedir.

Görüldüğü gibi kişilerarası bakışta, insan varlığının diğer insan varlıklarıyla etkileşimlerini içeren hayatta kalma (survive) olgusuna önem verilmektedir. Bu bakış açısı, başkalarıyla ilişkiyi devam ettirmede programlanmış (wired-in) bir eğilim olduğu, ve bunun hayatta kalmada önemli rol oynadığı sayılıtısına dayandırılmaktadır (Bowlby, 1969; Greenberg ve Safran,1989; Sullivan, 1953). Bu noktada Safran ve Segal (1990), Bowlby (1973)'nin insan varlığının içsel işlevsel modellerinin, (working models) bağlanma davranışı ile ikili kişilerarası etkileşimlerde geliştiği hipotezinden hareket etmektedirler. Yazarlar, bilissel psikoloji dilinde, bu tip bir işlevsel modelin kişilerarası şema olarak kavramsallaştırılabileceğini belirttiktedirler. Onlara göre, kişilerarası şema, bağlanma figürleriyle olan

etkileşimlerin devam etmesi olasılığını artırarak bireyin etkileşimlerini yordama olanağı vermektedir. Bu tip şema, "benlik ve diğerleri" ilişkisinin genel sunulumudur; ve ne tek başına benlik, ne de tek başına diğerleri olmadığı için etkileşimsel bir doğası vardır. Bu açıdan bir kişinin benliği ile ilgili inançlarının otomatik olarak başkalarıyla ilgili inançları doğurduğu ya da tam tersinin geçerli olduğu ifade edilmektedir (Bretherton, 1985; Safran ve Segal 1990'da söz edilmiş). Safran ve Segal (1990)'e göre, kişilerarası şema kavramı, benlik algısı ve başkalarının algılanması arasındaki ilişkiyi açık hale getirmektedir; çünkü, bu kavram, benlik ve diğerinin algılanmasının doğal olarak etkileşimsel olduğunu önermektedir.

Kişilerarası şemalarda, ne tip bilgi kodlanabilir sorusu şu şekilde açıklanmaktadır:

Bir bireyin belleği, yaşantıları organize eden genel olay şemaları tarafından yönlendirilmektedir. Bu genel olay şemaları ise, tepkiler, amaç yolları, yönelimler ve sonuçlardır... Bellekte kodlanan belirli bilgi, ilişkiyi devam ettirmeye yönelik amaçlar, eylem planları ve eğer-sonra (if-then) bağlantılarını içermektedir (sf=68).

Bundan dolayı, kişilerarası semayı, ilişkileri devam ettirme programı olarak görmenin yararlı olacağı öne sürülmektedir. Kişilerarası semanın bu şekilde görülmesinin, bilişsel ve kişilerarası alanları anlamada bir çerçeve oluşturacağı düşünülmektedir (Safran ve Segal,1990).

Görüldüğü gibi, benlik-şemasının, kişilerarası bağlamda, ele alınmasıyla benliğin gelişimi, diğer insanlarla ilişkiyi etkilemesi ve bu ilişkilerden etkilenmesi açısından daha geniş bir çerçeve oluşturulmaktadır.

I.2.2. OBJE İLİŞKİLERİ VE KİŞİLERARASI KURAMLAR

Kişilerarası ilişkilere yönelik ilk kuramsal girişimler, Freud ve onu izleyen psikanalitik kuramcılar ile başlamıştır. Bu kuramcılar, obje ilişkileri olarak kavramsallaştırdıkları kişilerarası ilişkileri, kişiliğin gelişimi ve psikopatolojilerin oluşumunda önemli bir boyut olarak ele almışlardır. Freud (1917,1957; Baldwin, 1992'de söz edilmiş) depresyonun oluşumunda ilişkilerin içselleştirilmesi ve obje kaybı olgusunu ortaya atarak kişilerarası ilişkilere dikkat çekmiştir. Onu izleyen psikanalitik kuramcılar da, önemli olan diğer kişiler ya

da objelerle olan ilişkilerin, kişiliğin ve psikopatolojinin oluşumunda önemli bir belirleyici olduğunu belirtmişlerdir (Baldwin, 1992). Bu kuramcılardan Kernberg (1976), içselleştirilen obje ilişkilerinde, diğer insanın imgesi, benliğin imgesi ve benliğin diğer insanla etkileşiminin imgesi olmak üzere üç boyutu vurgulamıştır. Mahler ve ark.(1975; Baldwin 1992'de söz edilmiş) ise obje ilişkilerinin, bireydeki güvenlik, korunma, bakım duygularının devam etmesi açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Mahler'e benzer olarak Bowlby (1969), bağlanma kuramında, bağlanma davranışının bebek ile temel bakıcısı arasındaki yakınlaşmanın devamlılığında biyolojik bir işleve sahip olduğunu söylemiştir. Ona göre, bebek bu kişiden ayrılmaya başladığında yakınlığın sürdürülmesi için belirli davranışsal sistemler harekete geçmektedir. Bu bağlanma davranışı, diğer programlanmış davranışsal örüntüler gibi hayatta kalmada önemli rol oynamaktadır ve yaşam boyu devam etmektedir. Daha önce de söz edildiği gibi, Bowlby (1973)'ye göre, insan varlığının içsel işlevsel modelleri (working models) kişilerarası etkileşimlerde gelişmektedir. Bu modeller, bireyin önemli olan diğer insanlara bağlanma süreçlerinin nasıl olacağını belirlemektedirler. Objelerle ilgili yeni çalışmalar ise, benlik ve diğerleri arasında diyalektik bir ilişki olduğunu; benlik yaşantısının diğer insanlarla olan ilişkide oluştuğunu; ve benlik duygusunun önemli olan

diğer insanlarla güvenli bir ilişkide olma isteğiyle biçimlendiğini belirtmektedirler (Mitchell, 1988; Baldwin 1992'de söz edilmiş).

Kişilerarası ilişkilerin kuramsallaştırılmasıyla ilgili ilk girişimlerin Sullivan ile başladığı görülmektedir. Sullivan (1953), kendinden önceki kuramcılardan farklı olarak kişiliğin, kişilerarası durumların örüntüsü olduğuna işaret ederek kişilerarası ilişkilerden yalıtlanamayacak bir entite olduğunu ve bireylerin, diğer insanlarla olan ilişkisi dışında varolamayacağını belirtmiştir. Sullivan bugün bilissel süreçler olarak sözü edilen, kendisinin "psikolojik süreçler" olarak adlandırdığı, algılama, hatırlama, düşünme, imgeleme gibi süreçlerin, kişilerarası niteliğinin olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada Sullivan, bireyin kendine ya da diğer bir kişiye ilişkin imgesi olarak **personafikasyon** kavramını kullanmıştır. Ona göre personafikasyon öncelikle daha izole kişilerarası ilişkilerde oluşmaktadır; ancak bir kez biçimlendikten sonra, diğer insanlara ilişkin tutumlarda kalıcı ve etkileyici olmaktadır (örneğin babasını didaktik personifiye eden biri aynı yaşlardaki bir başka insana da aynı personafikasyonu yansıtmaktadır). Sullivan, bu kavramı daha spesifik olarak iyi ben (good me) ve kötü ben (bad me) olarak ikiye ayırıp, birincisinin ödülleyici özelliğe

sahip kişilerarası yaşantılardan kaynaklandığını; ikincisinin ise kaygı verici kişilerarası yaşantılarla geliştiğini belirtmektedir.

İlk kez Sullivan tarafından oluşturulmuş bu çerçevede, psikolojik belirtilerin, kişilerarası ilişkilerle nasıl bir ilişkisi olduğu sorusu önemli görünmektedir. Horowitz (1986)'in bu konuya ilişkin çalışmasında, alandaki farklı kuramsal yaklaşımı olan çoğu yazara göre, her kişilerarası davranışın, iki değişkenin işlevinin birleşiminde tanımlandığı belirtilmektedir. Buna göre, kişilerarası ilişkiler, birlikte olma (affiliation): sevgi, dostluk X düşmanlık; ya da kontrol: güç, statü X pasiflik boyutlarında ele alınmaktadır. Diğer taraftan kuramcılar, etkileşimde bulunan iki insanın birbirlerinin davranışlarını karşılıklı (reciprocal), etkilediği gözleminden hareketle, kişilerarası ilişkilerde tamamlayıcılık (complementarity) ilkesine dikkat çekmişlerdir. Onlara göre, bir kişinin eylemi, diğer insanda belirli sınıfta tepkiler ortaya çıkarmaktadır.

Kişilerarası kuramcılar, sözü edilen bu tepkileri raslantısal olmaktan çok belirli bir ranjda yordanabilir kişilerarası tepkiler olarak görmektedirler (örn. A kişisi empatik ise B kendini açacaktır; A suçlayıcı ise B savunmaya geçecektir).

Buradan tekrar Sullivan (1953)'a dönüldüğünde, kuramcının tamamlama ihtiyaçlarının doyurulması gereksiniminin bireylerde "iki taraflılık"a dayalı bir davranış örüntüsü oluşturduğunu belirttiği görülmektedir. Bu noktada, insanların birbirlerinin üzerinde kontrol kurmaya çalıştıkları varsayılmaktadır. Bu açıdan, insanların genel olarak birbirleri üzerindeki karşılıklı etkilerinin özellikle güç (power) açısından olduğu belirtilmektedir (Haley, 1988).

Genel olarak kişilerarası kuramcılar, temelde Sullivan'ın kişilerarası ilişkilerde "iki taraflılık" ilkesinden hareketle, uyumsuz davranışların uzun bir dönemde kalıcı olduğunu belirtmektedirler.

I.2.3. SAFRAN'IN BİLİŞSEL-KİŞİLERARASI YAKLAŞIMI

Safran (1990), bilişsel kuram çerçevesinde yürütülen çok sayıdaki araştırma bulgularının birbiriyle oldukça çeliştiklerini vurgulamaktadır. Ona göre, bu durum, araştırmalarda, görece olarak bilişsel süreçlere, kişilerarası süreçlerden daha fazla önem verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan yazar, bilişsel süreçlerle, kişilerarası süreçlerin kuramsal olarak ayrı olduklarının varsayılabilirliğini; ancak bunların aynı paranın iki yüzü

gibi olduklarını ve bütünleştirici kuramsal bir modelde istenenin, bu bağımsızlığın doğasını anlamak olduğunu vurgulamaktadır.

Safran (1990) insanı, gelişim psikolojisi, bağlanma kuramı, duygu kuramı, kişilerarası kuram çerçevesinde ele alarak, onu bu çerçevelerde işlev gören biyolojik bir organizma olarak tanımlamaktadır. Ona göre, bilişsel süreçlerin anlaşılması, felsefe, dil, antropoloji, nörolojik bilimler, psikoloji gibi disiplinlerarası bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Safran'a göre, bilişsel ve kişilerarası gelenekler arasında bir köprü kurmak, bilgi işleme ve ekolojik yaklaşımların birbiriyle uyumlu meta-kuramsal sayıltılarının birleşmesiyle olanaklı olacaktır. Bu nedenle izleyen bölümde bilgi işleme yaklaşımı ve ekolojik yaklaşım aktarılarak Safran'ın iki yaklaşım arasında önerdiği bütünleştirme sayıltılarına değinilecektir.

I.2.3.1. BİLGİ İŞLEME YAKLAŞIMI/EKOLOJİK YAKLAŞIM VE KİŞİLERARASI SEMA KAVRAMI

Bilgi işleme kuramı, büyük ölçüde bilgisayar karşılaştırmasından etkilenecek oluşmuştur. Bu analogi, gözlenemeyen psikolojik süreçler hakkında, süreci formüle

etme ve dakik kuramsal yordamaları test etme olanağı sağlayarak bilişsel psikolojiye önemli katkılarda bulunmuştur. Bununla birlikte bazı bilişsel kuramcılar, bilgisayarların bilgi işleme süreci ile insanların bilgi edinme yolları arasında temel farklar olduğunun gözönünde bulundurulmadığını vurgulamaktadırlar. Onlara göre, gerçek dünyada, insanlar basitçe, durağan bilgi işlemesi yapmaktan çok aktif bir şekilde çevreleriyle etkileşime girmekte ve çevreyi değişimlemektedirler (Gibson, 1966; 1976; Safran 1990'da söz edilmiş; McArthur ve Baron, 1983; Safran, 1990; Hammen, 1992). Bu kuramcılara göre, bilgi işleme yaklaşımı, bilgi kazanma ve eylem arasındaki doğal (intrinsic) bağlantıyı yansıtmamaktadır. Bu yaklaşım, ekolojik geçerliği olmadığı için insan işlevselliği hakkında kapsamlı bir bakış açısı sağlamamaktadır. Bu nedenle, elde edilen bulguların gerçek dünya durumlarına genellenmesi güç görünmektedir.

Bu kuramcılardan öncelikle Gibson'nun, bilgi işleme kuramına alternatif bir yaklaşım olarak ekolojik yaklaşımı önermiş olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımın bilişsel psikolojide ve sosyal psikolojide önemli doğurguları olduğu; ayrıca, bilgi işleme kuramını doğrulaması açısından katkıları bulunduğu belirtilmektedir (Safran, 1990). Bu noktada, McArthur ve Baron (1983), çeşitli uyarılma durumlarından çok, sosyal çevrenin dikkate

alınmasıyla bilgi işleme süreci hakkında daha fazla bilgi edinildiğini belirtmektedirler. Bu görüşlerden hareketle Gibson (1966;1976; McArthur ve Baron, 1983'de söz edilmiş), ekolojik yaklaşımın temel ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır:

i.Hiç kimse bir organizmayı, onun ekolojik niş (ecological niche) bağlamı dışında inceleyemez. Bu nedenle, insan işlevselliğinin yapay çevreden çok, gerçek dünya kurulumunda anlaşılmaya çalışılması çok önemlidir.

ii.Bilgi ve eylem arasında doğal bir bağlantı vardır. Bilgi, eyleme yöneliktir ve eylem için kazanılır. Bu nedenle bilgi işleme sürecindeki yolları ve eylemi, gerçek dünya etkileşimleriyle incelemek önemlidir.

iii.Tüm psikolojik süreçler, işlevsel bir bakış açısıyla görülmelidirler. İnsan varlığını, bedensiz bir hesap makinası olarak görmek yerine; onu ekolojik çevresine uyum sürecinde işlevsel rol oynayan biyolojik bir varlık olarak görmek önemlidir.

Bu ilkelerle uyumlu olarak ekolojik yaklaşımın, sosyal algı çerçevesindeki sayıltıları şöyle sıralanmaktadır (McArthur ve Baron, 1983; sf=215):

- I.sayıltı: Algının "uyumsal" bir işlevi olması nedeniyle dış dünya, biyolojik ve sosyal açıdan işlevsel davranışları yönlendirmek için bilgi sağlamaktadır.
- II.sayıltı: Bu bilgi tipik olarak nesnel fiziksel "olayların", dinamik ve çok yönlü uyarıcı bilgileri çerçevesinde gösterilmelidir.
- III.sayıltı: Olaylardan edinilen bilgi, eylemde bulunmayı ya da eyleme geçirilmeyi sağlayan çevresel "olanaklar"ı belirler.
- IV.sayıltı: Bu olanakların algılanması, algılayan kişinin "yorumlama"sına; yani algılayanın dikkat ettiği belirli bir uyarıcının sabitliğine bağlıdır.

Görüldüğü gibi ekolojik yaklaşımda, öncelikle algının işlevsel bir doğası olduğu vurgulanmaktadır. McArthur ve

Baron (1983)'a göre, geleneksel yaklaşımlarda, algısal sürecin "nasıl" olduğuna odaklanılırken, ekolojik yaklaşımda, ilgi odağı bu sürecin ne olduğudur. Bu nedenle ekolojik yaklaşım yönelimli araştırmalarda, sosyal olaylar tarafından iletilenlerin "anlamı" incelenmektedir. (Bir insanın eylemlerinde, sesinde, görünüşünde iletilen isteklerin, duyguların ya da daha duragan özelliklerin "ne" olduğu, iki ya da daha fazla insan arasındaki etkileşimin "ne" olduğu gibi). Bu noktada ekolojik yaklaşım çerçevesinde sosyal algı incelenirken, deneklere kendi davranışlarını ve başkalarınınkini gözleme olanağı vermek gerektiği belirtilmektedir (McArthur ve Baron, 1983). Bu açıdan, sosyal algının, kişilerarası ilişkilerde döngüsel bir olgu olduğu; bu algının sosyal etkileşimlerin başlatılması, devam ettirilmesi ve sonlandırılması açısından önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır (Forgas, 1985).

Benzer olarak algının seçiciliği konusunda da, ekolojik yaklaşımın odaklandığı durum, "neyin" seçildiği; bununla ilgili bireysel farkların ve bu durumu etkileyen etmenlerin "neler" olduğudur. Bu açıdan, sosyal çevrede, uyumsal eylem için en gerekli durumların hiyerarşik düzen içinde algılandığı belirtilmektedir. Aynı şekilde yazarlar bir kültürde "neyin" algılanmasının gerekli olduğunun, diğer bir kültürde farklılık göstereceğini

belirtmektedirler. Bu nedenle, ekolojik yaklaşımda bireylerin çevreleriyle etkin bir etkileşime girebilmeleri için "nelerin" değişkenlik gösterdiğinin dikkatli bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

Bu alandaki çoğu modelde, algılayan kişinin, diğer insanlara ilişkin izlenimleriyle biçimlenen bilişsel şemasının, sosyal algıyı etkilediği vurgulanmaktadır. Araştırmalar, bu şemaların bireylerin algılama sürecinde, belirli tipte bilgilere dikkat ettiklerini ve belirsiz durumlarda şemalarıyla uyumlu beklentilerine göre hareket ettiklerini göstermektedir (Baldwin, 1992).

Ekolojik yaklaşıma göre, insan davranışı, dinamik sosyal etkileşim bağlamında neden ve sonuçtur. Yani A, B'ye tepkide bulunurken bu tepki de B'nin tepkisine yol açmaktadır. Ekolojik yaklaşımın insan davranışlarındaki uyumu, bireyin dış dünyaya ilişkin bilgisindeki doğruluğa/hataya bağladığı görülmektedir. Buna göre, algısal bilgide hata olduğu zaman uyumsal eylem yapılamayacağı; çünkü bu durumda davranışsal amaçlar kurulmasına olanak tanınmayacağı ifade edilmektedir (McArthur ve Baron, 1983).

Görüldüğü gibi, ekolojik yaklaşım, davranışların insanı çevreleyen gerçek yaşam durumlarında incelenmesi gereğini

vurgulayarak bilgi işleme sürecinin yeniden gözden geçirilmesi açısından önemli katkılarda bulunmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi Safran (1990)'a göre, bilişsel ve kişilerarası gelenekler arasında bir köprü kurmak, bilgi-işleme ve ekolojik yaklaşımların birbiriyle uyumlu, meta-kuramsal sayıltılarının birleşmesiyle olanaklı olacaktır. Yazar, bu görüşünden hareketle oluşturduğu sayıltıları şu şekilde sıralamaktadır (sf=101-2):

- i. Biliş ve eylem arasında doğal (intrinsic) bir bağlantı vardır,
- ii. İnsan ekolojik alana ve evrime uyum yapan biyolojik bir varlıktır.
- iii. Kişilerarası ilişkiyi sürdürmek için programlanmış bir eğilim vardır.

Safran, şema kavramının bu şekilde ekolojik geçerliği açısından kişilerarası bağlamda ele alınmasının, bilişsel süreçler ve kişilerarası davranışlar arasındaki ilişkinin açıklık kazanmasında yardımcı olacağını ifade etmektedir. Bu noktada, Safran tarafından kişilerarası şema kavramı ortaya atılmıştır. Ona göre bu şema benlik ve diğerlerinin

etkileşimini temel alan genel bilgi yapısıdır ve kişilerarası ilişkilerin devamına yönelik bilgiler taşımaktadır. Kişilerarası şemalar ile ilgili ayrıntılı bilgilere geçmeden önce, kişilerarası şemaların gelişimi açısından, yukarıda sözü edilen bütünleştirme yaklaşımındaki davranışsal ve duygusal sistemlere ilişkin görüşlerin aktarılmasında yarar görülmektedir.

I.2.3.2. DAVRANIŞSAL VE DUYGUSAL SİSTEMLERE BAKIŞ AÇISI

Bilindiği gibi, geleneksel bilişsel-davranışçı kuramda, duygu (emotion), biliş-sonrası (postcognitive) bir fenomen olarak görülmekte ve olumsuz duygulanım durumlarına odaklanılmaktadır. Bilişsel-kişilerarası yaklaşımda olan kuramcılar ise, geleneksel bilişsel-davranışçı yaklaşımda, insanın biyolojik sistemiyle kaynaşmış bir bakış açısına pek önem verilmediğini, ancak şimdilerde bu olasılığın üzerinde durulmaya başlandığını belirtmektedirler (Greenberg ve Safran, 1989; Safran, 1990'da söz edilmiş). Bu kuramcılar "duygunun davranışsal sistemlere doğal bir bağlantısı olduğunu" vurgulamaktadırlar. Davranışsal sistemler uyarıldığı zaman, organizmanın belirli bir davranışa hazır olması ile ilgili bilgi, öznel olarak duygusal yaşantıya işlenmektedir. Bundan dolayı belirli duygusal durumlar, belirli davranışlara bağlanmaktadır. Örneğin korku, tehlikeli olarak değerlendirilen bir olay

değerlendirilen bir olay tarafından uyarılır ve aşırı tetikte olma, kaçma davranışlarıyla eşleşir. Bu nedenle, duygusal yaşantıların çekirdeği, doğal ayıklanma sürecine ilişkin biyolojik olarak programlanmış davranışsal sistemlerle eşleşen organize ifadesel-motor (expressive-motor) davranışları içermektedir. Dolayısıyla, duygunun önemli bir uyumsal işlevi vardır.

Görüldüğü gibi, duyguyu anlamak için, biyolojik ve evrimsel bir bakış ile bilgi-işleme süreçlerine ilişkin bilgiler bütünleştirilmektedir. Böyle bir bakış açısına göre duygu, çevreyle etkileşimde olan benlik hakkındaki bilginin, biyolojik olarak programlanmış biçimi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Başka bir deyişle, duygusal süreçler, değişik karmaşıklıkta programlanmış davranışsal sistemleri bütünleştirme ve koordine etmeyi sağlamaktadırlar. Bu noktada, davranışsal sistemlerin, insanların sosyal öğrenme yaşantıları ile düzenlenmesine karşın, bu sosyal öğrenme yaşantıları, kişilerarası ilişkilerin devamı için doğuştan gelen eğilimler olarak görülmektedir. Bundan dolayı çocukların, bağlanma figürleriyle ilişkiyi devam ettirme sürecinde, affektif ve davranışsal dağarcıklarını düzenlemeyi öğrendikleri belirtilmektedir. Buna göre, bağlanma süreci, davranışsal sistemleri etkilemekte ve güdüsel

sistemde bir ara değişken olarak görölmektedir (Greenberg ve Safran, 1989).

I.2.3.3. BİLİŞSEL KİŞİLERARASI DÖNGÜ VE PSİKOPATOLOJİ

Safran (1990), kişilerarası kuramlarda vurgulanan ilişkilerdeki iki taraflılık ilkesinden hareketle, insanların gelişimsel bağlamda uyumsal olan şemalar geliştirdiklerini; çünkü şemaların bağlanma figürleriyle etkileşimleri yordama olanağı verdiğini belirtmektedir. Bu kişilerarası şemalar, etkileşimleri şekillendirdikleri için sıklıkla oluşan döngü devam etmektedir. Yazar, bu durumu şöyle bir örnekle açıklamaktadır:

"Bir birey diğer insanları düşman olarak görüyorsa, insanların nötr davranışlarını seçici olarak düşmanca algılayacak, bu şekilde tepkide bulunacak; dolayısıyla diğer insanlardan düşmanca tepkiler alacaktır. Bu da o insanda kızgınlık yaratacak ve diğer insanlara ilişkin düşmanlık beklentileri yerleşecektir (sf=95)".

Diğer kuramcılar tarafından da gözlenen bu durum Safran (1990) tarafından "bilışsel-kişilerarası döngü" (cognitive-interpersonal cycle) olarak kavramsallaştırılmıştır. Çünkü, ona göre işlevsel olmayan

bilissel yapıların devamlılığı bir döngüye işaret etmektedir ve bu döngü de ancak bilissel-kişilerarası bağlamda anlaşılabilir. Safran, çok sayıda işlevsel olmayan düşünce olduğunu belirterek bazı durumlarda bireyin, diğerlerinin kişilerarası davranışları hakkındaki beklentilerinden dolayı, tutarlı olarak uyumsuz davranmış olabileceğini belirtmektedir. Bu açıdan Safran ve Segal (1990)'e göre birey, diğer insanları saldırgan olarak algılayarsa, savunucu ya da saldırgan bir şekilde davranabilir; diğer bir durumda birey başkasının güvenilmez olduğunu düşünürse diğer insanlara güvenmekte güçlük çeker; kaygısını entellektüel biçimde konuşarak baskılayan bir insan diğer insanlardan uzak kalabilir.

Benzer şekilde Haley (1988), başkalarının düşman olduğu beklentisi içindeki bir kişinin, bu düşmanlık beklentisiyle başkalarının düşmanca tepkilerini ortaya çıkardığını belirtmektedir. Bu açıdan, Safran ve Segal (1990), psikolojik uyumsuzluğu olan bireylerin kişilerarası dünyalarının, onlara şemalarıyla uyumlu olmayan kanıtlar sağlayan kişilerarası yaşantılarla karşılaşma olanağı vermediğini vurgulamaktadırlar. Yazarlara göre bu kişiler şemalarıyla uyumlu olmayan bilgiyle karşı karşıya kaldıklarında, bunu önceki şemalarıyla özümleme eğilimindedirler.

Diğer taraftan psikolojik olarak uyumlu insanların kendilerine geniş ranjda davranma olanağı tanıyan kişilerarası ilişkiler oluşturdıkları, psikolojik olarak uyumsuz insanlarda bu geniş ranjin olmadığı ve kişiler hakkındaki negatif beklentilerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir (Safran ve Segal, 1990).

I.2.4.KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE BİLİŞSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR

I.2.4.1. DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Bu bölümde, öncelikle kişilerarası ilişkilerin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar aktarılacaktır.

Bu alandaki değerlendirme yaklaşımlarından biri, Abelson (1981) tarafından geliştirilmiş olan ve bilişsel sema hakkında genel bilgi verdiği belirtilen yazı (script) analizleridir. Bu yazılarda, genellikle belirli bir sosyal durumla ilgili sonuç bölümü boş bırakılan öykülerin, deneklerin tahminlerine göre sonlandırmaları istenmektedir. Daha sonra, bu tahminler belirli alanlar üzerinde, bilişsel semalar açısından değerlendirilmektedir. Bu tür değerlendirmelerin bilişsel semaların yapısı hakkında bilgi verici özelliği olmasına karşın, bu bilginin durağan olduğu; ve bilişsel süreçleri

böyle durağan durumlara özgü değerlendirmenin çok çeşitli yöntemsel güçlükler içerdiği belirtilmektedir. Ayrıca, bu tür değerlendirmelerin hipotetik olaylara dayalı olmaları nedeniyle sınırlı kaldıkları, ekolojik yaklaşımın vurguladığı gerçek dünya etkileşimlerine dayalı değerlendirmelerin ise bellek üzerindeki sematik etki hakkında daha ayırtedici bilgiler verdiği söylenmektedir (Safran 1990).

Kişilerarası ilişkilere yönelik diğer bazı değerlendirmelerin kutuplu döngü (circumplex) modeline (bkz. Ek-4) dayandırıldığı görülmektedir (Kiessler, 1983; Wiggins, 1979). Bu türden değerlendirmelerde, genellikle, çok sayıda kişilerarası sıfatın belirli kişilerarası kategorilerle iki yönlü (kutuplu: dostluk/düşmanlık; baskınlık/pasiflik v.b.) maddeler halinde kendini ifade etme formuna dönüştürülmektedir. Bu maddeler deneklere uygulandıktan sonra elde edilen bilgiler, kutuplu bir döngü açısından değerlendirilmektedir.

Alandaki diğer bir grup araştırmacının ise kişilerarası ilişkilerdeki uyumun, bu ilişkilerdeki esnekliğe bağlı olduğu görüşünden hareketle kişilerarası esnekliğin değerlendirmesine yöneldikleri görülmektedir. Bu konuda geliştirilmiş değerlendirme araçları biçimsel (stylistic) ya da bileşik (composite) ölçekler olarak ayrılmaktadır.

Birinci tür ölçeklerde, genel olarak esnek kişiliğe ilişkin yüklemeler (yeni fikirlere açık olma gibi); ikinci tür ölçeklerde ise yukarıda aktarılan Wiggins ölçeğinde olduğu gibi belirli davranışların çeşitliliğinin olup olmadığına ilişkin sorularla dağarcığın değerlendirilmesi ele alınmaktadır.

Bu alandaki çalışmacılardan biri olan Paulhus (1988), esnekliğin;

1. geniş davranışsal dağarcık
2. durumun farklılığına uyum yapma

gibi iki temel ölçütü olduğunu, alandaki stilistik ölçeklerin hemen hemen hiçbirinin bu ölçütleri karşılamadığını, bileşik (composite) ölçeklerin ise birinci ölçütleri karşılıyor görünmelerine karşın kişilerarası davranış ranjını tamamen değerlendiremediklerini belirtmektedir. Paulhus (1988), bu eksikliğı gidermek amacıyla, bireyin davranışlarının, geniş ranjdaki durumların kişilerarası gerekliliklerine uyum yapabilme becerisini işlevsel esneklik kavramıyla tanımlamaktadır. Paulhus aynı zamanda işlevsel esnekliğı değerlendirmek amacıyla bir kendini değerlendirme ölçeğı geliştirerek (BIC- Battery of Interpersonal Capability), bireylerin becerilerini, davranışı yapmaktaki güçlük:

ve durumun gerektirdiği davranışı yapmaktan kaçma eğilimi bouyutlarını Wiggins leğindeki 16 kişilerarası alanda incelemiştir. Paulhus (1988) geliştirdiği bu ölçek üzerindeki uygulamalarında, deneklerden aynı durumu hem treyt hem de beceri olarak değerlendirmelerini isteyerek yapmış olduğu yapısal analizde treyt ölçümlerinin, beceri ölçümlerinden kesin olarak ayrıldığını bulmuştur. Ona göre bir treyt, anlamsal karşıtlığıyla negatif korelasyon gösterir; yani bir kişi tipik olarak yakın ise tipik olarak soğuk olmaz. Bununla birlikte beceriye ilişkin verilerde, yakın davranma becerisi olan bir insan, soğuk davranma becerisine de sahiptir. Üstelik, yakın davranamayan bir insanın, soğuk davranma becerisinin olması da gerekmemektedir. Bu nedenle, davranışların geniş ranjda olması deneklerin kişilerarası ilişkilerde daha esnek olduklarını; dolayısıyla psikolojik olarak daha uyumlu olduklarını göstermektedir.

Paulhus (1988), bu görüşten hareketle, esnekliğin iki ölçütünü de karşıladığı için BIC'i temel alan işlevsel esneklik endeksi oluşturmuştur. Yazar, ayrıca geçerli/güvenilir olduğunu gösterdiği bu endeksin uyumu yordayabildiğini bulmuştur.

Horowitz ve ark. (1988), buraya kadar aktarılan değerlendirme yaklaşımlarını önemli gelişmeler olarak gördüklerini; ancak bu ölçeklerin uygulama zorlukları olduğunu ve kişilerarası sorunların tipini tanımlayıcı olmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmacılar bu amaçla, çeşitli sorunları olan hastalarla görüşmeler yaparak kişilerarası ilişkilerde ifade ettikleri sorun alanlarını maddeler halinde toparlayarak Kişilerarası Sorunlar Envanteri (Inventory of Interpersonal Problems-IIP) ölçeğini geliştirmişlerdir. Ölçeğin SCL-90 ile yapılan karşılaştırma çalışması, IIP'nin hastaların kişilerarası ve kişisel sorunları arasında kesin bir ayırım yapabildiğini ve terapidaki değişmeye de duyarlı olduğunu göstermiştir.

Öte yandan, Safran (1990), kişilerarası semaların değerlendirilmesi alanına odaklanarak, bu tür değerlendirmelerin bir yolunun:

a. projektif testlerde anne-babadan ayrışma (individuation) durumlarına odaklanmak;

b. bireylerden, önemli olan diğer insanlarla ilişkilerindeki olası duygularını, tepkilerini ve kişilerarası stratejilerini imgelemelerini istemek,

olduğunu belirtmektedir. Safran ve ark. (1988), ikinci seçeneği tercih ederek bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu ölçekte, Kiessler (1983)'in 16 boyut içeren kutuplu döngüsü (circumplex) temel alınarak anne-baba-arkadaş gibi önemli kişilerin kişilerarası tepkileri ve bu tepkilerin istenirlik dereceleri değerlendirilmektedir. Hill ve Safran (1993) sözü edilen ölçeğin biraz daha farklı versiyonları üzerinde çalışarak kişilerarası semalar ölçeğini oluşturmuşlardır. Bu çalışmada da kullanılacak olan kişiler arası semalar ölçeğiyle ilgili ayrıntılı bilgilere yöntem bölümünde değinilecektir.

Görüldüğü gibi, etkileşimsel dogaları nedeniyle kişilerarası ilişkilerin değerlendirilmesindeki güçlükler halen devam etmektedir. Geliştirilmiş araçlar, genellikle belirli boyutları ölçmekte ve bunu kendini ifade türü ölçeklere dayandırmakla sınırlı kalmaktadır. Kuşkusuz ekolojik yaklaşımın önerdiği şekilde, yani bireyin değerlendirdiği kişiyi gözleyebildiği, duyabildiği, etkileşime girebildiği koşulların sağlanması, çok daha geniş bir perspektifte değerlendirme olanağı sağlayacaktır. Bununla birlikte böyle bir durumun pratik zorluklarının olacağı da açık görünmektedir. Bu nedenle, Hill ve Safran (1993)'nın kişilerarası sema ölçeğinde olduğu gibi kendini ifade türü değerlendirmelerin, deneklerin gerçek yaşam etkileşimlerine dayandırılmasının,

yani ekolojik geçerliğin sağlanması, bu sorunlara belirli ölçüde çözüm getirebileceği düşünülmektedir.

I.2.4.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Kişilerarası sorunların bilişsel boyutlarını inceleyen araştırmaların pek fazla olmadığı; ancak bu konudaki çabaların son birkaç yıldır artmaya başladığı görülmektedir.

Bu alandaki ilk girişimlerin, genellikle psikolojik uyumsuzluğu olan bireylerin, başkalarından kendilerine yönelik negatif tepkiler uyandırdıkları hipotezlerini değerlendirmeye ilişkin çalışmalar olduğu görülmektedir. (Coyne, 1976a;b; Arkowitz, 1982, Safran 1990'da sözedilmiş; Kahn ve ark., 1985). Aşağıda, konuyla ilişkili bazı araştırma bulguları aktarılacaktır.

Sosyal inanç ve algıları, sosyal kaygı ve depresyon açısından karşılaştırmaya gidilen bir çalışmanın (Alden, 1990) bulguları şöyle özetlenebilir:

Sözü edilen tanı grupları arasında, Horowitz ve ark. (1988)'nin ölçeğindeki (IIP: Inventory of Interpersonal

Problems) kişilerarası döngüde, kontrol boyutlarında farklar gözlenmektedir. Sosyal kaygısı olan bireylerin, sosyal işlevsellikteki yetersizliklerle ilgili düşüncelere, depresif hastaların ise kişilerarası sorunlardan çok kişisel olumsuz düşünce tekrarlarına sahip oldukları görülmektedir.

Alkol ve ilaç bağımlılarının kişilerarası tiplerinde farklılık olup olmadığına yönelik bir araştırmada ise (Turner ve Mayr, 1990), iki grubun kişilerarası örüntüleri FIRO-B (Fundamental Interpersonal Relations Orientations) ile değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, iki grupta da, sosyal izolasyon, otorite ve sorumluluğun reddi, sırdaslıktan kaçış gözlenmiştir. Ancak, bu özelliklerin alkolik grupta daha belirgin olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar, bu özelliklerin alkolik hastalarda, alkol kullanımına bağlı olarak çıkabileceği gibi, alkol kullanımının başlatıcısı da olabileceğini belirtmektedirler.

Sosyal fobide, benliğin temsili ve sosyal tehditlere yakınlığı inceleyen Hope ve ark. (1990) ise literatürde sosyal fobik bireylerin kendileriyle ilgili ifadelerinin şu şekilde dört ana grupta toplandığını belirtmişlerdir: sosyal yetersizlikle ilgili genel düşünceler; başkalarının kendilerindeki sıkıntı durumunu

fark edip etmedikleri; başkaları tarafından negatif değerlendirilmekten korkma; performansla aşırı uğraşma. Araştırmacıların, sosyal fobik bireylerin benlik semalarını inceledikleri çalışmalarının bulguları şöyle özetlenebilir:

Sosyal fobik bireylerin benlik semaları, sosyal durumları şema tutarlı işlemektedir; sosyal fobik bireyler diğer insanların performanslarını doğru değerlendirirken, kendi performanslarını olduğundan düşük değerlendirmektedirler; sosyal fobik bireyler semalarına farklı, tutarsız gelen bilgiye engel koymakta ve bozmaktadırlar.

Bu bulgular doğrultusunda araştırmacılar, sosyal fobik bireylerin, ortamda aksine kanıtlar olmasına karşın, sürekli olarak sosyal yetersizlikleriyle ilgili düşüncelerine odaklandıklarını belirtmektedirler. Onlara göre bu durum, sosyal fobiklerin, sosyal kapasiteleri hakkındaki olumsuz bilgileri işlemeye açık; olumlu bilgileri ise işlemeye kapalı olmalarından kaynaklanmaktadır.

Sosyal bilginin kazanımında araya giren sematik etkinin incelenmesi amacıyla Safran ve Segal (1987) tarafından yürütülen bir çalışmada ise, semanın kişilerarası

davranışı ortaya çıkarmadaki etkisinin şu özelliklerine dikkat çekilmektedir;

1. Seçici kodlama (sosyal durumun belirli yanlarının işlenmesi)
2. Seçici geri getirme (bellekteki belirli durumların geri getirilmesi)
3. Seçici yeniden yapılanma (içsel olarak oluşturulmuş şemanın dışsal bir olay hakkında gözlenen bilgi ile bellekte karışan vardamaları temel alması)

Çalışmada, bu işlemlerin etkilerinin ayırddedici özellikler olup olmadığı ekolojik geçerlik açısından incelenmektedir. Bu araştırmanın sonucu şunları göstermektedir:

- Deneklerde deneysel olarak aktive edilen şemanın, deneklerin kişilerarası ilişkilere yönelik izlenimlerini biçimlendirmelerinde (impression formation) yanlılık yaratabilmektedir. Deneklerin etkilesime girdikleri diğer insanlara ilişkin izlenimleri, varolan şemalarıyla tutarlı biçimde oluşmaktadır.

- Seçici kodlamanın, kişilerarası davranışta bir ara değişken olduğu bulunmuştur.

- Sema-tutarlı seçici bellek geri getirilmesi ile sema tutarlı seçici bellek yeniden yapılandırılmasının, kişilerarası ilişkiler üzerindeki etkilerinin farklılığına ilişkin kanıt bulunmamıştır.

Araştırmacılara göre, hastaların sosyal etkileşimlerindeki bozulmaya neden olan bilginin, bellekte bulunabilir olması açısından, bu bulguların önemli klinik doğrularını vardır.

Hill ve Safran (1990; Safran, 1990'da söz edilmiş)'nin, değerlendirme bölümünde sözü edilen anne, baba, arkadaş formlarını içeren kişilerarası Semalar ölçeği ile SCL-90'1 üniversite öğrencileri üzerinde uyguladıkları çalışmalarının sonuçları ise aşağıda sıralanmaktadır:

-Belirtilerin düzeyi açısından, kişilerarası ilişkilerdeki sosyallik, birlikte olma, güven boyutlarının anlamlı temel etkisi olduğu görülmektedir. Buna göre, belirtileri düşük olan gruptaki deneklerin, yüksek olan gruptaki deneklere göre, önemli olan kişilerden (significant others) sosyallik, birlikte olma beklentileri içinde oldukları ve bu kişilere güven duydukları gözlenmektedir.

-Belirtilerin düzeyi açısından, kişilerarası ilişkilerin dostluk ve düşmanlık boyutlarının anlamlı temel etkisi olduğu görülmektedir. Buna göre, belirtileri düşük olan gruptaki deneklerin, önemli olan kişilerden dostluk beklentileri içinde oldukları, buna karşın, belirtileri yüksek olan gruptaki deneklerin, düşmanlık beklentileri içinde oldukları gözlenmektedir. Bu noktada, belirtilerin düzeyi açısından, kontrol boyutunun (baskınlık/pasiflik) anlamlı temel etkisi gözlenmemektedir.

-Belirtileri yüksek olan gruptaki deneklerin, önemli olan kişilerden bekledikleri tepkilerin istenirlik düzeyinin düşük; belirtileri düşük olan deneklerin ise yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, belirtileri yüksek olan deneklerin, çeşitli kişilerarası durumlarda önemli diğerlerinden bekledikleri tepkilerden genel olarak hoşnut olmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, iki grupta da, tepkilerin istenirlik düzeyi açısından arkadaşın tepkilerinin anneye göre; annenin tepkilerinin ise babaya göre daha fazla istenir olduğu gözlenmektedir.

Görüldüğü gibi bu çalışma, kişilerarası şemalar ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu açıdan, kişilerarası şemaların sözü edilen boyutlarıyla belirli psikopatolojiler arasında

nasıl bir ilişki olduğunun incelenmesi önemli görünmektedir.

I.2.5. DEPRESYONUN ETİYOLOJİSİNE İLİŞKİN BİLİŞSEL VE SOSYAL ETKİLEŞİMSEL GÖRÜŞLER

Depresyon psikiyatrik bozukluklar arasında oldukça yaygın olarak görülen bir bozukluktur. Küey ve Güleç (1987)'in, Türkiye'de depresif bozuklukların epidemiyolojisine ilişkin yaptıkları çalışma, depresif belirtilerin prevalansının %20 gibi yüksek bir oranda görüldüğünü göstermektedir.

Depresif bozukluklar, DSM-III-R (1987)'ye göre duygu durum bozukluklarının alt kategorisi olarak alınıp; majör depresyon, distimik bozukluk, ve başka bir şekilde adlandırılmayan depresif bozukluklar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Depresyon, görüldüğü gibi farklı sınıflara ayrılmakla birlikte genel olarak istahsızlık, uyku bozukluğu, yorgunluk, dikkatini toplayamamak, hayattan zevk alamamak, düşük kendilik değeri, umutsuzluk hissi gibi çok çeşitli belirtilerle kendini gösteren bir bozukluktur. Belirtilerdeki bu çeşitlilik gözönüne alındığında, depresyonun, güdü, biliş, kendilik değeri ve duygulanım

olmak üzere dört alandaki bozulmalarla görülen oldukça karmaşık bir bozukluk olduğu dikkati çekmektedir. Bu karmaşıklıkla ilişkili olarak da, literatürde, depresyonun açıklanmasına yönelik çok farklı kuramsal yaklaşımların yer aldığı görülmektedir. Bu çalışma çerçevesinde ise sadece söz konusu kuramsal yaklaşımlardan bilişsel ve sosyal etkileşimsel modellere değinilecektir.

I.2.5.1. DEPRESYONDA BİLİŞSEL KURAM VE YUKLEME MODELLERİ

Bilişsel kuramda, depresyonun oluşumunda nedensel önemi, biliş ya da yüklemeye verilerek depresyondaki duygulanım, güdü ve davranışla ilgili belirtilerin, olumsuz düşünce örüntüsü tarafından ortaya çıkarıldığı vurgulanmaktadır (Beck, 1967; Abramson ve ark., 1978; Kovacks ve Beck, 1978; Hammen, 1985; Digdon ve Gotlib, 1986).

Depresyonun duygulanımdan çok bir düşünce bozukluğu olduğunu belirten Beck (1967), benliğin değersiz; dünyanın anlamsız; ve geleceğin umutsuz görülmesinin depresyonun oluşumunda temel olgular olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre, bu olumsuz üçlü, depresif bireyin çevresiyle olan etkileşimini etkilemektedir. Depresif bir bireyin algıları, olumsuz semasıyla uyumlu olarak çevresel uyarıcıları, olumsuz yönde yanlış yorumlamasına neden

olmaktadır. Depresif bilişler, içerik olarak olumsuzdur ve benliği referans almaktadırlar. Depresif birey, benliği küçümseyici ve suçlayıcı düşüncelere odaklanmaktadır. Bu çerçevede çevresel durumlar, kişiselleştirme, aşırı genelleme, olumlu özelliklerin küçümsenerek; olumsuz olanların ise büyütülerek abartılması gibi bilişsel hatalar yapılmaktadır. Depresyonda aktif olan semalar, geçmişteki bilişsel yapılarla ilgilidir. Birey, belirli bir iç ya da dış uyaranla karşılaştığı zaman depresif şema yeniden aktif hale gelerek bireyin bilgiyi değerlendirmesinde rol oynamaktadır (Kovacks ve Beck, 1985).

Diğer taraftan, öğrenilmiş çaresizlik modeline göre depresyon, bireyin davranışlar ile sonuçları arasında bağlantı kuramamasıyla yani bireydeki sonuçların kontrol edilemezliğiyle ilgili inançlardan dolayı oluşmaktadır (Seligman, 1975). Bu model çerçevesinde insanlar üzerinde yapılan çalışmalar, tutarlı sonuçlar vermemekle birlikte model üzerinde bazı değişikliklere gidilerek yeniden formüle edilmesi, depresyonda yükleme modelinin gelişimini sağlamıştır. Yükleme modeline göre, depresif bir bireyin yükleme biçimi karşılaştığı olayların sonuçları açısından, genellikle kişisel (internal), genel (global) ve değişme göstermeyendir (stable) (Abramson ve ark., 1978). Ancak, bu alanda yapılmış çoğu

araştırma sözü edilen yükleme biçimlerini tutarlı biçimde gösterememiştir. Bu noktada özellikle araştırmalarda gerçek olaylar üzerinde çalışılmaması, yani ekolojik geçerliğin sağlanmamasının ve yaşam olayları ve sosyal destek gibi ara değişkenlerin göz önüne alınmamasının yükleme modelinin depresyonu açıklama gücünü azalttığı belirtilmektedir (Hammen, 1987).

Bu alandaki son çalışmalarda, bilişsel yaklaşımın depresyonun oluşumuna ilişkin yukarıda sözü edilen açıklamalarında olduğu gibi depresif bilişlerin ya da nedensel yüklemelerin gerçekten de depresyonun başlatıcıları olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu noktada ilk olarak Lewinson ve ark. (1981)'nin çalışmaları, bilişlerin depresyonda nedensel faktör oldukları hipotezini desteklememiştir. Onlara göre, bireyler depresyona girdikten sonra düşünce yapıları değişmektedir. Brewin (1988)'in gözden geçirme çalışmasında da, depresyon ve yüklem arasında birbiriyle çelişen bilişsel modeller olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu modellerden belirti modeline (symptom model) göre, depresif yüklem, depresyonun nedeni olmaktan çok onun belirtisidir. İyileşme modeline (recovery model) göre ise, depresif yüklem depresyonun başlatıcısı değildir ama depresyonun düzelmesini geciktirmektedir. Başlatıcı modele (onset model) göre ise, kötü bir olay depresif yüklem ya da

bilislere neden olmakta bu yapılar da depresyonu başlatmaktadır. Diğer taraftan yatkınlık modeline (vulnerability model) göre, kötü bir olayla depresif yükleme biçimi eşleştğinde depresif yükleme biçimi depresyonu başlatmaktadır. Başaçıkma modeline (coping model) göre ise, depresif yükleme biçimi depresyonun sürmesine neden olmaktadır.

Genel olarak değerlendirilirse, bilissel yaklaşımda, depresyonun oluşumunu temelde belirli bilissel yapılar ile açıklanmakla birlikte bu yapıların depresyonun ortaya çıkmasındaki rollerinin (başlatıcı ya da sürüdürücü mü oldukları) henüz açıklık kazanmadığı görülmektedir.

I.2.5.2. DEPRESYONDA SOSYAL ETKİLEŞİMSSEL FAKTÖRLER: SOSYAL DESTEK

Depresyonun oluşumunda çok sayıda sosyal faktörün etkili olduğu bilinmektedir. Burada, bu araştırmanın konusuyla ilişkisi açısından sadece sosyal destek (social support) ile ilgili çalışmalara yer verilecektir.

Sosyal destek, birey için güvenilebilecek, sorumluluğunu üstlenebilecek ve kendisine değer verecek kişilerin

varlığı ya da bulunabilirlikleri olarak tanımlanmaktadır (Sarason, 1983). Barnett ve Gotlib (1988)'in derleme çalışmaları, sosyal desteğin üç farklı düzeyde kavramsallaştırıldığını göstermektedir. Sosyal destek birinci düzeyde, sosyal kaynakların niceliksel boyutu; bu kaynakların devam ettirilmesi; bilissel bir değerlendirme; ya da birey ve çevresi arasındaki bir ilişki olarak kavramsallaştırılmaktadır (Monroe ve ark., 1983) ikinci düzeyde ise, sosyal destek yapısal ve işlevsel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Cohen ve Wills, 1985). Yapısal destek, ilişkilerin sayısı ve derecesinin bütünleşmesi; işlevsel destek ise, bilgisel destek, arkadaşlık, somut (tangible) destek karşılığında kullanılmaktadır. Sosyal destek üçüncü düzeyde ise, desteğin kaynağı yani kimin tarafından verildiği açısından gruplanmaktadır.

Çok sayıda araştırma, sosyal desteğin, yaşam olayları ve depresyon arasında önemli bir ara değişken olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırmalar, eşleri, arkadaşları ve aile üyelerinden sosyal destek alabilenlerin alamayanlara göre psikolojik olarak daha sağlıklı olduklarını göstermektedirler (Brown ve Harris, 1978; Holohan ve ark., 1981; Belle, 1982; Liberman, 1982; Sarason ve ark., 1983; Blazer, 1983; Monroe ve ark., 1983; 1986; Blaney, 1985; Cohen ve Wills, 1985; Hammen ve ark., 1986; Coyne ve

Delongis, 1986; Barnett ve Gotlib, 1988; 1988; Coyne ve Downey, 1991).

Sosyal destek ile depresyon arasındaki sözü edilen bu negatif ilişki farklı şekillerde açıklanmaktadır. Bir grup araştırmacıya göre sosyal desteğin depresyona karşı koruyucu bir etkisi bulunmaktadır ve koruyucu model (buffering model) olarak adlandırılmaktadır. Temel etki modeline (main effect model) göre ise, sosyal destek depresyonun düzeyini tek başına belirleyebilmektedir. Öte yandan etkileşimsel modele göre, sosyal destek, bir yaşam olayı ile birlikte depresyon üzerinde etkileşim etkisine sahiptir (Cohen ve Wills, 1985).

Sosyal destek ile depresyon arasındaki sözü edilen negatif ilişkinin açıklanmasında bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte, çoğu araştırmada, özellikle algılanan desteğin (percieved social support) incelenerek desteğin güven (sırdaşlık) boyutuna önem verildiği ve bunun doğrudan bireydeki kendilik değeri (self-esteem), kendine yeterlik (self-efficacy) ile ilgili bulunduğu görülmektedir. Bu gözlem, Safran (1990)'nın önerdiği kişilerarası bilişsel döngü açıklamasına uygun düşmektedir. Bu noktada, araştırmanın temel değişkeni olan kişilerarası semalar ile sosyal destek arasında bağlantılar kurulabileceği düşünülmektedir. İzleyen

bölümde aktarılabacak olan Coyne (1976a;b)' nun çalışmalarında daha açık hale gelen bu bağlantılar araştırmanın amacı bölümünde tartışılacaktır.

I.2.5.3. DEPRESYONDA BİLİŞSEL VE KİŞİLERARASI İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN KURAMSAL GÖRÜŞLER

Bilişsel kuramın depresyonun oluşumunda kişilerarası faktörleri gözardı ettiği yolundaki eleştiriler (Coyne ve Gotlib, 1983; 1986; Krantz, 1985;) karşısında Beck (1991), depresyonun bir fanus içinde oluşmadığını pek çok kere belirttiğini; diğer insanlarla olan ilişkileri, en önemli stres kaynağı olarak gördüğünü ifade etmektedir. Kovacks ve Beck (1985)'e göre, depresojenik sema, bireyin kendini ve diğer insanlarla ilişkilerini değerlendirmesinde bilgiyi kodlama ve organize etmede rol oynamaktadır. Bu değerlendirmelerin depresyona yol açmasında, semanın esnek olmaması (hepsi, her zaman v.b. ifadeler) ; olgulara zorunluluk getirmesi (mutlaka, olmak zorunda v.b. ifadeler); aşırı genelleme (bütün insanlar v.b. ifadeler) gibi bilişsel hatalar önemlidir. Beck (1991)'e göre birey, diğer insanın davranışını ve isteğini tutarlı olarak yanlış anlamaktaysa, bu yanlış yapılandırma sürecine bağlı olarak tepkide bulunacaktır ve patolojik bir sonuç ortaya çıkacaktır. Söyle ki: " O beni sevmediği için ben sevelemiycek bir insanım" (sf=372).

Bu yanlış sonuçlandırmalar içeren semaların çoğu bireylerin ilk yaşantılarındaki ilişkilerde biçimlenmektedir. Bozulan bir ilişki ile birlikte, bu semalar yeniden aktive olmaktadır. Bu açıdan, ailedeki yapısal sistemin esnek olmaması ve katı kuralların olması bireyde kişisel yetersizlikle ilgili bir inanç sistemi oluşturarak patolojiye neden olmaktadır.

Diğer taraftan, depresif bireylerin diğer insanlarla etkileşimine odaklanan çalışmalar, depresif bireylerin kişilerarası tepki biçimlerinin, depresif olmayan bireylerden farklı olduğunu göstermektedir (Safran ve Segal, 1990). Bu çalışmalar birarada değerlendirildiğinde, depresyon sürecine göre, depresif bireylerin etkileşim özelliklerinin aşağıdaki gibi bir sıra izlediği belirtilmektedir (Horowitz, 1986):

I. Depresif bireyler kendilerini yetersiz ve güçsüz hissederler; bu durum, onları diğer insanlardan sıkıntılarını azaltmaları yolunda yardım istemeye iter (sosyal destek arayışı).

II. Depresif bireyler diğer insanlardan yardım isterken kendilerini küçümseyen bir sözel içerikle yaklaşırlar (Coyne, 1976b).

Buna ilişkin olarak diğer çalışmalar da, depresif bireylerin kendileri ve başkaları hakkında olumsuz değerlendirmeler yaptıklarını göstermektedir (Altman ve Wittenborn, 1980; Beck, 1967; Cofer ve Wittenborn, 1980; Gotlib ve Robinson, 1982; Hokanson ve ark., 1989).

III. Depresif bireylerle başkaları arasındaki etkileşimde, depresif kişilerde sözü edilen "güçsüzlük" karşısındaki kişilerin kontrolü ele almalarına yol açmaktadır. Başka bir deyişle, depresif bireylerin edilginlikleri karşısındaki kişileri baskın konuma itmektedir. Bu durum bir kısır döngü içinde, depresif bireylerde, caresizlik, güçsüzlük duygularını devam ettirmektedir (Coyne, 1976a; Lowenstein, 1984; Horowitz, 1986'da söz edilmiş).

IV. Depresif bireylerle başkaları arasındaki etkileşim sürecinde ayrıca, depresif bireyin sorunlarının çözümsüz kaldığı durumlarda kendisini engellenmiş ve huzursuz hissettiği gözlenmektedir.

Bu durumda, karşıdaki kişinin, depresif bireye dostça davrandığı gibi düşmanca da davranabildiği ifade edilmektedir (Gotlib ve Robinson, 1982). Ancak, bu noktada, aynı kişinin depresif bireye kimi zaman dostça,

kimi zaman düşmanca mı davrandığı yoksa bazılarının sadece dostça, bazılarının ise düşmanca mı davrandığı ya da depresyonun başlangıcında, depresif bireye karşı dostça davranılırken, giderek düşmanca mı davranılmaya başlandığı sorularının henüz açıklık kazanmadığı gözlenmektedir.

Görüldüğü gibi, sözü edilen bu gözlemler, daha çok sorun bir kez oluştuktan sonra, bu sorunla ilgili olarak etkileşimlerde neler oluyor sorusuna yöneliktir. Kişilerarası ilişkilerin ya da bu ilişkilere ilişkin bilişsel yapıların nasıl olduğu ve bunların depresyonun oluşumundaki etkilerinin açıklanmasında halen kuramsal boşluklar bulunmaktadır.

I.2.3. DEPRESYONDA KİŞİLERARASI-BİLİŞSEL ÖZELLİKLERİ İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR

Kişilerarası sorunların bilişsel boyutlarını inceleyen araştırmaların pek fazla olmadığı; ancak bu konudaki çabaların son birkaç yıldır artmaya başladığı görülmektedir.

Bu alandaki bir grup çalışmanın, Bowlby (1973)'nin işlevsel modeller (working models) ve bağlanma figürleriyle olan ilişkilere yönelik görüşlerini değerlendirdiği görülmektedir. Bilindiği gibi Bowlby

yakınları tarafından reddedilen kişiler, benlikleriyle ilgili işlevsel modellerini "sevilemez ve yetersiz" ; önemli diğerlerine ilişkin işlevsel modellerini ise "güvenilmez, soğuk ve uzak" olarak biçimlendirmektedirler. Bunun sonucunda da bu bireyler yaşamlarının sonraki dönemlerinde depresyon ve kaygı yaşamaktadırlar. Bu konuya ilişkin çoğu araştırmada, Bowlby'nin ifade ettiği gibi, bağlanma figürleriyle olan ilişkilerin, yetişkinlikteki ilişkileri bilişsel düzeyde benzer şekilde yeniden yapılandığı belirtilmektedir (Schwarz ve Zuroff, 1979; McCraine ve Bass, 1984; Richman ve Flatherty, 1987; Swan, 1987; Gotlib ve ark., 1988; Andersen ve Cole, 1990; Pietromonaco ve ark., 1992).

Bu alandaki diğer bir grup araştırmada ise, depresif bireylerin, başkalarından kendilerine yönelik olumsuz tepkiler uyandırdıkları hipotezlerini değerlendirmeye ilişkin çalışmalar olduğu gözlenmektedir. Sözü edilen araştırmalar daha çok depresif hastalar üzerinde yoğunlaşmış; ve genel olarak depresif kişilerin diğer insanlarda olumsuz duygulanım uyandırdıkları, reddedildikleri bulunmuştur (Youngren ve Lewinsohn, 1980; Gotlib ve Robinson, 1982; Strack ve Coyne, 1983; Gotlib ve Beaty, 1987; Howes ve ark., 1985; Hokanson ve ark., 1986; Amstutz ve Kaplan, 1987; Gotlib ve Meltzer, 1987; Burchill ve Stiles, 1988; Swan ve ark., 1992; Joiner ve ark.,

1993). Bu açıdan ayrıca, depresif bireylerin kişilerarası ilişkilerinin doğasının, bozukluğun sürüdürülmesini, dolayısıyla yeniden ortaya çıkmasını doğrudan etkilediği gösterilmiştir (Coyne, 1976a;b; Kahn ve ark., 1985; Sacco ve ark., 1985; Sacco ve Dunn, 1988; Hooley ve Teasdale, 1989).

Bu araştırmacılardan Coyne (1976a)'a göre depresif hastaların belirtileri itici olmakla birlikte başka insanlarda suçluluk yaratabilmektedir. Bundan dolayı, genellikle depresif bireyler başkalarından doğrudan öfkeli tepkiler almamaktadırlar. Diğer kişiler, depresif insanın itici davranışlarını azaltmaya yönelik girişimlerde bulunurlar ancak bir süre sonra bunu yüzeysel güven ve destek ile yaparlar. Depresif kişi tarafından başkalarının bu yüzeysel davranışları farkedildiğinde, kendilerinin kabul edilebilir olduklarıyla ilgili şüphelerinin doğru olduğunu düşünürler; sonraki etkileşimlerinde başlangıçta diğer insanlardan gördükleri ilgiyi yeniden görmek için daha fazla belirti gösterirler. Daha önce söz edildiği gibi Safran (1990), yeni bilginin, bilissel-kişilerarası döngüde oluşmuş benlik şeması ile uyumlu hale getirilerek kendini doğrulayan şekilde yeniden üretileceğini belirtmektedir. Bu açıdan, Safran'ın bu görüşünün, Coyne'nun aktarılan

bulgularıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Coyne (1976b), benzer konuda yaptığı diğer bir çalışmada, "normal" deneklerle depresif deneklerin telefon yoluyla etkileşime girmelerini sağlamış ve daha sonra bu etkileşimleri iki tarafa da değerlendirmiştir. Bu araştırmanın genel sonucu, depresif kişilerin, etkileşime girdikleri kişilerde olumsuz duygulanım uyandırdıkları ve reddedildikleri şeklindedir. Coyne (1976b)'a göre bu reddedilmenin nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

-Karşıdaki kişide olumsuz duygulanım uyandırdıkları için depresif kişilerin çekiciliklerinde azalma olmaktadır;

-Depresif insanların aktivite düzeylerinin düşük olması nedeniyle, kişilerarası tepki aralığı dardır.

-Bu dar ranjdaki pozitif tepkilerin az olmasından dolayı diğer kişiler depresif kişilerle olmak istememektedirler.

Bununla birlikte, bazı araştırmacılar, Coyne (1976a;b)'un çalışmalarında dikkat çektiği reddedilme olgusunun tutarlı bir şekilde gözlenmediğini; depresif bir bireyin kişilerarası tepkilerinin tek tip bir örüntü göstermediğini belirtmektedirler (King ve Heller, 1986). Bu noktada, reddetme olgusunda çalışmalardaki tutarsızlığın yöntem farklılıklarından kaynaklandığını

tutarsızlığın yöntem farklılıklarından kaynaklandığını belirten Gurtman (1986)'a göre ise, depresyonun sosyal reddedilmeye neden olup olmamasından çok bu olgunun kaynağının ve etkileşimsel özelliklerinin incelenmesi daha önemlidir.

Depresif bireylerle evli olan çiftler üzerinde yürütülen araştırmalarda, bu çiftler arasındaki etkileşimlerde iki tarafın da birbirlerine karşı kızgınlık yaşadıkları, birbirlerini olumsuz, düşmanca ve uzak algıladıkları bulgulanmıştır (Kahn ve ark., 1985; Gotlib ve Whiffen, 1989).

Depresif üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada ise depresif deneklerin oda arkadaşlarıyla sosyal ilişkiye az girdikleri; oda arkadaşları tarafından saldırgan ve yarışmacı olarak algılandıkları bulunmuştur (Hokanson ve ark., 1989).

Depresif bireylerin kişilik özelliklerindeki bağımlılık ve içe-dönüklük ilişkisine odaklanan bir araştırmada ise, depresif bireylerin duygusal olarak bağımlı ve sosyal olarak pasif oldukları için önemli tek tük ilişkilerini devam ettirmekte aşırı gayretli oldukları bulunmuştur (Barnett ve Gotlib, 1988).

Depresif bireylerin, depresif olmayanlara göre algılarında daha gerçekçi olduklarını gösteren çalışmalar doğrultusunda, Siegel ve Alloy (1990), depresif bireylerin ilişkilerini de gerçekçi algılayıp algılamadıklarını incelemek için üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmanın bulguları şöyle özetlenebilir:

- Orta düzeyde depresif olan kişilerle önemli diğer kişiler arasında olumsuz sosyal ilişkiler gözlenmektedir. Bu olumsuz ilişkiler depresif bireylerin belirtileriyle ilişkili görünmektedir.
- Depresif erkekler, depresif kadınlara göre daha fazla negatif değerlendirme almaktadırlar.
- Depresif bireyler kişilerarası etkilerinin negatif olduğunu düşünürken, onların depresif olmayan arkadaşları, kişilerarası etkilerinin olumlu olduğunu düşünmektedirler.

Bu bulgular doğrultusunda araştırmacılara göre, depresif bireylerle depresif olmayan bireyler arasındaki negatif ilişki geçmiş yaşantılardan etkilenmektedir ve bireylerin

sosyal davranışları ya da bu davranışların sonuçlarını yanlış algılamalarıyla ilişkilidir. Bu açıdan, depresif bireyler ile yakınları arasındaki kişilerarası algı farklılıklarını inceleyen Segal ve ark. (1992), duygu durum ve stres düzeylerinin hem depresif birey hem de onların ilişkiye girdikleri kişilere değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre, iki değerlendirmede, depresif bireylerin stres düzeylerini algılamalarında farklılık olması (farklılığın yönü araştırmada ayrıntılı verilmemiştir), bozukluğun sürmesini etkilemektedir. Ancak, depresif birey ile önemli olan diğer kişi tarafından yapılan bu değerlendirme farklılığı genel olarak yeni bir depresif dönemin başlaması ile doğrudan ilişkili bulunmamaktadır. Segal ve ark. (1992), bu bulguların, kişilerarası ilişkilerdeki güçlüklerin depresyona eşlik eden bir faktör mü olduğu (concomitant hypothesis) yoksa depresyonun başlatıcısı mı olduğu (antecedent hypothesis) tartışmalarını yeniden gündeme getirdiğini belirtmektedirler.

Diğer taraftan Gara ve ark. (1993)'nin majör depresyondaki bireylerin benlik ve diğerlerine (anne-baba ve yakın arkadaş) ilişkin algılarını inceleyen araştırmalarının sonuçları şöyle özetlenebilir:

- Depresyondaki bireyler, hem kendilerinin hem de diğerklerinin olumsuz yanlarından daha çok söz ederken olumlu özelliklere pek değinmemektedirler.
- Olumsuz benlik algısı klinik depresyon için ayırdedicidir.
- Benliği olumlu (ya da olumsuz) görme ile diğerklerini olumlu (ya da olumsuz) görme arasında yüksek bir korelasyon (.85) bulunmaktadır.

Özellikle çalışmada sözü edilen son bulgu, Safran'ın kişilerarası döngü kavramını (bkz. sf:23) desteklemesi açısından dikkat çekicidir. Öte yandan Hill ve Safran (1994a) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları bir araştırmada kişilerarası şemalar ve psikopatoloji arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın bu çalışmada da kullanılan Kişilerarası Şemalar Ölçeği (anne-baba-arkadaş formları) ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasındaki korelasyonların incelendiği bölümünün sonuçları aşağıda verilmektedir.

- iki ölçek arasında anlamlı korelasyonlar sadece kişilerarası şemalar ölçeğinin arkadaş formunda gözlenmektedir. Buna göre, depresif denekler, arkadaşlarından daha çok düşmanca ve istenmeyen

(undesirable) tepkiler beklemektedirler. Bu açıdan, anne ve babadan beklenen tepkiler ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir.

-Kişilerarası şemalar ölçeğinin kontrol boyutu açısından, depresif bireylerde bu boyutun tamamlanmadığı görülmektedir. Buna göre, depresif bireyler kendilerinin pasif olduğu durumlarda, diğer kişilerden baskın tepkiler beklememektedirler. Benzer şekilde, depresif bireyler kendilerinin baskın olduğu durumlarda da diğerlerinden pasif tepkiler beklememektedirler.

Araştırmacılar, çalışmanın sadece Beck depresyon ölçeğinden 17'nin üzerinde puan alan az sayıda denek üzerinde yürütülebilmiş olmasından dolayı benzeri bir incelemenin klinik örnekleme de yapılmasının daha anlamlı olacağını belirtmektedirler. Bununla birlikte Hill ve Safran (1994a), sözü edilen bu çalışmaları çerçevesinde, kontrol boyutunun tamamlanmamasından dolayı, depresif bireylerin kişilerarası ilişkilerinde kontrol duygusunu pek yaşamadıkları sonucuna varmaktadırlar. Onlara göre, depresif bireylerde sıklıkla gözlenen güçsüzlük (powerlessness) duygusu, olasılıkla bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Aktarılan çalışmalar birarada değerlendirildiğinde, kişilerarası ilişkilerdeki belirli bir algılama biçiminin depresyona eşlik ettiği; ancak depresif belirtilerin ortaya çıkmasında ya da kalıcılığında nasıl bir mekanizma olduğunun henüz açıklık kazanmadığı görülmektedir.

I.2.6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YANIT ARANAN SORULARI

Bu araştırmanın temel amacı, depresif belirtilerin oluşmasına ya da sürdürülmesine özgü "kişilerarası semalar" olup olmadığı; varsa bu kişilerarası semaların depresif belirtiler açısından ne gibi özellikleri olduğunu incelemek ve bunların terapidaki doğurgularının neler olabileceğini tartışmaktır.

Bu amaç çerçevesinde oluşturulacak sorulara geçmeden önce, buraya kadar aktarılan bölümlerde, depresif bireylerin kişilerarası ilişkilerini inceleyen araştırmaların genel bulgularının, bu araştırmaya ilişkin beklentiler doğrultusunda özetlenmesinde yarar görülmektedir. Buna göre, bazı araştırmalar, depresif bireylerin ilişkiye girdikleri kişileri "baskın": "kontrol"ü ele alan taraf olarak algıladıklarını göstermektedir (Horowitz, 1986). Diğer taraftan bir grup

araştırma, depresif bireylerin diğer insanları olumsuz değerlendirdikleri, onları dūřmanca; uzak algıladıkları ve gūvenilmez buldukları biçiminde sonuçlar bildirmişlerdir (Beck, 1967; Coyne 1976b; Hokanson ve ark., 1980; Kahn ve ark., 1985). Bu noktadan hareketle, önceki bölümlerde aktarılmış olan sosyal destek ile depresyon arasında negatif ilişki olduğunu gösteren araştırma bulgularının, kişilerarası ilişkilerle ilgili araştırma bulgularıyla uyumlu olduğu dūřünülebilir. Sosyal desteğin içerik olarak başkalarıyla birarada olmak, başkalarına gūven duymak ve onlardan dostça yaklaşımlar beklemek olduğu gözönünde bulundurulursa; kişilerarası şemaların algılanan sosyal desteğin içeriği ile ilgili bilgiler verebileceği dūřünülebilir. Bu açıdan, kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, belirli kişilerarası şemalar ile depresyon arasında anlamlı ilişkiler bulunabileceği beklenmektedir. Depresif belirti düzeyi farklılaştıkkça, kişilerarası şemaların temel boyutlarında da farklılaşmalar olacağı dūřünülmektedir. Bu temel boyutlar açısından, depresif belirti düzeyi yüksek olan bireylerin, diğer insanları "kontrol"ü bir konumda algılayacakları; diğer insanlardan daha az "birlikte olma" ve daha az "sosyallik" davranışı bekleyecekleri ve onların kendilerine daha az gūven duyacakları şeklinde tepkiler bekleyecekleri tahmin edilmektedir.

Öte yandan, depresif belirti düzeyi yüksek olan deneklerin, kişilerarası şemalarının tamamlayıcılık boyutları açısından, depresif belirtileri yüksek bireylerde, düşmanlık durumunun tamamlanacağı; baskınlık durumunun ise tamamlanmayacağı beklenmektedir.

Ayrıca, depresif belirti düzeyi yüksek olan deneklerin, başkalarından istenir olmayan (undesirable) tepkiler bekleyecekleri tahmin edilmektedir.

Bu çalışmada ayrıca, depresif belirti düzeyi yüksek olan deneklerin kişilerarası şemalarının, kişilerarası davranışlarını değerlendirdikleri kişiler (anne-baba-arkadaş) değişse de, benzer özellikler göstereceği beklenmektedir. Depresif bireylerdeki sıklıkla gözlenen "aşırı genelleme" düşünce hatası ve Safran (1990)'nın kuramı açısından bu genellemelerin, kişilerarası bilişsel döngünün içinde yeniden üretilmesi böyle bir beklentiyi oluşturmıştır.

Bu beklentiler çerçevesinde araştırmada incelenmek üzere aşağıdaki sorular belirlenmiştir:

1. Depresif belirti düzeyi farklı olan (düşük-orta-yüksek) kız ve erkek denekler arasında; kişilerarası semaların;
  - a. Kontrol boyutu açısından fark var mıdır?
  - b. Güven boyutu açısından fark var mıdır?
  - c. Sosyallik boyutu açısından fark var mıdır?
  - d. Birlikte olma açısından fark var mıdır?

2. Depresif belirti düzeyi farklı olan (düşük-orta-yüksek) kız ve erkek denekler arasında, kişilerarası semaların;
  - a.Kontrol boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde farklılık var mıdır?
  - b.Güven boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde farklılık var mıdır?
  - c.Sosyallik boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde farklılık var mıdır?
  - d.Birlikte olma boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde farklılık var mıdır?

3. Depresif belirti düzeyi farklı olan (düşük-orta-yüksek) kız ve erkek denekler arasında, kişilerarası semaların tamamlayıcılık değişkeninin;

- a. Düşmanlık boyutunda fark var mıdır?
- b. Dostluk boyutunda fark var mıdır?
- c. Baskınlık boyutunda fark var mıdır?
- d. Pasiflik boyutunda fark var mıdır?

4. Depresif belirti düzeyi farklı olan (düşük-orta-yüksek) kız ve erkek denekler arasında, kişilerarası semaların tamamlayıcılık değişkeninin;

- a. Düşmanlık boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde fark var mıdır?
- b. Dostluk boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde fark var mıdır?
- c. Baskınlık boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde fark var mıdır?
- d. Pasiflik boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmesinde fark var mıdır?

5. Depresif belirti düzeyi farklı olan (düşük-orta-yüksek) kız ve erkek denekler arasında, annenin, babanın ve arkadaşın kişilerarası tepkilerinin istenirlik düzeyleri açısından fark var mıdır?

6. Depresif belirti düzeyi farklı olan (düşük-orta-yüksek) kız ve erkek denekler arasında, kişilerarası şemaların tamamlayıcılık değişkeninin;

a. Düşmanlık boyutunda, anne, baba ve arkadaşın davranışlarının, denekler tarafından istenirlik düzeyleri açısından fark var mıdır?

b. Dostluk boyutunda, anne, baba ve arkadaşın davranışlarının denekler tarafından istenirlik düzeyleri açısından fark var mıdır?

c. Baskınlık boyutunda, anne, baba ve arkadaşın davranışlarının denekler tarafından istenirlik düzeyleri açısından fark var mıdır?

d. Pasiflik boyutunda, anne, baba ve arkadaşın davranışlarının denekler tarafından istenirlik düzeyleri açısından fark var mıdır?

7. Kişilerarası şemaların, kontrol, birlikte olma, sosyallik ve güven boyutlarının; tamamlayıcılık değişkeninin dostluk, düşmanlık, pasiflik, baskınlık boyutlarının; ve deneklerin çeşitli sosyo-demografik (yaş, SED v.b.) özelliklerinin depresif belirtilerin düzeyini yordamadaki katkıları nasıldır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

Önceki bölümde "Araştırmanın Amacı ve Yanıt Aranacak Soruları" alt bölümünde belirtilen amaçlara ulaşmak ve sorulara yanıt bulmak için izlenen yol bu bölümde aktarılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan Kisilerarası Semalar Ölçeğinin (KSÖ) geçerlik ve güvenirliğini incelemek amacıyla yürütülmüş olan çalışmaya ilişkin yöntem bilgileri ve bulgular da bu bölümde özetlenmiştir.

II.1. DENEKLER

Araştırmanın örneklemini 1993-94 öğretim yılında H.U.'nin Edebiyat, Mühendislik Fakülteleri ve Sağlık hizmetleri Yüksek Okulu'nun çeşitli bölümlerine devam eden 1., 2., 3., ve 4. sınıf öğrencileri arasından oluşturulmuştur. Bu bölümler arasında, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon; Arkeoloji ve Sanat Tarihi; İngilizce Mütercim Tercümanlık; Sosyoloji; Psikoloji; Türk Dili ve Edebiyatı; Alman Dili ve Edebiyatı; Ekonomi; Elektronik Mühendisliği; Jeoloji Mühendisliği; Maden Mühendisliği; Bilgisayar Mühendisliği; ve Kimya Bölümleri yer almaktadır. Toplam 715 denekten

oluşan örneklemdaki 359 erkek denegin yaş ortalaması $\bar{X}=21.65$, $S=2.04$; 356 kız denegin yaş ortalaması ise $\bar{X}=20.29$, $S=2.06$; ranj=17-27 'dir. Deneklerin örnekleme içinde bölümlere, sınıflara ve cinsiyet durumuna göre dağılımları Tablo-1'de gösterilmiştir. Deneklerin diğer bazı sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ise Ek-1'de verilmiştir.

Tablo-1: Deneklerin Sınıflara, Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı ve Örnekleme İçi Yüzdeleri

SINIF		1	2	3	4
KIZ	f	90	121	26	119
	%	25.2	34	7.3	33.5
	n	356			
	%	49.79			
ERKEK	f	69	108	55	127
	%	19.2	30.1	15.3	35.4
	n	359			
	%	50.21			

Deneklerin diğer bazı sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ise Ek-1'de verilmiştir.

Bu frekans dağılımlarına göre, örneklemin sosyo-demografik özellikleri şöyle özetlenebilir:

Örneklemin %50.21'i kız; %49.79'u erkek deneklerden oluşmuştur. Deneklerin farklı bölümlerden (sosyal/mühendislik) seçilmesinin, örneklemdaki cinsiyet oranının dengeli oluşmasını sağladığı görülmüştür.

Örneklemi oluşturan kız ve erkek deneklerin yaş ortalaması $X=20.95$ 'dir. Deneklerin yaş ranjı 17-27 arasında değişmektedir. Böylece örneklemin geç ergenlik dönemindeki üniversite öğrencilerinden oluştuğu görülmüştür.

Örneklemin 17-27 yaş arası üniversite öğrencilerinden oluşmasının doğal bir sonucu olarak deneklerin %96.2 gibi büyük bir çoğunluğunun bekar olduğu gözlenmiştir.

Deneklerin büyük bir bölümünün kent kökenli olup (%60.3'ü büyük şehir, %29.2'si ise küçük şehir) fazla kalabalık olmayan (%33.6'sı 4 kişi, %24.5'i 5 kişi) çekirdek ailelerden (%89.7) geldikleri görülmüştür.

Deneklerin annelerinin %33.6'sı ilkokul; %22.4'ü lise; %19.4'ü ise üniversite mezunu; babalarının %39'u üniversite; %21'i lise; %20.3'ü ise ilkokul mezunu olduğu belirtilmiştir. Buna göre, örnekleme oluşturan deneklerin anne ve babalarının eğitim durumlarının genel popülasyona göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, deneklerin babalarının eğitim düzeylerinin, annelerinin eğitim düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Deneklerin annelerinin büyük bir bölümünün evhanımı (%62.7) çalışan annelerin büyük bölümünün ise memur olduğu görülmüştür.. Diğer taraftan, deneklerin babalarının büyük bir çoğunluğunun (%43) memur olduğu gözlenmiştir.

Deneklerin yarıya yakınının aileleriyle beraber (%45.9) diğer yarısının yurtta ve arkadaşlarıyla beraber yaşadıkları görülmüştür. Anne, baba ve arkadaşla ilişkin kişilerarası şemaların temel değişken olduğu bu araştırmada, bu kişilerle birlikte yaşama açısından örnekleme denge sağlandığı kanısına varılmıştır.

II.2.BİLGİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada, depresif belirtilerin değerlendirilmesi amacıyla Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ); kişilerarası

semaların değerlendirilmesi için de Kişilerarası Semalar ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca deneklerin bazı sosyo-demografik özelliklerini belirleyebilmek için kısa bir bilgi toplama formundan yararlanılmıştır. İzleyen alt bölümlerde, öncelikle sözü edilen araçların özelliklerine ve geçerlik, güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bilgiler özetlenmiştir. Daha sonra, KSÖ'nin Türkiye'ye uyarlanması amacıyla yapılan ön-çalışmanın yöntem bilgilerine, bulgularına ve genel değerlendirmelerine yer verilmiştir.

II.2.1. ÖLÇEKLERİN TANITILMASI VE GÜVENİRLİK GEÇERLİK ÇALIŞMALARI

II.2.1.A. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Araştırmaya katılacak deneklerin kendilerine ait çeşitli sosyo-demografik bilgileri açıklamalarına yarayacak kısa bir form, aşağıda aktarılacak ölçeklere ek olarak hazırlanmıştır (bkz. ek-2).

II.2.1.B. BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ (BDÖ)

BDÖ'nin ilk versiyonu, Beck ve ark. (1961) tarafından geliştirilmiş ve daha sonra 1978 versiyonunda ölçek, hem kendini değerlendirmeye hem de kolay puanlamaya uygun hale

getirilmiştir (Beck ve ark., 1979). Ayrıca, ikinci formda çifte negatif soruların sorulmasından kaçınılmıştır. Ölçeğin, 1961-1978 versiyonları arasındaki iç tutarlılıkları üzerine yapılan çalışmalar, iki versiyonun da karşılaştırılabilir olduğunu göstermektedir (Beck ve ark., 1984; Campbell ve ark., 1984).

BDÖ'nin çalışmada kullanılacak olan 1978 versiyonu, 0'dan 3'e kadar derecelendirilen 21 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme aracıdır. Dererecelendirmelerin toplanmasıyla 0-63 arasında değişen bir depresyon puanı elde edilmektedir. Ölçek, depresyona yönelik herhangi bir kuramı yansıtmamaktadır; sadece, depresif belirtilerin şiddetinin değerlendirilmesini içermektedir.

Beck ve ark. (1988), psikiyatrik ve psikiyatrik olmayan denekler üzerinde, 1961-1986 yılları arasında BDÖ ile yürütülen araştırmaları ele alarak, BDÖ'nin psikometrik özelliklerine ilişkin yürüttükleri meta-analizi çalışmalarında, BDÖ'nün yüksek bir iç tutarlılık ve uyum (concurrent) geçerliğine sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada ayrıca, ölçeğin depresyonun alt tiplerini birbirinden ayırabildiği ve depresyonu kaygıdan ayırdedebildiği belirtilmektedir.

Batıda, güvenilir ve geçerli bulunan ve çok sayıda araştırmada kullanılan bu ölçeğin; Türkiye için güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin ilk güvenilirlik çalışmasında, normal örneklem üzerinde test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .65; iki yarım güvenilirlikle belirlenen iç tutarlılık kat sayısı .78 olarak bulunmuştur (Tegin, 1980). Diğer taraftan ölçeğin geçerliğinin incelendiği bir çalışmada, MMPI'nin Depresyon alt ölçeği ile BDÖ arasında pearson korelasyon katsayısı .63 olarak bulunmuştur (Hisli, 1988). Ayrıca, ölçeğin faktör analizine ilişkin incelemeler halen devam etmektedir (Şahin ve Şahin, 1994). Görüldüğü gibi BDÖ, Türkiye'deki kullanılabilirliği açısından kabul edilebilir sınırlarda geçerlik ve güvenilirliğe sahiptir. Bu nedenle, ülkemizde yürütülen çeşitli araştırmalarda ölçeğin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (BDÖ için bkz. Ek-3).

II.2.1.C. KİŞİLERARASI ŞEMALAR ÖLÇEĞİ (KSÖ)

Kişilerarası şemaların değerlendirilmesinde, Safran ve ark. (1988) ekolojik yaklaşımın sayıltılarına dayanarak; yani gerçek dünya etkileşimlerinin değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulayarak bir ölçek geliştirmişler ve

daha sonra yaptıkları çalışmalar çerçevesinde bu ölçeği yeniden düzenlemişlerdir (Hill ve Safran, 1993). Sözü edilen ölçek, grup halinde uygulanabildiğinden ve kişilerarası alanda hem niceliksel hem de niteliksel bilgiler verebildiğinden, araştırmanın temel değişkeni olan kişilerarası şemaların, bu ölçek yardımıyla değerlendirilmesine karar verilmiştir. Bu nedenle, burada ölçeğin özelliklerine kısaca değinilecektir.

Kişilerarası Şema Ölçeği (KSÖ), Kiessler (1983) tarafından geliştirilmiş "kişilerarası döngü"deki 16 segmenti (bkz. Ek-4) temel alan 16 senaryo içermektedir. Her bir senaryo için deneklerden, kendilerini kutuplu döngüden (circumplex) tanımlanan bir davranışı yaparken hayal etmeleri istenmektedir. Daha sonra deneklere, onların bu davranışları karşısında, diğer kişilerin nasıl davranacakları sorulmaktadır. Denekler bunları kendilerine verilmiş şu 8 tepki arasından seçmektedirler:

- A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
- B Hayal kırıklığına uğrar, gücenir.
- C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
- D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
- E Bana katılır ya da itiraz etmez.
- F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
- G Yakın ya da dostça davranır.
- H İlgi gösterir ya da düşüncelerini açıkça söyler.

Sonraki aşamada ise, deneklerden o durum için karşılardındaki kişiden bekledikleri tepkinin hoşlarına gidip gitmediğini derecelendirmeleri istenmektedir. Bu uygulamayı, kutuplu döngüdeki bir durum açısından şöyle örnekleyebiliriz:

.....'ı sizden hiç beklemediği bir biçimde hayal kırıklığına uğrattığınız bir durumu düşünün.

.....buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

hiç orta biraz nötr biraz orta çok

Bu tepki: 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

hoşuma gitmez hoşuma gider

Böylelikle deneklerin, diğer kişilerin, onların davranışına karşı nasıl tepkide bulunacaklarına yönelik beklentilerinin (kişilerarası semalar) değerlendirilmesiyle, onların davranışlarına rehber olan kurallar ve stratejiler hakkında vardamalar yapılabilmektedir. Bu açıdan, ölçekte sözü edilen 16 senaryoyla ilişkili olarak elde edilen tepkiler, kontrol, birlikte olma, sosyallik ve güven olmak üzere 4 boyutta ayrı ayrı puanlanmaktadır. Puanlama -1, -.5, 0, .5 ve +1

arasında yapıldığı için toplam 16 madde üzerinden kişilerarası tepkilerin puan aralığı -16 ve +16 arasında değişmektedir. Ölçekte ayrıca, kişilerarası kuramdaki tamamlayıcılık değişkeni, düşmanca, dostça, pasif ve baskın durum-alt ölçekleriyle ayrı ayrı puanlanmaktadır. Tamamlanma puanları da -1, -.5, 0, .5 ve +1 arasında değiştiği için her bir alt ölçek için toplam 3 madde üzerinden hesaplanan tamamlanma puanlarının aralığı -3 ve +3'dür.

Bunlara ek olarak aynı senaryoların aynı denek için farklı kişilerin (anne-baba-arkadaş v.b.) değerlendirilmesinde kullanılmasıyla kişilerarası şemalardaki devamlılığın (consistency) değerlendirilmesi mümkün olmaktadır (Hill ve Safran, 1993).

Ölçekteki tepkilerin bazılarının açıkça pozitif, bazılarının ise negatif olmasına karşın bu açıdan belirsiz olan tepkiler de bulunmaktadır. Bu nedenle, bir tepkinin istenirliği, durum ya da bireyden dolayı değişiklik göstereceğinden, istenirliği değerlendirmek amacıyla, her bir tepki için likert tipi (1-7) bir ölçek ile derecelendirilme yaptırılmaktadır. Bunun da bireyin kişilerarası şeması hakkında daha idiografik bir anlayış kazandırdığı belirtilmektedir (Hill ve Safran, 1993).

İstenirlik puanları genel olarak 16 madde üzerinden

kişilerarası tepkiler açısından hesaplandığında, puan aralığı 16 ve 112 arasında değişmektedir. İstenirlik puanları kişilerarası durumların tamamlanması açısından hesaplandığında ise 3 madde üzerinden toplanan puanların aralığı 3 ve 21 arasında değişmektedir.

Özetlenecek olursa, KŞÖ'ndeki değerlendirmeler aşağıda sıralanan şu alanlardan oluşmaktadır:

KİŞİLERARASI TEPKİLER

Denekler, önemli diğerlerinden daha çok hangi tepkileri (kontrol, güven, sosyallik, birlikte olma) bekliyorlar?

KİŞİLERARASI DURUMLAR

Denekler, önemli diğerlerinden, hangi kişiler-arası durumlarda (Dostluk, Düşmanlık, Baskınlık, Pasiflik) hangi tepkileri bekliyorlar? Hangi kişilerarası durumlar tamamlanıyor/tamamlanmıyor? Başka bir deyişle, deneklerdeki, bilissel-kişilerarası döngü nasıl?

İSTENİRLİK

Denekler, önemli diğerlerinden bekledikleri tepkilerden ne derece hoşnutlar (tepkilerin istenirliği)? ya da hangi kişilerarası durumların tamamlanmasından/tamamlanmamasından ne derece hoşnutlar (durumların istenirliği)?

ÖNEMLİ DİĞERLERİ

Ölçekteki bu boyutlar anne, baba, arkadaş v.b. açısından ne gibi özellikler, benzerlikler ya da farklılıklar gösteriyor?

Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin Hill ve Safran (1993) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerine KSÖ ve SCL-90 bir arada uygulanmıştır. Uygulamanın sonunda araştırmacılar, SCL-90'a göre düşük/yüksek belirti olarak ayrılan grupların, KSÖ açısından ayırdediciliğini incelemişlerdir. Bu inceleme sonuçlarına göre, yüksek belirti grubundaki deneklerin, düşük belirti grubundaki deneklere göre, kişilerarası ilişkilerdeki pek çok boyut açısından olumsuz beklentilere sahip oldukları gözlenmiştir. Araştırmacılar, bu bulgulardan hareketle, KSÖ'nin psikolojik belirtiler açısından ayırdedici olduğuna karar vermişlerdir. Onlara göre, KSÖ'nin belirtiler açısından ayırdedici olması, ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Hill ve Safran (1994a) tarafından KSÖ'nin yapı geçerliğine ilişkin yapılan benzeri bir diğer çalışmada ise, ölçeğin kişilerarası ilişkilerde tamamlayıcılık (complementarity) boyutu incelenmiştir. Buna göre, ölçeğin kutuplu model (circumplex model) üzerinde temsil edilen kişilerarası davranışlar açısından KSÖ'deki "tamamlayıcılık" boyutunun geçerli olduğu gösterilmektedir. Başka bir deyişle, deneklerin kişilerarası tepkilere ilişkin beklentilerinde güçlü bir "tamamlayıcılık" örüntüsü gözlenmektedir. Örneğin, baskın tepkiler pasif (submissive) durumlarda; pasif tepkiler ise baskın durumlarda ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, düşmanca tepkiler daha çok düşmanca

durumlarda; dostça tepkiler ise dostça durumlarda gösterilmektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre KSÖ, kişilerarası kuramda sözü edilen tepkilerdeki tamamlayıcılık olgusunu geçerli bir şekilde değerlendirdiği belirtilmektedir.

Araştırmacıların, KSÖ'yü kontrol, birlikte olma (affiliation) ve istenirlik boyutları açısından değerlendirerek yaptıkları test tekrar-test güvenilirlik çalışmalarının sonuçları ise şöyledir:

-Ölçeğin birlikte olma ve istenirlik boyutları açısından güvenilirlik katsayıları yüksek olarak gözlenmektedir (birlikte olma=.88; istenirlik=.87).

-Kontrol boyutunun güvenilirlik katsayısının ise düşük (.44) olduğu belirtilmektedir.

Yazarlar, kontrol boyutunun güvenilirlik katsayısının düşüklüğünü kişilerarası kuramda sağlıklı davranışın "esnek davranış" olarak kabul edilmesine bağlamaktadırlar. Onlara göre, deneklerin aynı durumda her zaman aynı tepkiyi vermeleri beklenemez. Örneğin, deneklerin başka kişilerden tutarlı bir şekilde baskın ya da pasif tepkiler

beklemeleri, olasılıkla kişilerarası ilişkilerdeki güçlükleri göstermektedir.

Hill ve Safran (1994b) KSÖ'nin kontrol ve birlikte olma indeksleri açısından yaptıkları iç tutarlık (Cronbach Aplha) analizlerinde kabul edilebilir alfa değerlerinin sadece birlikte olma indeksinde gözlemlendiğini belirtmektedirler. Onlara göre, kontrol indeksi büyük grupları ayırtedmede uygun bir ölçüt değildir. Bununla birlikte kontrol tepkisinin kimden (anne-baba-arkadaş) beklendiği bakımından kontrol indeksinin ayıredici olduğu bildirilmektedir.

Araştırmacılar alt ölçekler açısından iç tutarlığın düşük olmasını, her alt ölçeğe (baskınlık, pasiflik, dostluk, düşmanlık) giren madde sayısının oldukça az olmasına (3 madde) bağladıklarını belirtmektedirler (KSÖ için bkz. Ek-5).

II.2.2. İŞLEM

KSÖ'nin geçerlik ve güvenirliğine ilişkin olarak izleyen bölümde aktarılan ön-çalışma tamamlandıktan sonra asıl araştırmaya başlanmıştır. Araştırmada denekler alt bölümünde sözü edilen örneklem üzerinde, KSÖ'nin Anne, Baba ve Arkadaş formları, BDÖ ve Kısa Bilgi Formu birarada

uygulanmıştır. Ölçeklerin verilmiş sırası, hem KSÖ'nin üç formu arasında, hem de genel olarak KSÖ ile BDÖ arasında terazileme tekniği ile değiştirilmiştir. Kısa Bilgi Formu ise, sıkılma ve yorgunluk etkisinden dolayı en arka sırada verilmiştir.

Ölçekler, örnekleme oluşturan öğrencilere, dersleri sırasında dersliklerinde grup halinde uygulanmıştır. Araştırmayla ilgili kısa bilgi verildikten sonra ölçekler dağıtılmıştır. Uygulama sırasında, sorulardan anlaşılmayan noktalar bireysel olarak açıklanmıştır. Herbir uygulamanın ortalama süresinin 40 dk. olduğu görülmüştür. Tüm uygulamaların tamamlanması ise yaklaşık 3 aylık bir zaman almıştır. Bu uygulamaların sonunda 780 deneğe ulaşılmıştır. Ancak, boş bırakılan soruları fazla olan ya da yarım bırakılan 65 uygulama geçersiz kabul edilmiş ve analizler 715 kişi üzerinden yapılmıştır.

II.2.3. KİŞİLERARASI SEMALAR ÖLÇEĞİNİN TÜRKİYE KOŞULLARINA UYARLANMASINA İLİŞKİN ÖN ÇALIŞMA

Kişilerarası Semalar Ölçeğinin (KSÖ) araştırmacı tarafından yapılan çevirisi, öncelikle araştırmacının da dahil olduğu üç kişilik bir grup tarafından gözden geçirilmiştir. KSÖ'nin bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan çevirisi, daha sonradan klinik ve sosyal psikoloji

alanlarında uzman 5 yargıcıya verilerek orjinaliyle karşılaştırılmış ve ifadeler anlamlılık açısından değerlendirilmiştir. Yargıcıların önerileri doğrultusunda ifadelerde düzenlemeler yapıldıktan sonra ölçek, H.Ü. Edebiyat Fakültesinin çeşitli bölümlerine devam eden bir grup öğrenciye (15 kişi) uygulanmıştır. Bu uygulamada, öğrencilerden ölçeği yönerge doğrultusunda doldurmaları ve her bir maddeyi anlaşılabilirlik düzeyi açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Bu uygulama sonunda denekler tarafından anlaşılmasında güçlük olduğu belirtilen maddelerde ifade değişikliğine gidilerek ölçekteki son düzenlemeler yapılmıştır.

II.2.3.1. KSÖ'NİN GEÇERLİK VE GUVENİRLİĞİNE İLİŞKİN ÖN ÇALIŞMA

II.2.3.1.A. GEÇERLİK ÇALIŞMASI

Karşılaştırma yapılabilecek başka bir araç olmadığı için öncelikle KSÖ'nin kapsam geçerliği çalışması yapılmıştır. KSÖ'nin kapsam geçerliğini incelemek amacıyla, ölçekte yukarıda sözü edilen boyutların ne derece temsil edildiği, klinik ve sosyal psikoloji alanında uzman kişilere değerlendirilmiştir. Bu amaçla öncelikle, KSÖ'deki 8 kişilerarası tepki ve 16 kişilerarası durumun karşılık geldiği kişilerarası boyutlar verilerek bu boyutların

kapsama derecelerinin 10 üzerinden değerlendirileceği bir form hazırlanmıştır. Aşağıda bu forma ilişkin bazı örnekler yer almaktadır:

Kişilerarası Tepkiler İçin rnek:

C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır

HOSTILE

kapsama derecesi: 1..2..3..4..5..6..7..8..9..10

Kişilerarası Durumlar İçin rnek

15. ....'a karşı yakınlık ve sevgi gösterdiğinizi düşünün.

WARM

kapsama derecesi: 1..2..3..4..5..6..7..8..9..10

Örneklerden de görüldüğü gibi, kavram karmaşasına yol açılmaması için Kş'deki ifadelere karşılık gelen kişilerarası boyutlar, Hill ve Safran (1993)'nın kullandıkları ingilizce kavramlar olarak verilmiştir.

Bu değerlendirmeler sonunda, kapsama düzeyi düşük derecelendirilen bazı maddelerde ifade değişikliğine gidilerek, aynı işlem tekrarlanmıştır. Bu işlemlerden

sonra, yargıcıların son derecelendirmelerinin ortalamaları, boyutlara göre aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo-2: KŞÖ'ndeki Kişilerarası Tepkilerin Temsil Ettikleri Kişilerarası Boyutlara İlişkin Ortalama Derecelendirmeler

Kontrol=	9
Sosyallik=	8
Birlikte Olma=	8
Güven=	8

Tablo-3: KŞÖ'ndeki Maddelerin Temsil Ettiği Kişilerarası Boyutlara İlişkin Ortalama Derecelendirmeler:

I.	Madde: Baskın=	8
II.	Madde: Düşman=	8
III.	Madde: Pasif =	8
IV.	Madde: Dostça=	9.5
V.	Madde: Yarışmacı=	9.5
VI.	Madde: Uzak=	8.5
VII.	Madde: aldırılmaz=	8.5
VIII.	Madde: Sosyal=	7
IX:	Madde: Güvensiz=	7
X.	Madde: Engellenmiş=	7
XI.	Madde: Güvenli=	9.5
XII.	Madde: Doğal=	8

XIII. Madde: Soğuk=	8
XIV. Madde: Emin olmayan=	7
XV. Madde: Yakın=	8
XVI. Madde: Emin=	8

Daha sonra, baskınlık, pasiflik, düşmanlık ve dostluk olmak üzere 4 alt ölçeğe 5'er madde olarak ayrılan bu 16 madde, klinik psikoloji alanında 5 kişiden oluşan bir başka grup uzmana, hangi alt ölçeğe dahil oldukları açısından değerlendirilmiştir. Bu uygulamanın örneği aşağıda verilmiştir:

15. ....'a karşı yakınlık ve sevgi gösterdiğinizi düşünün.

a) dominant b) friendly c) submissive d) hostile

Aşağıda aktarıldığı gibi bu değerlendirmeler de maddelerin, orjinaline yakın olarak alt ölçeklere yerleştirilebildiğini göstermiştir:

Baskınlık Alt Ölçeği: 1, 5, ve 16. maddeler.

Dostluk Alt Ölçeği: 4, 8, 11, 12 ve 15. maddeler.

Düşmanlık Alt Ölçeği: 2, 9, 10 ve 13. maddeler.

Pasiflik Alt Ölçeği: 3, 7, ve 14. maddeler.

Hill ve Safran (1994a), KSÖ'ne ilişkin daha sonraki düzenlemelerinde ölçekteki durum alt ölçeklerine giren madde sayısını 3'e indirmişlerdir. Bu araştırmada da, gerek kapsam geçerliği gerekse faktör analizi çalışmaları sonucunda, her durum alt ölçeğine temelde 3 maddenin girdiği görüldüğü için durum alt ölçekleri 3 madde üzerinden değerlendirilmiştir.

II.2.3.1.B. GUVENİRLİK ÇALIŞMASI

KSÖ'nin Anne, Baba ve Arkadaş formlarının güvenilirliği, test-tekrar test tekniği ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmayla ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

DENEKLER: Ön çalışmanın örnekleme, 1992-93 Bahar Döneminde, H.Ü. Edebiyat ve Mühendislik Fakültelerinin çeşitli bölümlerinin 1,2,3 ve 4. sınıflarında eğitim gören 93 öğrenciden oluşturulmuştur. Deneklerin 52'si kız, 41'i erkek öğrencilerdir. Tüm grubun yaş ortalaması, $X=20.2$; $S=1.45$; $ranj=18-28$ 'dir. Grubun tümünden elde edilen veriler güvenilirlik hesaplamalarında kullanılmıştır. Ayrıca ilk analizlerde işlemediği görülen maddeler için yapılan

ikinci uygulamada da önceki örnekleme benzer toplam 55 kişilik bir grup oluşturulmuştur. Bu gruptaki deneklerin 21'i erkek; 34'ü kız öğrencilerdir. Tüm grubun yaş ortalaması $\bar{X}=25.4$; $S=1.58$; ranj=18-28'dir.

UYGULAMA: örnekleme oluşturan öğrencilere, dersliklerinde grup halinde uygulama yapılmıştır. Uygulamada, deneklere KSÖ'nin anne, baba ve arkadaş formları ile yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf v.b. bilgilerin sorulduğu kısa bir bilgi formu birlikte verilmiştir. Uygulama ortalama 17 gün sonra tekrarlanmıştır. İlk uygulama sonunda, ölçekte yer alan alt ölçeklerden baskınlık alt ölçeğinin güvenirlik katsayısının anne, baba ve arkadaş formlarının hepsinde de düşük ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu; ayrıca dostluk alt ölçeğinin güvenirlik katsayısının sadece baba formunda düşük ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur. Bunun üzerine, sözü edilen alt ölçeklerde ifade değişikliklerine gidilmiştir. Bu ifade değişikliklerinden sonra, ortalama 12 gün aralıkla, ikinci bir test-tekrar test uygulaması yapılmıştır. Bu uygulamanın sonunda yapılan analizler söz konusu alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermesi üzerine uygulamalar tamamlanmıştır.

BULGULAR: Araştırmada toplanan tüm veriler, "Statistical Package for Social Studies (SPSS)" PC programı (Nie, 1986) aracılığıyla analiz edilmiştir. KSÖ'nin test-tekrar test güvenilirlik katsayıları (Pearson r) formlara göre aşağıda verilmiştir.

Tablo-4:KSÖ'ndeki Kişilerarası Tepkilerin Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizi Sonuçları

ALT ÖLÇEKLER	ANNE	BABA	ARKADAŞ
KONTROL	** .5136	** .5957	** .5999
SOSYALLIK	** .7971	** .7961	** .7313
BİRLİKTE OLMA	** .8048	** .8299	** .6832
GÜVEN	** .6789	** .6189	* .5458
			* P < .01
			** P < .00

Tablo-4'den görüldüğü gibi, test-tekrar test uygulamasının sonuçlarına göre, KSÖ'nde yer alan kişilerarası tepkiler boyutlarının (kontrol, sosyallik, birlikte olma ve güven) güvenilirlik katsayıları anne, baba ve arkadaş formlarının hepsinde de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo-5:KSÖ'ndeki Alt Ölçeklerin Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizi Sonuçları

ALT ÖLÇEKLER	ANNE	BABA	ARKADAŞ
BASKINLIK	.3611 **	.0197	.4101 **
DOSTLUK	.6666 **	.3210 **	.6941 **
PASIFLIK	.7353 **	.5961 **	.6333 **
DUŞMANLIK	.6271	.7678	.6647
			** P < .001

Tablo 5'de görüldüğü gibi, ilk test-tekrar test uygulamasının sonuçlarına göre, baskınlık alt ölçeğinin güvenirlilik katsayısının anne, baba ve arkadaş formlarının hepsinde de düşük ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu; dostluk alt ölçeğinin güvenirlilik katsayısının ise baba formunda düşük ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Bunun üzerine söz konusu alt ölçeklere dahil olan maddelerde ifade değişikliklerine gidilmiştir. Bu ifade değişiklikleriyle ilgili şu örnekler verilebilir:

Madde 1 (eski hali): ".....'la bir mesele üzerinde birlikte çalıştığınızı düşünün. Bu konuda ondan daha bilgili ve yeterli olduğunuz için karar verirken siz yol göstermek istiyorsunuz".

(yeni hali): "Önemli bir konuda .....le birlikte karar verme aşamasındasınız. Bu konuda daha bilgili ve yeterli olduğunuz için kararı siz yönlendirmek istiyorsunuz".

Madde 15 (eski hali): ".....'a karşı sevgi ve yakınlık yakınlık hissettiğinizi düşünün".

(yeni hali): ".....'a karşı sevgi ve yakınlık gösterdiğinizi düşünün".

Daha sonra sadece bu alt ölçekler açısından yeniden bir test-tekrar test çalışması yapılmıştır. Aşağıda bu çalışmaya ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo-6:KSÖ'ndeki Baskınlık ve Dostluk Alt Ölçeklerin Test-Tekrar Test Güvenirlilik Analizi Sonuçları

ALT ÖLÇEKLER	ANNE	BABA	ARKADAŞ
BASKINLIK	.8226 **	.8762 **	.8342 **
DOSTLUK		.8776 **	
			** P < .001

Tablo-6'da görüldüğü gibi, ikinci test-tekrar test uygulamasının sonucunda, KSÖ'nin baskınlık ve dostluk durum alt ölçeklerinin güvenirlilik katsayıları yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo-7:KSÖ'ndeki Tepkilerin İstenirlik Düzeyi Boyutunun Güvenirlik Analizi Sonuçları

BOYUT	ANNE	BABA	ARKADAŞ
İSTENİRLİK	** .8456	** .9376	** .8626
			** P<.001

Tablo-7'de görüldüğü gibi, KSÖ'nin istenirlik boyutuna ilişkin test-tekrar test uygulaması sonucunda, güvenirlik katsayıları, anne, baba ve arkadaş formlarının hepsinde de yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. KSÖ'nin alt ölçeklerinin ve istenirlik boyutunun iç tutarlıklarına ilişkin analizler ise tablo-8 ve tablo-9'da verilmiştir.

Tablo-8:KSÖ'deki Durum-alt ölçeklerinin iç Tutarlık (Cronbach-Alpha) Analizleri

ALT ÖLÇEKLER	ANNE	BABA	ARKADAŞ
BASKINLIK	.5140	.4950	.5010
DOSTLUK	.6535	.6828	.6228
PASIFLIK	.4829	.5507	.3659
DÜŞMANLIK	.6087	.6946	.5848
			N=378

Tablo-9:KSÖ'deki İstenirlik Boyutunun İç Tutarlık (Cronbach-Alpha) Analizleri

BOYUT	ANNE	BABA	ARKADAŞ
İSTENİRLİK	.8938	.9008	.8521
			N=378

Tablo 8 ve 9'da görüldüğü gibi, KSÖ'deki durum alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları düşük; istenirlik boyutunun iç tutarlık katsayıları ise yüksek olarak bulunmuştur. Hatırlanacağı gibi Hill ve Safran (1994b)'nin iç tutarlık analizlerinde de genel olarak iç tutarlık katsayılarının düşük olarak gözlemlendiği belirtilmektedir. Araştırmacılar bu durumu, alt ölçeklere düşen madde sayısının azlığına bağlamaktadırlar. Bunun dışında, kişilerarası kuramda, sağlıklı davranışın farklı sosyal durumlarda farklı davranışlar gösterebilme; diğer bir deyişle "esneklik" ile tanımlandığı gözönünde tutulacak olursa, "normal" bir örnekleme uygulanan KSÖ maddelerine verilen yanıtlar arasındaki değişkenliğin beklenen bir durum olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kişilerarası semaların değerlendirildiği böyle bir ölçeğin alt-ölçekleri açısından iç tutarlık koşulunun beklenmesi ölçeğin doğasına uygun olmayabilir. Bu noktadan hareketle asıl uygulama sonunda ölçeğin faktör yapısının incelenerek iç tutarlığı düşük bulunan bu alt

ölçeklerin belirli bir faktör örüntüsü oluşturup oluşturmadıklarının değerlendirilmesi planlanmıştır. Faktör analizi sonunda alt ölçeklerin güçlü bir faktör örüntüsü göstermemesi durumunda ise, asıl çalışmanın sonunda yapılacak analizlerde KSÖ'nin alt ölçeklerinden oluşan tamamlayıcılık değerlendirmesinin yapılmamasına, sadece KSÖ'de "Anne, Baba ve Arkadaştan beklenen kişilerarası tepkiler" ve iç tutarlığı yüksek çıkan istenirlik boyutu (Tablo-9) açısından analizlere gidilmesine karar verilmiştir.

Bu ön çalışma, genel olarak değerlendirildiğinde, asıl araştırmada kullanılacak olan KSÖ'nin kabul edilebilir sınırlarda, güvenilirliğe, geçerliğe sahip olduğunu ve ilgilenilen örneklem olan üniversite öğrencileri üzerinde kullanılabilir olduğunu göstermiştir. Bu genel sonuç doğrultusunda, asıl araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

III.1. KŞÖ'NİN FAKTÖR ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR

KŞÖ'nin orjinalinde sözü edilen kişilerarası durumların (dostluk, düşmanlık, baskınlık, pasiflik), Türk örneklemini üzerinde ne derece temsil edildiğini değerlendirmek amacıyla, Anne, Baba ve Arkadaş formlarının, faktör yapısı incelenmiştir. Bu amaçla asıl araştırmaya katılan ilk 356 deneğe yapılan uygulamalar sonucunda KŞÖ maddelerinden elde edilen korelasyon matrisine Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis), Varimax Rotasyonu ile birlikte uygulanmıştır. İlk analizlerde, Kaiser Normalleştirmesine göre (Tatsuoka, 1971), yoruma esas alınan 1.000 özdeğerinin (eigenvalue) üzerinde olan, Anne formu için 6; Baba ve Arkadaş formları için 5 faktör yapısı olduğu görülmüştür. Ancak, bu faktör yapılarına giren maddeler incelendiğinde, maddelerin temelde 4 faktör altında toplanabileceği gözlenmiştir. Bunun üzerine aynı analizler 4 faktör üzerinden tekrarlanmıştır. Tablo 10'da, bu analizde ortaya çıkan faktörlere ilişkin özdeğerler ve açıkladıkları varyans oranlarına ilişkin bulgular gösterilmiştir.

Tablo-10'a göre, 4 faktörün Anne formunda, varyansın %16.7 ile %4.6'sı arasındaki bölümlerini ve topluca %42.3'ünü; Baba formunda, %17.9 ile %7.3'ü arasındaki bölümleri ve topluca %45.1'ini; arkadaş formunda ise, %14.2 ile %7.3'ü arasındaki bölümlerini ve topluca %40.4'ünü açıkladığı görülmüştür.

Tablo-10: KSÖ'nin Maddeleri İçin 4 Faktör Üzerinden Uygulanan Temel Bileşenler Analizi Bulguları

ANNE FORMU

FAKTÖR	ÖZDEĞER	ACIKLANAN VARYANS %	BİRİKİMLİ VARYANS %
1	2.6692	16.7	16.7
2	1.4960	9.4	26.0
3	1.4460	9.0	35.1
4	1.1475	7.2	42.2

BABA FORMU

FAKTÖR	ÖZDEĞER	ACIKLANAN VARYANS %	BİRİKİMLİ VARYANS %
1	2.8641	17.9	17.9
2	1.6490	10.3	28.2
3	1.5352	9.6	37.8
4	1.1684	7.3	45.1

ARKADAŞ FORMU

FAKTÖR	ÖZDEĞER	AÇIKLANAN VARYANS %	BİRİKİMLİ VARYANS %
1	2.2732	14.2	14.2
2	1.6383	10.2	24.4
3	1.3845	8.7	33.1
4	1.1734	7.3	40.4

Bilindiği gibi faktör analizi çalışmalarında faktör örüntüsü oluşturulurken .30 ya da .40 gibi ağılıklar (loadings) alt kesme noktası olarak alınmaktadır (Coombs ve Schroeder, 1988). Bu çalışmada da uygulanan faktör analizlerinde, herhangi bir maddenin, bir faktör için kabul edilebilir bir ağırlık oluşturulabilmesi için en az .316'lık bir değere sahip olması ölçüt alınmıştır. Bu değer seçilmesinin nedeni de .10 gibi toplam varyansa katkıda dikkate alınması gerektiği düşünülen bir değer karekökü olmasıdır.

Bundan sonraki aşamada KŞÖ'nin Anne, Baba ve Arkadaş Formlarından elde edilen bu faktör örüntüsünü daha yorumlanabilir hale getirmek amacıyla, Varimax Rotasyonu uygulanmıştır. Bu rotasyon sonrası oluşan faktör örüntüleri de Tablo-11, Tablo-12 ve Tablo-13'de verilmiştir.

Tablo-11: KSÖ'nin Anne Fromunun Varimax Rotasyonu Sonrası
Faktör örüntüsü (*)

F A K T Ö R L E R

KSÖ MADDELERİ	1	2	3	4
1				.72
2	.64			
3			.63	
4		.71		
5				.49
6	.63			
7			.58	
8		.77		
9	.49			
10	.59			
11	-.32	.42		
12				.53
13	.50			
14			.67	
15		.67		
16	-.44			

(*) .316'nın altındaki ağırlıklar, varyansa katkılarının
.10'nun altında kalması nedeniyle gösterilmemiştir.

Tablo-12: KŞÖ'nin Baba Fromunun Varimax Rotasyonu Sonrası
Faktör örüntüsü (*)

F A K T Ö R L E R

KŞÖ MADDELERİ	1	2	3	4
1				.63
2	.77			
3			.67	
4		.70		
5				.67
6	.72			
7			.56	
8		.74		
9	.56			
10	.53			
11		.54	.37	
12				.31
13	.69			
14			.69	
15		.62		
16				.48

(*) .316'nın altındaki ağırlıklar, varyansa katkılarının
.10'nun altında kalması nedeniyle gösterilmemiştir.

Tablo-13: KŞÖ'nin Arkadaş Fromunun Varimax Rotasyonu
Sonrası Faktör örüntüsü (*)

F A K T Ö R L E R

KŞÖ MADELERİ	1	2	3	4
1				.64
2	.54			
3		.34		
4		.62	.45	.34
5				
6	.68			
7			.60	
8		.75		
9				-.44
10	.57		.42	
11		.54		
12		.56		
13	.44			-.39
14			.60	
15				.56
16	-.61			

(*) .316'nın altındaki ağırlıklar, varyansa katkılarının
.10'nun altında kalması nedeniyle gösterilmemiştir.

Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13'de görüldüğü gibi, özellikle anne ve baba formlarında Varimax Rotasyonu sonrası Temel Bileşenler Analizi oldukça sade ve yorumlanabilir bir faktör örüntüsü ortaya çıkarmıştır. Bu örüntülere göre elde edilen faktörler KSÖ'nin orjinalinde sözü edilen ve kişilerarası kuramdaki tamamlayıcılık ilkesini temel alan kişilerarası boyutlar açısından aşağıdaki gibi adlandırılmıştır:

ANNE FORMU

FAKTÖR 1: DÜŞMANLIK

2. Annenize kızdığınızı ve onunla tartışmak istediğinizi farzedin.
6. Düşüncelerinize aşırı derecede daldığınız için kendinizi annenizden uzaklaşmış bir durumda hayal edin.
9. Annenizi sizden hiç beklemediği bir biçimde hayal kırıklığına uğrattığınız bir durumu düşünün.
10. Annenizle birlikte olduğunuz ama onunla konuşmayı istemediğiniz bir ruh halinde bulunduğunuzu farzedin.
13. Berbat bir gün geçirdiğinizi ve bütün dünyaya küstüğünüzü düşünün; hiç kimseye karşı sevgi ya da yakınlık hissetmiyorsunuz.

FAKTÖR 2: DOSTLUK

4. Annenize karşı samimi davrandığınızı ve ona yardımcı olduğunuzu düşünün.

8. Annenize onunla ilgilendiğinizi ve ona önem verdiğinizi belli ettiğinizi düşünün.

11. Sizin için önemli olan bir konuda annenize güvenip açıldığınızı düşünün.

15. Annenize karşı yakınlık ve sevgi gösterdiğinizi düşünün.

FAKTÖR 3: PASİFLİK

3. Kendinizi güçsüz ve pasif hissettiğinizi ve annenizden meseleye el koymasını istediğiniz bir durum düşünün.

7. Kendinizi isteksiz, kapıp koyuvermiş hissettiğiniz ve annenizin yaptığı her şeye itirazsız uyacağınız bir durumda düşünün.

14. Kendinize pek güvenmediğinizi ve sırtınızı annenize dayamak istediğinizi düşünün.

FAKTÖR 4: BASKINLIK

1. Önemli bir konuda annenizle birlikte karar verme aşamasındasınız. Bu konuda daha bilgili ve yeterli olduğunuz için kararı siz yönlendirmek istiyorsunuz.

5. Annenizle bir oyun oynadığınızı (tavla, iskambil, satranç v.b.) bir iddiaya (lades v.b.) girdiğinizi düşünün. Siz onu yenip oyunu kazanmak için çok çaba gösteriyorsunuz.

12. Annenize karşı içinizden geldiği gibi. doğal davrandığınızı düşünün.

BABA FORMU

FAKTÖR 1: DÜŞMANLIK

2. Babanıza kızdığınızı ve onunla tartışmak istediğinizi farzedin.

6. Düşüncelerinize aşırı derecede daldığınız için kendinizi babanızdan uzaklaşmış bir durumda hayal edin.

9. Babanızı sizden hiç beklemediği bir biçimde hayal kırıklığına uğrattığınızı bir durumu düşünün.

10. Babanızla birlikte olduğunuz ama onunla konuşmayı istemediğiniz bir ruh halinde bulunduğunuzu farzedin.

13. Berbat bir gün geçirdiğinizi ve bütün dünyaya küstüğünüzü düşünün; hiç kimseye karşı sevgi ya da yakınlık hissetmiyorsunuz.

FAKTÖR 2: DOSTLUK

4. Babanıza karşı samimi davrandığınızı ve ona yardımcı olduğunuzu düşünün.

8. Babanıza onunla ilgilendiğinizi ve ona önem verdiğinizi belli ettiğinizi düşünün.

11. Sizin için önemli olan bir konuda babanıza güvenip açıldığınızı düşünün.

15.Babanıza karşı yakınlık ve sevgi gösterdiğinizi düşünün.

FAKTÖR 3: PASIFLIK

3.Kendinizi güçsüz ve pasif hissettiğinizi ve babanızdan meseleye el koymasını istediğiniz bir durum düşünün.

7.Kendinizi isteksiz, kapıp koyuvermiş hissettiğiniz ve babanızın yaptığı her şeye itirazsız uyacağınız bir durumda düşünün.

11.Sizin için önemli olan bir konuda babanıza güvenip açıldığınızı düşünün.

14.Kendinize pek güvenmediğinizi ve sırtınızı babanıza dayamak istediğinizi düşünün.

FAKTÖR 4: BASKINLIK

1.Önemli bir konuda babanızla birlikte karar verme aşamasındasınız. Bu konuda daha bilgili ve yeterli olduğunuz için kararı siz yönlendirmek istiyorsunuz.

5.Babanızla bir oyun oynadığınızı (tavla, iskambil, satranç v.b.) bir iddiaya (lades v.b.) girdiğinizi düşünün. Siz onu yenip oyunu kazanmak için çok çaba gösteriyorsunuz.

12.Babanıza karşı içinizden geldiği gibi, doğal davrandığınızı düşünün.

16. Daha önce hiç yapmadığınız bir işi tek başınıza, kendinize güvenerek yürüttüğünüzü ve babanıza, onun yardımına gerek duymadığınızı söylediğinizi düşünün.

ARKADAŞ FORMU

FAKTÖR 1: DÜŞMANLIK

2. Arkadaşınıza kızdığınızı ve onunla tartışmak istediğinizi farzedin.

6. Düşüncelerinize asırı derecede daldığınız için kendinizi arkadaşınızdan uzaklaşmış bir durumda hayal edin.

10. Arkadaşınızla birlikte olduğunuz ama onunla konuşmayı istemediğiniz bir ruh halinde bulunduğunuzu farzedin.

13. Berbat bir gün geçirdiğinizi ve bütün dünyaya küstüğünüzü düşünün; hiç kimseye karşı sevgi ya da yakınlık hissetmiyorsunuz.

FAKTÖR 2: DOSTLUK

3. Kendinizi güçsüz ve pasif hissettiğinizi ve arkadaşınızdan meseleye el koymasını, istediğiniz bir durum düşünün.

4. Arkadaşınıza karşı samimi davrandığınızı ve ona yardımcı olduğunuzu düşünün.

8. Arkadaşınıza onunla ilgilendiğinizi ve ona önem verdiğinizi belli ettiğinizi düşünün.

11.Sizin için önemli olan bir konuda arkadaşınıza güvenip açıldığınızı düşünün.

12.Arkadaşınıza karşı içinizden geldiği gibi, doğal davrandığınızı düşünün.

FAKTÖR 3: PASIFLIK

3.Kendinizi güçsüz ve pasif hissettiğinizi ve arkadaşınızdan meseleye el koymasını istediğiniz bir durum düşünün.

7.Kendinizi isteksiz, kapıp koyuvermiş hissettiğiniz ve arkadaşınızın yaptığı her şeye itirazsız uyacağınız bir durumda düşünün.

10.Arkadaşınızla birlikte olduğunuz ama onunla konuşmayı istemediğiniz bir ruh halinde bulunduğunuzu farzedin.

14.Kendinize pek güvenmediğinizi ve sırtınızı arkadaşınıza dayamak istediğinizi düşünün.

FAKTÖR 4: BASKINLIK

1.Önemli bir konuda arkadaşınızla birlikte karar verme aşamasındasınız. Bu konuda daha bilgili ve yeterli olduğunuz için kararı siz yönlendirmek istiyorsunuz.

4.Arkadaşınıza karşı samimi davrandığınızı ve ona yardımcı olduğunuzu düşünün.

15.Arkadaşınıza karşı yakınlık ve sevgi gösterdiğinizi düşünün.

Görüldüğü gibi arkadaş formunda baskınlık boyutu açısından yeterli bir faktör yapısı oluşmamıştır. Birinci madde dışındaki maddeler daha çok dostluk boyutuna girmektedir. Deneklerin yaş ortalamalarının yaklaşık 20 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu bulgunun, söz konusu yaş döneminin bir özelliği olarak, arkadaşlık ilişkilerinde baskınlık olgusunun henüz oluşmamış olmasıyla ilgili olabileceği düşünülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde, faktör analizi sonuçları, Hill ve Safran'ın (1994c), KSÖ'nin faktör analizi çalışmalarında ulaştıkları bulgularla uyumludur. Orjinalde sözü edilen alt ölçeklerin, Türk örneklemini üzerinde de benzer bir faktör yapısı oluşturdukları gözlenmektedir. Ayrıca, bu faktör yapıları ölçeğin anne, baba, ve arkadaş formlarında benzerlikler göstermektedir. Bu bulgu, kişilerarası kuramda belirtilen baskınlık, pasiflik, dostluk ve düşmanlık temel boyutlarının KSÖ'nde de kapsandığını göstermesi bakımından ölçeğin geçerliği hakkında önemli bir kanıt oluşturmaktadır.

KSÖ'nin faktör analizi sonuçları, alt ölçeklerin iç tutarlık katsayılarının düşük olarak gözlenmesinin, KSÖ'nin doğasıyla ilgili olabileceği yorumunu güçlendirmektedir (bkz. yöntem bölümü).

Bu KSÖ'nin faktör analizine ilişkin bu bulgular doğrultusunda asıl araştırmanın analizinde, KSÖ'indeki tamamlayıcılık boyutunun alt ölçekler açısından da değerlendirmeler yapılabileceği düşünülmüştür.

III.2. KSÖ'NİN DISKRİMİNANT ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR:

Yöntem bölümünde belirtildiği gibi asıl çalışmanın sonunda yapı geçerliğinin de (construct validity), incelenmesi kararlaştırılmıştı. Bu amaçla, KSÖ'nde ele alınan boyutların, BDÖ'de belirlenecek olan düzeyler (düşük-orta-yüksek) tarafından ayrıldedilip edilmediğinin belirlenmesi için diskriminant analizi uygulanmıştır.

Diskriminant analizine başlamadan önce, BDÖ'deki depresif belirtilerin düzeylerini, düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 gruba ayrılması işlemi yapılmıştır. Bu amaçla, örneklemden elde edilen BDÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır ($\bar{X}$ = 13.4633; S= 8.6633). Ortalamalar açısından cinsiyetler arasında anlamlı fark olmadığından, bundan sonraki aşamada tüm denekler için ortalama değere standart sapma değerinin eklenip çıkarılması yoluyla düzeyler arasındaki kesme noktaları belirlenmiştir. Buna göre, BDÖ'den (0-4) arası puan alan

denekler, depresif belirtileri düşük grubu; (5-22) arası puan alan denekler, depresif belirti düzeyi orta grubu; (22-63) arası puan alan denekler ise depresif belirti düzeyi yüksek gruba ayrılmışlardır.

Bundan sonraki aşamada öncelikle, BDÖ'deki bu 3 grup açısından KSÖ'deki kişilerarası tepkiler boyutlarının (kontrol, güven, sosyallik ve birlikte olma) Wilks yöntemiyle Kanonik Diskriminant Fonksiyonları değerlendirilmiştir. Bulgular, bu 4 boyutun BDÖ'deki 3 grup açısından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayırıldığını (Wilks Lambda= .8884; $P < .000$) ve grupların %36.47 oranında bir doğrulukla sınıflandırıldığını göstermiştir. Buna göre, Tablo-14'den de görüldüğü gibi, KSÖ'deki kişilerarası tepkilerin (kontrol, güven, sosyallik ve birlikte olma) puanları kullanılarak deneklerin BDÖ'deki 3 grup açısından dağılımları, %36 oranında bir doğrulukla yordanabilmektedir.

Tablo-14: Diskriminant Analizi Sonrası Kişilerarası Tepkilere İlişkin Sınıflandırma Sonuçları

Gruplar	Denek Sayısı	Yordanan 1	Grup 2	Üyeleri 3
1	84	56 (%67)	14 (%17)	14 (%17)
2	530	184 (%35)	147 (%28)	199 (%37)
3	99	25 (%25)	17 (%17)	57 (%58)
Gruplanmamış Denekler	2	1 (%50)	1 (%50)	0 (%)
Grupların Doğrulukla Sınıflanma Oranı: %36.47				

Daha sonraki aşamada aynı analizler, KSÖ'ndeki kişilerarası durumlar (baskınlık, pasiflik, dostluk ve düşmanlık) açısından tekrarlanmıştır. Sonuçlara göre, KSÖ'ndeki kişilerarası durumların BDÖ'ndeki 3 grup açısından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayırdedildiği (Wilks Lambda= .9212; $P < .000$) ve grupların %36.89 oranında bir doğrulukla sınıflandırıldığı gözlenmiştir. Buna göre, Tablo-15'de görüldüğü gibi, KSÖ'deki 4 kişilerarası durumun puanları kullanılarak deneklerin BDÖ'deki 3 grup açısından dağılımları, %37 oranında bir doğrulukla yordanabilmektedir.

Tablo-15: Diskriminant Analizi Sonrası Kişilerarası Durumlara İlişkin Sınıflandırma Sonuçları

Gruplar	Denek Sayısı	Yordanan 1	Grup 2	Üyeleri 3
1	84	43 (%52)	24 (%29)	17 (%20)
2	467	197 (%37)	173 (%34)	160 (%30)
3	88	22 (%22)	30 (%30)	47 (%48)
Gruplanmamış Denekler	2	1 (%50)	1 (%50)	0 (%0)
Grupların Doğrulukla Sınıflanma Oranı: %36.89				

Son olarak KSÖ'deki istenirlik boyutunun da, BDÖ'deki 3 grup açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ayrıldı (Wilks Lambda= .9236; $p < .000$) ve %38.43 doğrulukla sınıflandırıldığı gözlenmiştir. Buna göre, Tablo-16'da görüldüğü gibi, KSÖ'deki istenirlik boyutu puanları kullanılarak deneklerin BDÖ'deki 3 grup açısından dağılımları, %38 oranında bir doğrulukla yordanabilmektedir.

Tablo-16: Diskriminant Analizi Sonrası Kişilerarası Tepkilerin İstenirlik Düzeylerine İlişkin Sınıflandırma Sonuçları

Gruplar	Denek Sayısı	Yordanan 1	Grup 2	Üyeleri 3
1	84	47 (%56)	26 (%31)	11 (%13)
2	530	188 (%36)	178 (%34)	164 (%31)
3	99	22 (%22)	28 (%28)	49 (%50)
Gruplanmamış Denekler	2	1 (%50)	1 (%50)	0 (%0)
Grupların Doğrulukla Sınıflanma Oranı: %38.43				

Diskriminant analizi sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, KSÖ'deki tüm alt boyutların, BDÖ'deki 3 grup açısından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayrıldırdığı görülmektedir. Buna göre, KSÖ alt boyutları (kişilerarası tepkiler; kişilerarası durumlar; istenirlik) açısından güçlü bir yapı geçerliğine sahip görünmektedirler.

III.3. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN KONTROL, GÜVEN, SOSYALLİK VE BİRLİKTE OLMA BOYUTLARI AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, KŞÖ'deki önemli diğer kişilerden beklenen kişilerarası tepkiler üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla öncelikle MANOVA uygulanmıştır. Bu amaçla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, KŞÖ'deki önemli diğer kişilerden beklenen (anne, baba ve arkadaş formlarının toplam puanları üzerinden) kontrol, güven, sosyallik ve birlikte olma tepkileri ise bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin, KŞÖ'de önemli diğer kişilerden beklenen güven, sosyallik ve birlikte olma tepkilerinin üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisinin olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, depresif belirtilerin düzeyinin KŞÖ'deki kontrol değişkeni üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir [sosyallik tepkileri: (F=7.5451; sd 2 ve 340; p<.001); güven tepkileri: (F=7.5941; sd 2 ve 340; p<.001)); birlikte olma tepkileri: (F=14.2088; 2 ve 340; p<.001); kontrol tepkileri: (F=.7773; sd 2 ve 340; p<.46)].

Diğer taraftan, cinsiyet değişkeninin KSÖ'deki kontrol, güven, sosyallik ve birlikte olma tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisinin olmadığı gözlenmiştir. [Kontrol tepkileri: (F=.9653; sd 1 ve 340; $p<.47$); güven tepkileri: (F=1.3407; sd 1 ve 340; $p<.24$); sosyallik tepkileri: (F=.60378; sd 1 ve 340; $p<.43$); birlikte olma tepkileri: (F=.00167; sd 1 ve 340; $p<.96$)]. Ayrıca cinsiyet değişkeni ile depresif belirtilerin düzeylerinin, KSÖ'deki kişilerarası tepkiler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı görülmüştür [kontrol tepkileri: F=1.5003; sd 2 ve 340; $p<.22$; güven tepkileri: F=.0259; sd 2 ve 340; $p<.97$; sosyallik tepkileri: F=1.8773; sd 2 ve 340; $p<.15$; birlikte olma tepkileri: F=.3864; sd 2 ve 340; $p<.68$].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir (Araştırmada uygulanan tüm MANOVA tabloları Ek-7'de; ANOVA tabloları da Ek-8'de verilmiştir).

Buna göre, her bir kişilerarası tepki için uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları şöyle özetlenebilir:

Depresif belirtilerin düzeyinin, önemli diğerlerinden beklenen güven tepkileri ($F=8.8921$; sd 2 ve 351; $p<.000$); sosyallik tepkileri ($F=12.118$; sd 2 ve 351; $p<.000$); ve birlikte olma tepkileri ($F=19.049$; sd 2 ve 351; $p<.000$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla, kişilerarası tepkilerin her biri için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-17'de özetlenmiştir.

Tablo-17: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Güven, Sosyallik ve Birlikte Olma Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
GT	10.59	6.57	8.18	7.05	5.08	9.08
ST	15.54	11.10	9.45	10.21	3.89	11.10
BOT	17.88	9.25	12.76	8.66	7.35	12.69

GT=Güven Tepkileri
 ST=Sosyallik Tepkileri
 BOT=Birlikte Olma Tepkileri

Tablo-17'de özetlenen sonuçlar her bir tepki açısından aşağıda yorumlanmıştır:

Güven Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, önemli diğer kişilerden güven tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyallik Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan gruptan anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, önemli diğer kişilerden sosyallik tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Birlikte Olma Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, önemli diğer kişilerden birlikte olma tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

III.4.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN KONTROL, GÜVEN, SOSYALLIK VE BİRLİKTE OLMA BOYUTLARI AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, KSÖ'deki kişilerarası tepkilerin kontrol, güven, sosyallik ve birlikte olma boyutlarında anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla MANOVA ve MANOVA'da anlamlı bulunan etkilerin kaynağına ilişkin olarak ANOVA uygulamaları yapılmıştır. Bu analizlerin sonuçları aşağıda ayrı başlıklar halinde sunulmuştur.

III.4.A.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN KONTROL BOYUTUNDA ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, kişilerarası tepkilerin kontrol boyutunda, anne, baba ve arkadaşan değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, anne, baba ve arkadaşan beklenen kontrol tepkileri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin, babadan beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, depresif belirtilerin düzeyinin anneden ve arkadaşan beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [babanın kontrol tepkileri: (F=4.4479; sd 2 ve 695; $p < .01$); annenin kontrol tepkileri: (F=.4008; sd 2 ve 695; $p < .67$) arkadaşın kontrol tepkileri: (F=1.5600; sd 2 ve 695; $p < .21$)].

Diğer taraftan, cinsiyet değişkeninin anne, baba ve arkadaşan beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [annenin kontrol tepkileri: (F=1.6431; sd 1 ve 695; $p < .20$); babanın kontrol tepkileri: (F=

.1622; sd 1 ve 695; $p < .68$); arkadaşın kontrol tepkileri: ($F=1.9576$; sd 1 ve 695; $p < .16$)].

Ayrıca cinsiyet değişkeni ile depresif belirtilerin düzeylerinin, anneden beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkileri olduğu gözlenmiştir. Sözü edilen değişkenlerin, baba ve arkadaşan beklenen kontrol tepkileri açısından istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir. [annenin kontrol tepkileri: ($F=4.44079$; sd 2 ve 695; $p < .001$); babanın kontrol tepkileri: ($F=.0182$; sd 2 ve 695; $p < .98$); ve arkadaşın kontrol tepkileri: ($F=.1346$; sd 2 ve 695; $p < .87$)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Depresif belirtilerin babadan beklenen kontrol tepkileri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulana tek yönlü ANOVA sonucuna göre, depresif belirtilerin düzeylerinin, babadan beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur ($F=4.503$; sd 2 ve 710; $p < .001$). Bu etkinin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla Tukey uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-18'de özetlenmiştir.

Tablo-18:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Babadan Beklenen Kontrol Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
BBKT	.22	2.73	-.73	3.08	-1.09	2.46

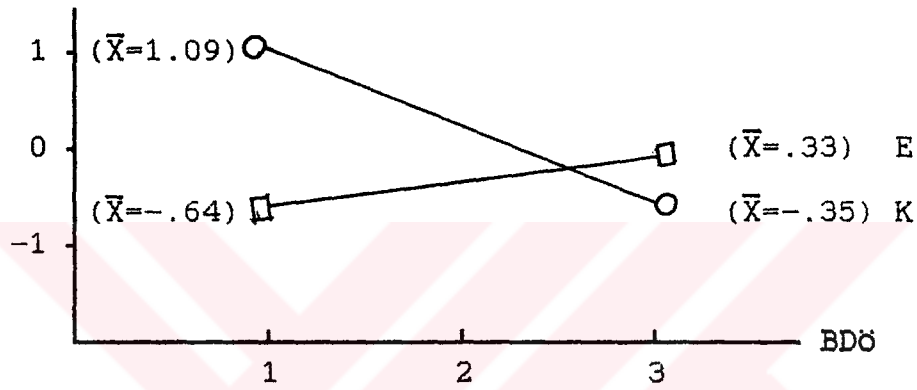
BBKT=Babadan Beklenen Kontrol Tepkileri

Tukey Çoklu Karşılaştırma Testinin sonuçları 2 grupta anlamlı fark olduğunu göstermiştir. Tablo-18'den görüldüğü gibi, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, babadan kontrol tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Diğer taraftan, depresif belirtilerin ve Cinsiyetin, anneden beklenen kontrol tepkileri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla uygulanan iki yönlü ANOVA sonucuna göre, Depresif belirtilerin düzeyinin ($F=.506$; sd 2 ve 695; $p<.60$) ve cinsiyetin ($F=2.786$; sd 1 ve 695; $p<.09$) anneden beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkilerinin olmadığı bulunmuştur. Bununla birlikte sözü edilen değişkenlerin anneden beklenen kontrol tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olduğu gözlenmiştir ($F=4.934$; sd

2, 1 ve 695; $p < .01$). Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, anneden beklenen kontrol tepkileri üzerindeki ortak etkilerini açıklayabilmek için sözü edilen değişkenlerin ortalamaları Şekil-1'de gösterilmiştir:

anneden beklenen kontrol tepkileri

Şekil-1: Depresif Belirtilerin Düzeyi ve Cinsiyetin Anneden Beklenen Kontrol Tepkileri Üzerindeki Ortak Etkileri

Şekil-1'e göre, anneden beklenen kontrol tepkileri üzerinde, depresif belirtilerin düzeyinin etkisi, cinsiyete bağlı olarak değişmektedir. Bu noktada, erkeklerde depresif belirtilerin düzeyine göre fazla bir değişme gözlenmezken, kızlarda depresif belirtilerin düzeyine bağlı olarak değişmeler olduğu görülmüştür. Anneden beklenen kontrol tepkileri açısından, en yüksek ortalamayı depresif belirti düzeyi düşük gruptaki kızlar, en düşük ortalamayı ise, depresif belirti düzeyi düşük gruptaki erkekler almıştır.

III.4.B. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN BİRLİKTE OLMA BOYUTUNDA ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, kişilerarası tepkilerin birlikte olma boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, anneden beklenen birlikte olma tepkileri, babadan beklenen birlikte olma tepkileri ve arkadaşan beklenen birlikte olma tepkileri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin, anneden, babadan ve arkadaşan beklenen birlikte olma tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisinin olduğu gözlenmiştir. [annenin birlikte olma tepkileri: (F=14.3049; sd 2 ve 695 p<.000); babanın birlikte olma tepkileri: (F=20.7251; sd 2 ve 695; p<.000) ve arkadaşın birlikte olma tepkileri: (F=13.8160; sd 2 ve 695; p<.000)].

Cinsiyet değişkeninin, arkadaşan beklenen birlikte olma tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Ancak, cinsiyet değişkeninin,

anneden beklenen birlikte olma tepkileri ve babadan beklenen birlikte olma tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [arkadaşın birlikte olma tepkileri: (F=12.3776; sd 2 ve 695; p<.000); annenin birlikte olma tepkileri: (F= .0004; sd 2 ve 695; p<.99); babanın birlikte olma tepkileri: (F=.8259; sd 2 ve 695; p<.36)].

Ayrıca cinsiyet değişkeni ile depresif belirtilerin düzeylerinin, anneden, babadan ve arkadaşdan beklenen birlikte olma tepkileri üzerinde istatistiksel olarak ortak etkileri olmadığı gözlenmiştir [annenin birlikte olma tepkileri: (F=1.8499; sd 2 ve 695; p<.15) babanın birlikte olma tepkileri: (F=.1399; sd 2 ve 695; p<.86) arkadaşın birlikte olma tepkileri: (F=7629; sd 2 ve 695; p<.46)]. Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Buna göre, anne, babadan beklenen birlikte olma tepkileri için uygulanan tek yönlü ve iki yönlü ANOVA hesaplamalarının sonuçları şöyle özetlenebilir:

Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre, depresif belirtilerin düzeyinin, anneden beklenen birlikte olma tepkileri (F=14.318; sd 2 ve 710; p<.000); babadan beklenen

birlikte olma tepkileri ($F=21.346$; sd 2 ve 710; $p<.01$) üzerinde anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Diğer taraftan iki yönlü ANOVA sonuçlarına göre, depresif belirtilerin düzeyinin ($F=14.056$; sd 2 ve 710; $p<.000$) ve cinsiyetin ($F=13.261$; sd 2 ve 710; $p<.000$) arkadaşdan beklenen birlikte olma tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkileri olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ve iki yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, kaynaklarını incelemek amacıyla, değişkenlerin her biri için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-19'da özetlenmiştir.

Tablo-19: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Anne, Baba ve Arkadaşın Birlikte Olma Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ABBOT	6.12	3.52	4.78	3.93	2.95	5.15
BBBOT	5.43	4.48	3.48	4.28	1.05	6.00
ARBOT	6.33	3.64	4.49	3.55	3.35	3.64

ABBOT= Anneden Beklenen Birlikte Olma Tepkileri

BBBOT= Babadan Beklenen Birlikte Olma Tepkileri

ARBOT= Arkadaşdan Beklenen Birlikte Olma Tepkileri

Tablo-19'da özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Anneden Beklenen Birlikte Olma Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, anneden birlikte olma tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Babadan Beklenen Birlikte Olma Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan gruptan anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, babadan birlikte olma tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Arkadaşdan Beklenen Birlikte Olma Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, arkadaşdan birlikte olma tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca, Tablo-20'de görüldüğü gibi, arkadaşdan beklenen birlikte olma tepkileri açısından, kızların ortalamasının erkeklerin ortalamasına göre daha yüksek olduğu; yani kızların, erkeklere göre arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkileri bekledikleri gözlenmiştir.

Tablo-20: Cinsiyete Göre Arkadaşın Birlikte Olma Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kız		Erkek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ARBBOT	5.48	3.56	3.54	3.64

ARBBOT=Arkadaşdan Beklenen Birlikte Olma Tepkileri

III.4.C. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN SOSYALLIK BOYUTUNDA ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, kişilerarası tepkilerin sosyallik boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, anneden beklenen sosyallik tepkileri, babanın sosyallik tepkileri ve arkadaşdan beklenen sosyallik tepkileri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin anneden, babadan ve arkadaşdan beklenen sosyallik tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. [annenin sosyallik tepkileri: (F=3.1404; sd 2 ve 340; p<.05); babanın sosyallik tepkileri: (F=4.9194; sd 2 ve 340; p<.01) ve arkadaşın sosyallik tepkileri: (F=5.7118; sd 2 ve 340; p<.01)].

Diğer taraftan, cinsiyet değişkeninin, anneden, babadan ve arkadaşdan beklenen sosyallik tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir [annenin sosyallik tepkileri: (F=.3195; sd 1

ve 340; $p < .57$); babanın sosyallik tepkileri: ($F = .1390$; sd 1 ve 340; $p < .70$); ve arkadaşın sosyallik tepkileri: ($F = .5745$; sd 1 ve 340; $p < .44$)].

Ayrıca cinsiyet değişkeni ile depresif belirtilerin düzeylerinin anneden, babadan ve arkadaşdan beklenen sosyallik tepkileri üzerinde istatistiksel olarak ortak etkileri olmadığı gözlenmiştir [annenın sosyallik tepkileri: ($F = 1.8499$; sd 2 ve 340; $p < .15$); babanın sosyallik tepkileri: ($F = .1399$; sd 2 ve 340; $p < .86$); arkadaşın sosyallik tepkileri: ($F = .7629$; sd 2 ve 340; $p < .46$)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözleendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Buna göre, anne, babadan ve arkadaşdan beklenen sosyallik tepkileri için uygulanan tek yönlü ANOVA hesaplamalarının sonuçları şöyle özetlenebilir:

Depresif belirtilerin düzeyinin, anneden beklenen sosyallik tepkileri ($F = 5.403$; sd 2 ve 351; $p < .05$); babadan beklenen sosyallik tepkileri ($F = 7.387$; sd 2 ve 351; $p < .001$); ve arkadaşdan beklenen sosyallik tepkileri ($F = 7.065$; sd 2 ve 351; $p < .001$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında

gözlenen temel etkilerin, kaynaklarını incelemek amacıyla, değişkenlerin her biri için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-21'de özetlenmiştir.

Tablo-21: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Anne, Baba ve Arkadaşın Sosyallik Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ABST	6.21	7.05	3.95	6.91	1.11	8.01
BBST	3.60	4.52	1.56	4.34	-.75	6.06
ARBST	3.69	2.90	2.88	3.23	1.67	3.60

ABST= Anneden Beklenen Sosyallik Tepkileri
 BBST= Babadan Beklenen Sosyallik Tepkileri
 ARBST= Arkadaşdan Beklenen Sosyallik Tepkileri

Tablo-21'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Anneden Beklenen Sosyallik Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu

açıdan, anneden sosyallik tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Babadan Beklenen Sosyallik Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan gruptan anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, babadan sosyallik tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Arkadaşdan Beklenen Sosyallik Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, arkadaşdan sosyallik tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

III.4.D. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN GÜVEN BOYUTUNDA ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, kişilerarası tepkilerin güven boyutunda, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmelerindeki etkilerini incelemek amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, anneden beklenen güven tepkileri, babadan beklenen güven tepkileri ve arkadaşan beklenen güven tepkileri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin anneden babadan ve arkadaşan beklenen güven tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi gözlenmiştir. [annenin güven tepkileri: (F=10.2721; sd 2 ve 695; p<.000); babanın güven tepkileri: (F=8.7906; sd 2 ve 695; p<.000) ve arkadaşın güven tepkileri: (F=4.6375; sd 2 ve 695; p<.01)].

Cinsiyetin, anneden beklenen güven tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Ancak, cinsiyetin babadan ve arkadaşan beklenen güven tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi gözlenmemiştir [annenin güven

tepkileri: (F=6.4629; sd 1 ve 695; $p<.01$); babanın güven tepkileri: (F=.49557 sd 1 ve 695; $p<.49$) arkadaşın güven tepkileri: (F=.4952; sd 1 ve 695; $p<.48$)].

Ayrıca cinsiyet değişkeni ile depresif belirtilerin düzeylerinin anneden beklenen güven tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkileri gözlenmiştir. Aynı değişkenler açısından, babadan beklenen ve arkadaşdan beklenen güven tepkileri arkadaşdan beklenen güven tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkiler gözlenmemiştir [annenin güven tepkileri: (F=6.7389; sd 2 ve 695; $p<.01$); babanın güven tepkileri: (F=.0389; sd 2 ve 695; $p<.96$) arkadaşın güven tepkileri: (F=.8401; sd 2 ve 695; $p<.43$)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Buna göre, anneden beklenen güven tepkileri için iki yönlü ANOVA, babadan ve arkadaşdan beklenen güven tepkileri için tek yönlü ANOVA uygulanmıştır. Bu uygulamalara ilişkin hesaplamalarının sonuçları şöyle özetlenebilir:

İki yönlü ANOVA sonuçlarına göre depresif belirtilerin düzeyinin (F=10.087; sd 2 ve 695; $p<.000$) ve cinsiyetin, (F=6.462; sd 1 ve 695; $p<.01$) anneden beklenen güven

tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkileri olduğu bulunmuştur. Ayrıca, cinsiyet ve depresif belirtilerin düzeyinin, anneden beklenen güven tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkileri olduğu bulunmuştur.

Diğer taraftan tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre, depresif belirtilerin düzeyinin, babadan beklenen güven tepkileri ($F=9.332$; sd 2 ve 710; $p<.000$) ve arkadaşdan beklenen güven tepkileri ($F=4.918$; sd 2 ve 710; $p<.01$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA ve iki yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, kaynaklarını incelemek amacıyla, değişkenlerin her biri için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-22'de özetlenmiştir.

Tablo-22:Depresif Belirti Düzeylerine Göre Anne, Baba ve Arkadaşın Güven Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ABGT	3.70	2.90	2.88	3.23	1.66	3.59
BBGT	3.30	2.13	2.65	3.23	1.65	2.65
ARBGT	3.52	2.12	2.63	2.34	2.64	2.23

ABGT= Anneden Beklenen Güven Tepkileri

BBGT= Babadan Beklenen Güven Tepkileri

ARBGT= Arkadaşdan Beklenen Güven Tepkileri

Tablo-22'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Anneden Beklenen Güven Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, anneden güven tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Babadan Beklenen Güven Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar

olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan gruptan anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, babadan güven tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Arkadaşdan Beklenen Güven Tepkileri: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, arkadaşdan güven tepkileri beklentisi düşük olan deneklerin, depresif belirti düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

Diğer taraftan Tablo-23'de görüldüğü gibi cinsiyetin, anneden beklenen güven tepkileri üzerinde gözlenen anlamlı temel etkisi açısından erkeklerin ortalamalarının, kızların ortalamalarından daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

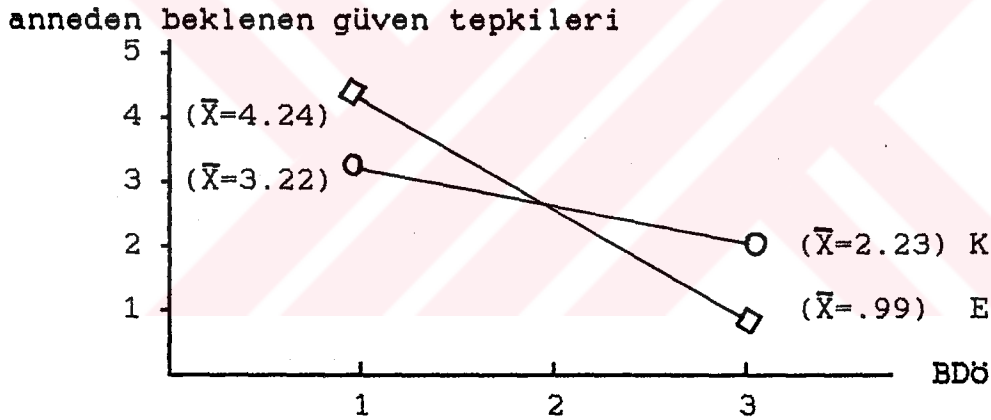

Tablo-23:Cinsiyete Göre Annenin Güven Tepkilerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kız		Erkek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ABGT	2.45	3.25	3.10	3.28

ABGT=Anneden Beklenen Güven Tepkileri

Ayrıca, depresif belirtilerin düzeyleri ile cinsiyetin, anneden beklenen güven tepkileri üzerindeki ortak etkilerini açıklayabilmek için sözü edilen değişkenlerin ortalamaları Şekil-2'de gösterilmiştir:

Şekil-2:Depresif Belirtilerin Düzeyi ve Cinsiyetin, Anneden Beklenen Güven Tepkileri Üzerindeki Ortak Etkileri

Şekil-2'ye göre, anneden beklenen güven tepkileri açısından en yüksek ortalamayı depresif belirti düzeyi düşük gruptaki erkekler, en düşük ortalamayı ise depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki erkekler almıştır. Kızlarda ise anneden beklenen güven tepkilerinin depresyon düzeyine göre değişmediği görülmektedir.

III.5. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DÜŞMANLIK, DOSTLUK BASKINLIK, PASİFLİK DURUMLARINDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, KŞÖ'deki düşmanlık, dostluk, baskınlık ve pasiflik durumlarında, kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özellikleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla öncelikle MANOVA uygulanmıştır.

Bu amaçla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, KŞÖ'deki anne, baba ve arkadaş formlarının toplamları üzerinden, düşmanlık, dostluk, baskınlık ve pasiflik durumlarının tamamlayıcılık puanları ise bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, sözü edilen bağımsız değişkenler üzerinde depresif belirtilerin düzeyinin, düşmanlık, dostluk, baskınlık ve durumlarının tamamlanması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, depresif belirtilerin düzeyinin pasiflik durumunun tamamlanması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir [düşmanlık durumunda tamamlayıcılık:

($F=14.2363$; sd 2 ve 612 $p<.000$); dostluk durumunda tamamlayıcılık: ($F=11.6103$; sd 2 ve 612; $p<.000$); ve baskınlık durumunda tamamlayıcılık: ($F=5.6515$; sd 2 ve 612; $p<.004$); Pasiflik durumunda tamamlayıcılık: $F=1.2345$; sd 2 ve 612; $p<.12$]. Diğer taraftan, cinsiyetin, dostluk ve pasiflik durumlarının tamamlanması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, cinsiyet ile baskınlık ve düşmanlık durumlarının tamamlanması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir [dostluk durumunda tamamlayıcılık: ($F=5.0452$; sd 1 ve 612; $p<.02$) pasiflik durumunda tamamlayıcılık: ($F=4.2202$; sd 1 ve 612; $p<.04$); baskınlık durumunda tamamlayıcılık: $F=.3456$; sd 2 ve 612; $p<.67$; düşmanlık durumunda tamamlayıcılık: $F=1.2342$; sd 2 ve 612; $p<.78$]].

Ayrıca cinsiyet değişkeni ile depresif belirtilerin düzeylerinin düşmanlık, dostluk, baskınlık ve pasiflik durumlarının tamamlanması açısından istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı görülmüştür [düşmanlık durumunda tamamlayıcılık: $F=1.23750$; sd 2 ve 612; $p<.29$; dostluk durumunda tamamlayıcılık: $F=.3174$; sd 2 ve 612; $p<.79$; baskınlık durumunda tamamlayıcılık: $F=.1030$; sd 2 ve 612; $p<.90$; pasiflik durumunda tamamlayıcılık: $F=.3174$; sd 2 ve 612; $p<.72$]].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözleendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Tek yönlü ANOVA uygulamalarına göre, depresif belirtilerin düzeyinin düşmanlık durumunun tamamlanması ($F=13.770$; sd 2 ve 626; $p<.000$); ve baskınlık durumunun tamamlanması ($F=5.245$; sd 2 ve 626; $p<.005$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu görülmüştür.

Tek yönlü ANOVA cinsiyetin, pasiflik durumunun tamamlanması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur ($F=7.666$; sd 2 ve 618; $p<.01$).

iki yönlü ANOVA sonuçlarına göre, depresif belirtilerin düzeyinin ($F=11.5601$; sd 2 ve 612; $p<.000$) ve cinsiyetin ($F=8.006$; sd 1 ve 612; $p<.005$) dostluk durumunun tamamlanması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkileri olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarında kaynaklandığını incelemek amacıyla kişilerarası durumların her biri için Tukey Çoklu Karşılaştırma testleri

uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-24'de özetlenmiştir.

Tablo-24: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Düşmanlık, Dostluk, Baskınlık ve Pasiflik Durumlarının Tamamlanmasına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
DÜDT	-.88	.29	.44	.12	1.22	.28
DDT	5.72	.21	5.15	.09	3.99	.31
BDT	2.48	.23	2.38	.11	1.45	.25

DÜDT= Düşmanlık Durumunun Tamamlanması
 DDT= Dostluk Durumunun Tamamlanması
 BDT= Baskınlık Durumunun Tamamlanması

Tablo-24'de özetlenen sonuçlar kişilerarası durumların tamamlanması açısından aşağıda yorumlanmıştır:

Düşmanlık Durumunun Tamamlanması: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi yüksek olan grubun ortalaması, düşük ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da düşük olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, düşmanlık durumunun tamamlanması, depresif belirti düzeyi düşük ve orta olan

deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde gözlenmiştir.

Dostluk Durumunun Tamamlanması: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, dostluk durumunun tamamlanması, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Baskınlık Durumunun Tamamlanması: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması da yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, baskınlık durumunun tamamlanması, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Cinsiyetin anlamlı etkisinin gözlemlendiği değişkenlere ilişkin ortalama değerler ise Tablo-25'de verilmiştir.

Tablo-25:Cinsiyete Göre Dostluk ve Pasiflik Durumlarının Tamamlanmasına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kızlar		Erkekler	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
DDT	4.73	.13	2.13	.23
PDT	3.32	.34	1.23	.88

DDT= Dostluk Durumunun Tamamlanması
PDT= Pasiflik Durumunun Tamamlanması

Tablo-25'e göre, Dostluk Durumunun Tamamlanmasında, kızların ortalaması erkeklerin ortalamasından daha yüksek olduğu; yani kızların, erkeklere göre dostluk durumunun tamamlanmasını daha fazla bekledikleri görülmüştür.

Diğer taraftan, Pasiflik Durumunun Tamamlanmasında da kızların ortalamasının erkeklerin ortalamasından daha yüksek olduğu; yani kızların, pasiflik durumunun tamamlanmasını erkeklere göre daha çok bekledikleri gözlenmiştir.

III.6. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DÜŞMANLIK, DOSTLUK BASKINLIK, PASİFLİK DURUMLARINDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, KŞÖ'deki düşmanlık, dostluk, baskınlık ve pasiflik durumlarında kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özellikleri açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla her boyutta MANOVA ve MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamaları yapılmıştır. Bu analizlerin sonuçları aşağıda ayrı başlıklar halinde sunulmuştur.

III.6.A. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DÜŞMANLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, düşmanlık durumunda anne, baba ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, düşmanlık durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılık

puanları bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin düşmanlık durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=5.05541; sd 2 ve 654 p<.01); Babanın Tamamlayıcılığı: (F= 11.1117; sd 2 ve 654; p<.000); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F= 4.2322; sd 2 ve 654; p<.01)].

Diğer taraftan düşmanlık durumunda cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi gözlenmemiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=.90321; sd 1 ve 654 p<.34); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=.0001; sd 1 ve 654; p<.98); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=.8503; sd 1 ve 654; p<.25)].

Ayrıca, düşmanlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=1.35371; sd 2 ve 654 p<.25); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=1.1142; sd 2 ve 654; p<.32); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=.0834; sd 2 ve 654; p<.92)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Depresif belirtilerin düzeylerinin düşmanlık durumunda annenin tamamlayıcılığı ($F=5.001$; s.d. 2 ve 668; $p<.01$); düşmanlık durumunda babanın tamamlayıcılığı ($F=10.869$; s.d. 2 ve 668; $p<.000$); düşmanlık durumunda arkadaşın tamamlayıcılığı ($F=4.055$; sd 2 ve 668; $p<.01$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığı incelemek amacıyla yukarıdaki değişkenler açısından Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-26'da özetlenmiştir:

Tablo-26: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Düşmanlık, Durumunda Anne, Baba ve Arkadaşın Tamamlayıcılıklarına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
DÜDAT	-.37	1.30	-.02	1.31	.25	1.46
DÜDBT	-.33	1.54	.41	1.47	.68	1.61
DÜDART	-.18	.99	.50	1.09	.27	1.08

DÜDAT= Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı

DÜDBT= Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı

DÜDART= Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı

Tablo-26'da özetlenen sonuçlar, düşmanlık durumunun anne, baba ve arkadaş tarafından tamamlanması açısından aşağıda yorumlanmıştır:

Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre tek grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi yüksek olan grubun ortalaması, düşük grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, düşmanlık durumunun anne tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi düşük ve orta olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde gözlenmiştir.

Düşmanlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi yüksek olan grubun ortalaması, düşük olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, düşmanlık durumunun baba tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi düşük ve orta olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde gözlenmiştir.

Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre tek grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi yüksek olan grubun ortalaması, düşük olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, düşmanlık durumunun arkadaş tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi düşük ve orta olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde gözlenmiştir.

III.6.B. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DOSTLUK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ ACISINDAN ANNE, BABA VE
ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARSILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN
BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, dostluk durumunda kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliği açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmelerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, dostluk durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılık puanları bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, dostluk durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=3.9234; sd 2 ve 684 p<.01); Babanın Tamamlayıcılığı: (F= 13.3672; sd 2 ve 684; p<.000); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=6.9999; sd 2 ve 684; p<.001)].

Dostluk durumunda, cinsiyetin, arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Ancak, cinsiyetin annenin ve babanın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı

temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=3.1189; sd 1 ve 684 p<.07); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=2.2971; sd 1 ve 684;p<.13); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=11.7600; sd 1 ve 684; p<.001)].

Ayrıca, dostluk durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=.3032; sd 2 ve 684 p<.73); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=.3407; sd 2 ve 684; p<.71); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=.0834; sd 2 ve 684; p<.98)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre depresif belirtilerin düzeylerinin dostluk durumunda annenin tamamlayıcılığı (F=4.112; s.d. 2 ve 699; p<.01); dostluk durumunda babanın tamamlayıcılığı (F=13.614; s.d. 2 ve 699; p<.000) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

iki yönlü ANOVA sonuçlarına göre depresif belritilerin düzeylerinin ($F=7.043$; sd 2 ve 698; $p<.001$); cinsiyetin ($F=20.565$; sd 1 ve 698; $p<.000$) dostluk durumunda arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde anlamlı temel etkileri olduğu gözlenmiştir.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığı incelemek amacıyla yukarıdaki değişkenler açısından Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-27'de özetlenmiştir.

Tablo-27: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Dostluk, Durumunda Anne, Baba ve Arkadaşın Tamamlayıcılıklarına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
DDAT	1.89	.81	1.82	.92	1.58	1.17
DDBT	1.86	1.59	1.66	1.05	1.08	.98
DDART	1.88	1.26	1.67	.95	1.36	.76

DDAT= Dostluk Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı
 DDBT= Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı
 DDART= Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı

Tablo-27'de özetlenen sonuçlar dostluk durumunun anne, baba ve arkadaş tarafından tamamlanması açısından aşağıda yorumlanmıştır:

Dostluk Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre tek grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, dostluk durumunun anne tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi yüksek olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması, yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, depresif belirti düzeyi yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, dostluk durumunun baba tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması, yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, dostluk durumunun arkadaş tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Cinsiyetin anlamlı etkisinin gözleendiği arkadaşın dostluk durumundaki tamamlayıcılığına ilişkin ortalama değerler ise Tablo-28'de verilmiştir.

Tablo-28:Cinsiyete Göre Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kızlar		Erkekler	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
DDAT	4.73	.13	2.13	.23

DDAT= Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı

Tablo-28'e göre, Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığında, kızların ortalaması erkeklerin

ortalamasından daha yüksek olduğu; yani kızların, erkeklere göre dostluk durumunun arkadaşları tarafından tamamlanmasını daha fazla bekledikleri görülmüştür.

III.6.C. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, BASKINLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, baskınlık durumunda kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliği açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, baskınlık durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılık puanları bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, baskınlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin annenin ve babanın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, depresif belirtilerin düzeyinin arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmemiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=6.6370; sd 2 ve 664 p<.001); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=5.9887; sd 2 ve 664; p<.003);

Arkadaşın Tamamlayıcılığı: ($F=.2617$; sd 2 ve 664; $p<.770$)].

Baskınlık durumunda, cinsiyetin arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Ancak, cinsiyetin annenin ve babanın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olmadığı gözlenmiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: ($F=1.3575$; sd 1 ve 664 $p<.30$); Babanın Tamamlayıcılığı: ($F=.4003$; sd 1 ve 664; $p<.13$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: ($F=1.3575$; sd 1 ve 664; $p<.001$)].

Ayrıca, baskınlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: ($F=1.0376$; sd 2 ve 664 $p<.73$); Babanın Tamamlayıcılığı: ($F=.3644$; sd 2 ve 664; $p<.54$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: ($F=2.0651$; sd 2 ve 664; $p<.16$)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlendiği değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

T.C.
BAŞKANLIK YERİNE
BAŞKANLIK YERİNE

Depresif belirtilerin düzeylerinin baskınlık durumunda annenin tamamlanabilirliği ($F=5.738$; sd 2 ve 679 ; $p<.005$); baskınlık durumunda babanın tamamlanabilirliği ($F=5.737$; sd 2 ve 679 ; $p<.005$);

Cinsiyetin, baskınlık durumunda arkadasın tamamlanabilirliği üzerinde anlamlı etkisi olduğu gözlemlenmiştir ($F=7.065$; sd 2 ve 698 ; $p<.000$).

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığı incelemek amacıyla yukarıdaki değişkenler açısından Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-29'da özetlenmiştir.

Tablo-29: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Baskınlık, Durumunda Anne ve Babanın Tamamlanabilirliklerine İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Depresif Belirti Düzeyleri

Değişken	Düşük	Orta	Yüksek
BDAT	$\bar{X}$ 1.00 S .96	$\bar{X}$ .98 S 1.65	$\bar{X}$ .54 S 1.11
BDBT	.79	1.09	.72
		1.16	.37
			1.17

BDAT= Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlanabilirliği
BDBT= Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlanabilirliği

Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması, yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, depresif belirti düzeyi yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, baskınlık durumunun baba tarafından tamamlanması beklenisi, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta olan

Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması, yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, baskınlık durumunun anne tarafından tamamlanması beklenisi, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta olan deneklere göre daha çok gözlenmiştir.

Yorumlanmıştır:

Tablo-29'da özetlenen sonuçlar baskınlık durumunun anne, baba ve arkadaş tarafından tamamlanması açısından aşağıda

deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Cinsiyetin anlamlı etkisinin gözleendiği arkadaşın baskınlık durumundaki tamamlayıcılığına ilişkin ortalama değerler ise Tablo-30'da verilmiştir.

Tablo-30:Cinsiyete Göre Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kızlar		Erkekler	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
DDAT	.73	1.34	.34	1.12

DDAT= Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı

Tablo-30'a göre, Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığında, kızların ortalaması erkeklerin ortalamasından daha yüksek olduğu; yani kızların, erkeklere göre baskınlık durumunun arkadaşları tarafından tamamlanmasını daha fazla bekledikleri görülmüştür.

III.6.D. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
PASİFLİK DURUMUNDA KİŞİLERARASI SEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE
ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN
BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, pasiflik durumunda kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliği açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, pasiflik durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılık puanları bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, pasiflik durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin babanın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Ancak, depresif belirtilerin düzeyinin annenin ve arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi gözlenmemiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=.2117; sd 2 ve 649 p<.80); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=6.7239; sd 2 ve 649; p<.001); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=.8705; sd 2 ve 649; p<.12)].

Pasiflik durumunda, cinsiyetin annenin ve babanın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı

temel etkisi gözlenmezken arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde temel etkisi olduğu bulunmuştur. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=2.4272; sd 1 ve 649 p<.29); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=1.1016; sd 1 ve 649; p<.29); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=4.4522; sd 1 ve 649; p<.01)].

Ayrıca, pasiflik durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=1.0581; sd 1 ve 649 p<.34); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=.4522; sd 1 ve 649; p<.63); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=1.6121; sd 1 ve 649; p<.20)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Depresif belirtilerin düzeylerinin, pasiflik durumunda babanın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur (F=6.788; sd 2 ve 664; p<.001). Diğer taraftan, cinsiyetin, pasiflik durumunda arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde anlamlı etkisi olduğu gözlenmiştir (F=5.929; sd 1 ve 649; p<.01).

Tek yönlü ANOVA sonuçlarında pasiflik durumunda babanın tamamlayıcılığı açısından gözlenen etkinin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığı incelemek amacıyla Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamanın sonuçları Tablo-31'de özetlenmiştir.

Tablo-31: Depresif Belirti Düzeylerine Göre Pasiflik, Durumunda Babanın Tamamlayıcılıklarına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
PDBT	1.01	1.00	.90	.98	.55	1.03

PDBT= Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı

Tablo-31'e göre, Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı açısından, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, pasiflik durumunun baba tarafından tamamlanması beklentisi, depresif belirti düzeyi yüksek ve orta olan deneklere göre daha çok depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenmiştir.

Diğer taraftan cinsiyetin anlamlı etkisinin gözlemlendiği arkadaşın pasiflik durumundaki tamamlayıcılığına ilişkin ortalama değerler ise Tablo-30'da verilmiştir.

Tablo-32:Cinsiyete Göre Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kızlar		Erkekler	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
PDART	1.34	1.88	.78	.79

PDART= Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı

Tablo-32'ye göre, Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığında, kızların ortalaması erkeklerin ortalamasından daha yüksek olduğu; yani kızların, erkeklere göre pasiflik durumunun arkadaşları tarafından tamamlanmasını daha fazla bekledikleri gözlenmiştir.

III.7.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KŞÖ'DEKİ İSTENİRLİK BOYUTU AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

KŞÖ'deki istenirlik boyutu, hem genel olarak kişilerarası tepkilerin anne, baba ve arkadaş formlarına göre istenirliği, hem kişilerarası tepkilerin alt boyutlarına göre istenirliği, hem de kişilerarası durumlardaki tamamlayıcılığın istenirliği olmak üzere değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada, istenirlik boyutu öncelikle, genel olarak kişilerarası tepkilerin anne, baba ve arkadaş formlarına göre istenirliği açısından incelenmiştir. Daha sonra, "kişilerarası bilişsel döngü" açısından depresif belirtilerin sürdürülmesine ilişkin daha açıklayıcı bilgiler verebileceği düşünüldüğünden, kişilerarası durumlardaki tamamlayıcılığın istenirliğinin anne, baba ve arkadaş değerlendirmelerinin incelenmesine karar verilmiştir.

III.7.A.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KŞÖ'DEKİ İSTENİRLİK DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, KŞÖ'deki kişilerarası tepkilerin istenirlik düzeylerinin anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla her boyut açısından MANOVA uygulamaları yapılmıştır.

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, kişilerarası tepkilerin istenirlik düzeyleri açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerini incelenme amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, annenin, babanın ve arkadaşın tepkilerinin istenirlik düzeyleri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, depresif belirtilerin düzeyinin annenin, babanın ve arkadaşın tepkilerinin istenirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tepkileri: (F=8.9861; sd 2 ve 600 p<.000); Babanın Tepkileri: (F=22.1217; sd 2 ve 600; p<.000); Arkadaşın Tepkileri: (F=10.8160; sd 2 ve 600; p<.000)].

Diğer taraftan cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tepkilerinin istenirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tepkileri: (F=1.3451; sd 1 ve 600 p<.25); Babanın Tepkileri:(F=.01362 sd 1 ve 600; p<.37); Arkadaşın Tepkileri:(F=1.4345; sd 1 ve 600; p<.58)].

Ayrıca, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tepkilerinin istenirliği

üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tepkileri: (F=1.2580; sd 2 ve 600 p<.28); Babanın Tepkileri:(F=2.5113; sd 2 ve 600; p<.08); Arkadaşın Tepkileri:(F=1.0369; sd 2 ve 600; p<.35)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Depresif belirtilerin düzeyinin, annenin tepkilerinin istenirliği (F=9.694; sd 2 ve 600; p<.000); babanın tepkilerinin istenirliği (F=23.720; sd 2 ve 600; p<.000); arkadaşın tepkilerinin istenirliği (F=11.153; sd 2 ve 600; p<.000) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen temel etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-33'de özetlenmiştir. Daha sonra bu sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo-33:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Anne, Baba ve Arkadaşın Tepkilerinin İstenirlik Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ATI	91.10	16.57	86.17	19.45	79.45	19.08
BTI	90.56	17.10	82.51	15.21	71.48	16.10
ARTI	93.42	18.25	85.95	18.66	81.22	17.69

ATI=Annenin Tepkilerinin İstenirliği
 BTI=Babanın Tepkilerinin İstenirliği
 ARTI=Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği

Tablo-33'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Annenin Tepkilerinin İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, annelerinden bekledikleri tepkileri daha az istenir bulmaktadırlar.

Babanın Tepkilerinin İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti

düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, babalarından bekledikleri tepkileri daha az istenir bulmaktadırlar.

Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta da anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek ve orta olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, arkadaşlarından bekledikleri tepkileri daha az istenir bulmaktadırlar.

III.7.B.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DÜŞMANLIK, DOSTLUK BASKINLIK, PASİFLİK DURUMLARINDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, KSÖ'deki düşmanlık, dostluk, baskınlık ve pasiflik durumlarında kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliklerinin istenirlik düzeyleri bakımından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla her boyut açısından MANOVA ve gözlenen etkilerin kaynağına ilişkin olarak ANOVA uygulamaları yapılmıştır. Bu analizlerin sonuçları aşağıda ayrı başlıklar halinde sunulmuştur.

III.7.B.1.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DÜŞMANLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, düşmanlık durumunda kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliğinin istenirlik düzeyi açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük,

orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, düşmanlık durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığın istenirlik düzeyleri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, düşmanlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıklarının istenirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=6.20531; sd 2 ve 659 p<.002); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=16.1117; sd 2 ve 659; p<.000); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=11.8160; sd 2 ve 659; p<.000)].

Düşmanlık durumunda, cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıklarının istenirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmemiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=1.3771; sd 1 ve 659 p<.25); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=.01362 sd 1 ve 659; p<.90); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=.4345; sd 1 ve 659; p<.51)].

Ayrıca, düşmanlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı

ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=1.2580; sd 2 ve 375 p<.28); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=2.5113; sd 2 ve 659; p<.08); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=1.0369; sd 2 ve 659; p<.35)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözleendiği değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Depresif belirtilerin düzeyinin düşmanlık durumunda annenin tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi (F=6.296; sd 2 ve 702; p<.002); düşmanlık durumunda babanın tamamlayıcılığı (F=17.411; sd 2 ve 693; p<.000); düşmanlık durumunda arkadaşın tamamlayıcılığı (F=12.084; sd 2 ve 696; p<.01) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen temel etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-34'de özetlenmiştir. Daha sonra bu sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo-34: Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Düşmanlık Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ATİ	15.73	4.35	13.01	5.08	11.61	4.49
BTİ	17.73	.49	14.51	5.52	11.48	.20
ARTİ	16.73	3.77	15.73	4.49	13.59	5.07

ATİ= Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği

BTİ= Babanın Tamamlayıcılığın İstenirliği

ARTİ=Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği

Tablo-34'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, düşmanlık durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, annelerinin tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Düşmanlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, düşmanlık durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre babalarının tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 3 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması yüksek ve orta olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması yüksek olan grubun ortalamasından daha yüksektir. Bu açıdan düşmanlık durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre arkadaşın tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

III.7.B.2. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN,
DOSTLUK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN
TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYİ
AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN
DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ
FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN
BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, dostluk durumunda kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliğinin istenirlik düzeyi açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, dostluk durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığın istenirlik düzeyleri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, dostluk durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=10.6236; sd 2 ve 685 p<.000); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=22.7572; sd 2 ve 685; p<.000); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=13.7319; sd 2 ve 685; p<.000)].

Dostluk durumunda, cinsiyetin arkadaşın tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı

temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Ancak, cinsiyetin annenin ve babanın tamamlayıcılıklarının istenirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=.0604; sd 1 ve 685 p<.80); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=.0137; sd 1 ve 685;p<.90); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=12.6281; sd 1 ve 685; p<.000)].

Ayrıca, dostluk durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıklarının istenirlik düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=.7738; sd 2 ve 685 p<.46); Babanın Tamamlayıcılığı:(F=.2707; sd 2 ve 685; p<.76); Arkadaşın Tamamlayıcılığı:(F=.8798; sd 2 ve 685; p<.41)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözleendiği değişkenler açısından tek yönlü ve iki yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre, depresif belirtilerin düzeyinin dostluk durumunda annenin tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi (F=11.568; sd 2 ve 708; p<.000); dostluk durumunda babanın tamamlayıcılığı (F=23.493; sd 2 ve 705;

$p < .000$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

iki yönlü ANOVA sonuçlarına göre, depresif belirtilerin düzeylerinin ($F=14.442$; sd 2 ve 692) ve cinsiyetin ($F=18.384$; sd 2 692) dostluk durumunda, arkadaşın tamamlayıcılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkileri olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ve iki yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-35'de özetlenmiştir. Daha sonra bu sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo-35: Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Dostluk Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ATI	19.33	2.76	19.12	3.04	17.46	4.48
BTİ	19.22	2.88	18.63	3.43	15.93	5.84
ARTİ	19.39	2.74	18.91	3.03	17.19	4.25

ATI=Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği

BTİ=Babanın Tamamlayıcılığının İstenirliği

ARTİ=Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği

Tablo-35'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Dostluk Durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği:
Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, dostluk durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, annelerinin tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirliği:
Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, dostluk durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi

orta ve düşük deneklere göre, babalarının tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta olan grubun ortalaması yüksek olan grubun ortalamasından daha yüksektir. Bu açıdan dostluk durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre arkadaşın tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Diğer taraftan, dostluk durumunda, cinsiyete göre arkadaşın tamamlayıcılığına ilişkin ortalama değerler Tablo-36'da verilmiştir.

Tablo-36: Cinsiyete Göre, Dostluk Durumunda, Arkadaşın Tamamlayıcılığına İlişkin İstenirlik Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Kızlar		Erkekler	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ARTi	18.44	2.87	17.68	3.68

ARTi=Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği

Buna göre, kızların ortalaması, erkeklerin ortalamasından olarak daha yüksektir. Bu açıdan dostluk durumunda, arkadaşın tamamlayıcılığını erkeklerin kızlara göre daha az istenir bulmaktadırlar.

III.7.B.3. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, BASKINLIK DURUMUNDA KİŞİLERARASI SEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, baskınlık durumunda kişilerarası semaların tamamlayıcılık özelliğinin istenirlik düzeyi açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, baskınlık durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığın istenirlik düzeyleri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, baskınlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin, annenin babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığının: (F=10.5382; sd 2

ve 664 $p < .000$); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=17.9078; sd 2 ve 664; $p < .000$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=4.7386; sd 2 ve 664; $p < .009$)].

Baskınlık durumunda, cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=.2574; sd 1 ve 664 $p < .61$); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=.0367 sd 1 ve 664; $p < .84$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=3.199; sd 1 ve 664; $p < .07$)].

Ayrıca, baskınlık durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi: (F=2.1143; sd 2 ve 664 $p < .12$); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=.4323; sd 2 ve 664; $p < .64$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=1.1221; sd 2 ve 664; $p < .32$)].

Bundan sonraki aşamada, MANOVA'da anlamlı etkilerin gözlemlendiği değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Depresif belirtilerin düzeyinin baskınlık durumunda annenin tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi ($F=11.387$; sd 2 ve 691; $p<.000$); baskınlık durumunda babanın tamamlayıcılığı ($F=18.511$; sd 2 ve 699; $p<.000$); baskınlık durumunda arkadaşın tamamlayıcılığı ($F=5.123$; sd 2 ve 702; $p<.01$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-37'de özetlenmiştir. Daha sonra bu sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo-37: Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Baskınlık Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ATi	17.71	3.22	16.71	4.06	14.91	5.23
BTi	17.43	3.72	16.04	4.33	13.52	5.86
ARTi	16.80	4.22			14.79	4.63

ATi= Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği
 BTi= Babanın Tamamlayıcılığının İstenirliği
 ARTi=Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği

Tablo-37'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, baskınlık durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, annelerinin tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, baskınlık durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, babalarının tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre tek grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması yüksek olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan baskınlık durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi düşük deneklere göre arkadaşın tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

III.7.B.4. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, PASİFLİK DURUMUNDA KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİKLERİNİN İSTENİRLİK DÜZEYİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR:

Depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, pasiflik durumunda kişilerarası şemaların tamamlayıcılık özelliğinin istenirlik düzeyi açısından anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla, depresif belirtilerin düzeyi (düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 düzeyde) ve cinsiyet bağımsız değişken, pasiflik durumunda, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığın istenirlik düzeyleri bağımlı değişken olarak ele alınıp MANOVA (3x2) uygulamasına geçilmiştir.

MANOVA bulgularına göre, pasiflik durumunda, depresif belirtilerin düzeyinin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olduğu gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=7.4627; sd 2 ve 651 $p<.001$); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=21.2689; sd 2 ve 651; $p<.000$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=9.5106; sd 2 ve 651; $p<.000$)].

Pasiflik durumunda, cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel etkisi olmadığı gözlenmiştir. [Annenin Tamamlayıcılığı: (F=2.3261; sd 1 ve 651 $p<.12$); Babanın Tamamlayıcılığı: (F=.3377; sd 1 ve 651; $p<.56$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=.4473; sd 1 ve 651; $p<.50$)].

Ayrıca, pasiflik durumunda, depresif belirtilerin düzeyi ve cinsiyetin, annenin, babanın ve arkadaşın tamamlayıcılıklarının istenirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ortak etkilerinin olmadığı gözlenmiştir [Annenin Tamamlayıcılığı (F=.3094; sd 2 ve 651 $p<.73$); Babanın Tamamlayıcılığı : (F=.7013; sd 2 ve 651; $p<.49$); Arkadaşın Tamamlayıcılığı: (F=.4681; sd 2 ve 651; $p<.62$)].

Bundan sonraki aşamada, gözlenen MANOVA'da anlamlı etkisi gözlenen değişkenler açısından tek yönlü ANOVA uygulamalarına gidilmiştir. Bu uygulamaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Depresif belirtilerin düzeyinin pasiflik durumunda annenin tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi ($F=8.290$; sd 2 ve 690; $p<.005$); pasiflik durumunda babanın tamamlayıcılığının istenirlik düzeyi ($F=21.119$; sd 2 ve 695; $p<.000$); pasiflik durumunda arkadaşın tamamlayıcılığı ($F=11.218$; sd 2 ve 693; $p<.000$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Bundan sonraki aşamada, tek yönlü ANOVA sonuçlarında gözlenen temel etkilerin, hangi depresif belirti düzeyi gruplarından kaynaklandığını incelemek amacıyla, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testleri uygulanmıştır. Bu uygulamaların sonuçları Tablo-38'de özetlenmiştir. Daha sonra bu sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo-38:Depresif Belirti Düzeylerine Göre, Pasiflik Durumunda, Anne, Baba ve Arkadaşın Tamamlayıcılıklarının İstenirlik Düzeylerinin Ortalama ve Standart Kayma Değerleri

Değişken	Depresif Belirti Düzeyleri					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ATi	17.15	3.75	14.90	3.71	15.11	4.54
BTi	18.04	3.91	17.30	3.80	14.55	5.75
ARTi	18.21	2.81	16.73	3.75	15.51	4.63

ATi= Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği

BTi= Babanın Tamamlayıcılığın İstenirliği

ARTi=Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği

Tablo-38'de özetlenen sonuçlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır:

Pasiflik Durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirliği:

Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek ve orta grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, pasiflik durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre,annelerinin tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre 2 grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre sırasıyla, depresif belirti düzeyi düşük grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Depresif belirti düzeyi orta grubun ortalaması, yüksek grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan, pasiflik durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi orta ve düşük deneklere göre, babalarının tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirliği: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testine göre iki grupta anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, depresif belirti düzeyi düşük olan grubun ortalaması yüksek ve orta olan grubun ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu açıdan pasiflik durumunda, depresif belirti düzeyi yüksek denekler, depresif belirti düzeyi düşük ve orta deneklere göre arkadaşın tamamlayıcılığını daha az istenir bulmaktadırlar.

III.8.KSÖ'DEKİ BOYUTLARIN VE ÇEŞİTLİ SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN DEPRESİF BELİRTİLERİ YORDAMALARINA İLİŞKİN BULGULAR:

Araştırmada ele alınan tüm değişkenlerin, depresif belirtileri yordamadaki katkılarını birarada değerlendirmek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Bu amaçla öncelikle, tüm yordayıcı değişkenler (KSÖ'deki bütün boyutlar ve kısa bilgi formundaki sosyo-demografik özellikler) arasındaki korelasyonlar (intercorrelations) ve bu değişkenlerin BDÖ puanları ile olan korelasyonları hesaplanmıştır. Bu işlemten sonra, açıklanan varyansa katkıları düşük olduğundan dolayı BDÖ puanları ile $[+.10$ ve $-.10]$ arasında düşük korelasyon gösteren değişkenlerin regresyon analizine dahil edilmemesine karar verilmiştir. Bu özelliği gösteren değişkenler şunlardır: Cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, medeni durum, yaşanılan yer, annenin ve babanın eğitimi, annenin ve babanın mesleği, ailenin türü, ailede yaşayan kişi sayısı, şu anda kalınan yer, arkadaştan beklenen kontrol tepkileri, arkadaşın baskınlık ve pasiflik durumlarındaki tamamlayıcılığı, annenin baskınlık ve pasiflik durumlarındaki tamamlayıcılığı. Regresyon analizine başlamadan önce ayrıca, birbiriyle .85'in üzerinde korelasyon gösteren yordayıcı değişkenler olup olmadığı da dikkate alınmıştır. Çünkü, çoklu regresyon analizinde, birbiriyle yüksek

korelasyon gösteren iki değişken olduğu koşulda, denkleme ilk giren değişken, diğer değişkene göre yordanan değişken üzerinde en fazla katkıda bulunan değişken izlenimini vermektedir. Bu türden hatalı bir sonucu önlemek amacıyla, birbiriyle yüksek korelasyon gösteren yordayıcı değişkenlerden sadece biri analizde kullanılmak üzere seçilmiştir. Bu özelliği gösteren değişken çiftleri şunlardır:

*Sosyallik tepkileri-anneden beklenen sosyallik tepkileri;

*anneden beklenen birlikte olma tepkileri-annenin tepkilerinin istenirliği;

*babadan beklenen sosyallik tepkileri-anneden beklenen kontrol tepkileri.

Bu işlemlerden sonra kalan değişkenler yordayıcı değişken BDÖ puanları ise yordanan değişken olarak denkleme sokularak aşamalı çoklu regresyon analizi (stepwise regression analysis) uygulanmıştır

Tablo-39:BDÖ Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Özet Tablosu

Değişken	BETA	Standart Hata	R Kare Değişimi	F	p
BOT	-.3015	8.6220	.1028	82.8198	.000
PDT	-.4230	8.5755	.1124	46.2332	.000
BBTi	-.0503	8.5472	.1183	32.9387	.000
Toplam R=.99			Toplam R Kare=.34		
sd=713					
BOT= Birlikte Olma Tepkileri. PDT= Pasiflik Durumunda Tamamlayıcılık BBTi=Babadan Beklenen Tepkilerin İstenirliği					

Tablo-39'dan görüldüğü gibi, regresyon analizine dahil edilen değişkenlerden üç yordayıcı değişkenin depresif belirtileri yordamadaki katkıları anlamlıdır ve bu değişkenler, depresif belirtilerdeki varyansın %34'ünü açıklamaktadırlar. Bu değişkenler arasında, babadan beklenen tepkilerin istenirliği diğer değişkenlere göre depresif belirtilerdeki varyansı daha fazla açıklamaktadır (%12). Bunu pasiflik durumunda tamamlayıcılık (%11) ve birlikte olma tepkileri (%10) değişkenleri izlemektedir. Bu sonuçlara göre, babadan beklenen tepkiler istenir olduğunda; pasiflik durumunda tamamlayıcılık arttığında, ve önemli diğerlerinden birlikte olma tepkileri beklendiğinde, depresif belirtilerin düzeyi düşük olmaktadır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu bölümde, bulgular bölümünde aktarılan araştırma sonuçları tartışılıp yorumlanmış; bulguların kuramsal ve uygulama doğrularını ve ileride yapılacak benzeri araştırmalarda yararlı olabileceği düşünülen öneriler özetlenmiştir. Bu amaçla öncelikle, KSÖ ile ilgili yorumlara yer verildikten sonra, araştırmanın soruları ile ilgili bulgular önceki bölümdeki sıra izlenerek tartışılmıştır.

IV.1.KSÖ'NİN GÜVENİRLİK VE GEÇERLİĞİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Yöntem bölümünde belirtildiği gibi KSÖ'nin güvenilirliğini belirlemek amacıyla test-tekrar test çalışması yapılmış ve KSÖ'ndeki tüm boyutların güvenilirlik katsayılarının yüksek olduğu bulunmuştur. Hill ve Safran (1994a), KSÖ'nin güvenilirliğine ilişkin olarak yaptıkları test-tekrar test çalışmalarında, sadece kontrol boyutunun güvenilirlik katsayılarını düşük bulduklarını belirtmişlerdir. Araştırmacılar bu durumu, çalışmanın normal örnekleme (üniversite öğrencileri) yürütülmesinden kaynaklanabileceğini düşünmektedirler. Yazarlar, kuramsal

olarak sağlıklı kişilerarası davranışlar "esnek" olan davranışlar olarak kabul edildiğinden, kontrol boyutunun güvenilirlik katsayısının düşük çıkmasının deneklerdeki esnekliğin göstergesi olabileceğini belirtmektedirler. Bu çalışmada da, başlangıçta, kontrol boyutunda "baskınlık" durumu açısından düşük güvenilirlik katsayıları elde edilmiş, ancak yapılan ifade değişikliklerinden sonra uygulanan ikinci bir test-tekrar test çalışması sonucunda yüksek güvenilirlik katsayılarına ulaşılmıştır.

Diğer taraftan, Hill ve Safran (1994b), KSÖ'nin iç tutarlığına ilişkin olarak yaptıkları analizlerde genel olarak durum alt ölçekleri (dostluk; düşmanlık; baskınlık; pasiflik) açısından iç tutarlığı düşük bulduklarını belirtmişlerdir. Yazarlara göre, iç tutarlığın düşük olması, alt ölçeklere düşen madde sayısının oldukça az olmasından (3 madde) kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada da, durum alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları düşük olarak gözlenmiştir. Bu sonuç, Hill ve Safran'nın belirttiği gibi alt ölçeklere giren madde sayısının az olmasından kaynaklanmış olabilir. Bununla birlikte, Hill ve Safran'nın KSÖ'nin test tekrar test çalışmaları sonucunda kontrol boyutunun güvenilirlik katsayısının düşük çıkmasına ilişkin olarak getirdikleri yorumun iç tutarlık sonuçları açısından daha geçerli olacağı düşünülmektedir.

Buna göre, kişilerarası kuramda, sağlıklı davranışın farklı sosyal durumlarda farklı davranışlar gösterebilme; diğer bir deyişle esneklik olarak tanımlandığı göz önünde tutulursa üniversite öğrencilerinden oluşan bu örnekleme, KŞÖ maddelerine verilen yanıtlar arasındaki değişkenliğin beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, kişilerarası şemaların değerlendirildiği böyle bir ölçeğin, alt maddelerinde iç tutarlık koşulunun aranması ölçeğin doğasına uygun olmayabilir. Bu noktada sözü edilen durum alt ölçeklerinin (dostluk, düşmanlık, baskınlık, pasiflik) KŞÖ'nin faktör analizlerinde kuvvetli bir örüntü oluşturmaları ve diskriminant analizlerinde ayırıcı bulunmalarının bu yorumu güçlendirdiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, KŞÖ'nin geçerliğine ilişkin olarak öncelikle kapsam geçerliği incelemesi yapılmıştır. Bu amaçla, yargıcıların KŞÖ'ndeki kişilerarası tepkilerin ve durumların temsil ettikleri kişilerarası boyutlara ilişkin derecelendirmeleri değerlendirilmiştir. Sonuçta, KŞÖ'ndeki boyutların kabul edilebilir sınırlarda kapsam geçerliğine sahip olduğuna karar verilmiştir. Asıl çalışmanın sonunda ise , KŞÖ'nin orjinalinde sözü edilen kişilerarası boyutların, Türk örnekleme üzerinde ne derece temsil edildiğini değerlendirmek amacıyla ölçeğin anne, baba ve arkadaş formlarının faktör yapısı incelenmiştir. İlk

analizler sonucunda ortaya çıkan faktör yapılarının 4 faktör altında toplanabileceği görülerek analizler 4 faktör üzerinden tekrarlanmıştır. Varimax rotasyonu sonrası temel bileşenler analizi, oldukça sade ve yorumlanabilir bir faktör örüntüsü ortaya çıkarmıştır. Bu örüntülere göre elde edilen faktörler, KSÖ'nin orjinalinde sözü edilen alt ölçeklerin ve kişilerarası kuramdaki tamamlayıcılık ilkesini temel alan boyutlar açısından adlandırılabilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu bulgunun, kişilerarası kuramda belirtilen dostluk, düşmanlık; baskınlık, pasiflik temel boyutlarının KSÖ'nde kapsandığını göstermesi bakımından ölçeğin geçerliği hakkında önemli bir kanıt oluşturduğu düşünülmüştür. Ayrıca faktör analizi sonuçlarına göre, iç tutarlıkları düşük bulunan durum alt ölçekleri açısından değerlendirmeler yapılabileceği de görülmüştür.

Öte yandan, KSÖ'nin yapı geçerliğini incelemek amacıyla, ölçekte yer alan kişilerarası boyutların, BDÖ'de belirlenen düzeyler (düşük, orta, yüksek) tarafından ayırddedilip edilmediğinin belirlenmesi için diskriminant analizi uygulanmıştır.

Wilks yöntemiyle yapılan diskriminant analizi sonuçlarına göre, KSÖ'ndeki kişilerarası tepkilerin (kontrol, güven,

sosyallik ve birlikte olma); kişilerarası durumların (baskınlık, pasiflik, dostluk, düşmanlık); ve istenirlik düzeylerinin BDÖ'deki 3 grup açısından anlamlı düzeyde bir doğrulukla sınıflandırıldığı bulunmuştur. Diskriminant analizi sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, KSÖ'ndeki tüm alt boyutların BDÖ'deki 3 grup açısından anlamlı bir şekilde ayırdedildiği görülmüştür. Buna göre, KSÖ'deki tüm boyutların güçlü bir yapı geçerliğine sahip olduğu kanısına varılmıştır.

KSÖ'nin güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin tüm bulgular birarada değerlendirildiğinde, ölçeğin araştırmanın yürütüldüğü örneklem açısından (17-27 yaş, üniversite öğrencileri) kabul edilebilir sınırlarda güvenilirlik ve geçerliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu nokta ölçeğin, benzeri örneklemelerde çeşitli amaçlara yönelik olarak kullanılabilir olduğunu düşündürmektedir. Bu açıdan ölçeğin kişilerarası semalar hakkında niceliksel verilerin yanı sıra niteliksel bilgiler de vermesi, kişilerarası ilişkilerdeki temel boyutların birarada tartışılmasını olanaklı kılmaktadır. Başka bir deyişle, KSÖ'nin aynı zamanda idiografik bir değerlendirme aracı olmasının, araştırmalarda zengin bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir. Bu özellikleriyle ölçeğin, bilissel kuramda değerlendirme yaklaşımı açısından yaşanan tıkanıklığı gidermede bir basamak olabileceği

sanılmaktadır. Giriş bölümünden hatırlanacağı gibi Hammen (1992), bilişlerin yüzeysel görünümüleriyle ilgili ölçümlere fazla güvenildiğini belirtmektedir. Ona göre, benlik, kişilerarası ilişkiler ve insanın içinde yaşadığı bağlam gibi temel inançlarla ilgili daha derindeki bilişsel özelliklerin ölçülmesi gözaradı edilmektedir. Bu açıdan KSÖ'nin, Hammen'ın dikkati çektiği üç boyutu da içerdiği görülmektedir. Bundan dolayı ölçeğin, tedavi öncesi uygulanmasıyla yardım alan bireyin klinik değerlendirmesinde; tedavi sonrası uygulanmasıyla da tedavi sürecinin sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanılabileceği düşünülmektedir.

Diğer taraftan bilişsel yapıların değerlendirilmesindeki başka bir tikanıklık, bazı değerlendirmelerin hipotetik olaylar üzerinden yapılması olarak görülmektedir. Bu açıdan KSÖ'nde, örneklenen kişilerarası durumların, her insanın yaşadığı ya da yaşayabileceği olaylara dayandırılmasının; diğer bir deyişle gerçek dünya etkileşimlerini içermesinin (Safran, 1990), ölçeği belirli düzeyde ekolojik geçerliğe yaklaştırdığını düşündürmektedir. Bu durum ölçekte yer alan bir kaç maddeyle şöyle örneklenebilir: "....'a karşı içinizden geldiği gibi, doğal davrandığınızı düşünün" ya da "....'a kızdığınızı ve onunla tartışmak istediğinizi farzedin". Bu açıdan ölçeğin, hipotetik olaylara dayalı değerlendirme

araçlarının sınırlılıklarını azaltabileceği söylenebilir.

Genel olarak değerlendirilecek olursa, KSÖ'nin psikometrik özelliklerini inceleyen çalışmalar batıda da, Türkiye'de de başlangıç aşamasındadır ve sadece üniversite öğrencileri gibi sınırlı bir örneklem üzerinde yürütülmüştür. Bununla birlikte yukarıda sözü edilen özellikleri açısından ölçek, bilişsel kuram çerçevesinde yürütülecek araştırma ve klinik uygulamalar açısından umut verici görünmektedir. Bundan dolayı, ölçeğin farklı örneklem üzerindeki psikometrik özelliklerini inceleyen araştırmaların gerekli ve yararlı olacağı düşünülmektedir.

IV.2.ARAŞTIRMA SORULARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

İzleyen alt bölümlerde, araştırma sorularına ilişkin bulgular soru numaralarındaki sırayla tartışılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

IV.2.1.DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, KİŞİLERARASI TEPKİLERİN KONTROL, GUVEN, SOSYALLIK VE BİRLİKTE OLMA BOYUTLARINDA, ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİ AÇISINDAN GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Depresif belirtiler ve kişilerarası şemalar arasındaki ilişkilerin yorumlanması amacıyla, öncelikle önemli diğerlerinden beklenen kişilerarası tepkilere ilişkin bulgular aşağıda sırasıyla tartışılmıştır.

a) Araştırmanın sonuçlarına göre, önemli diğerlerinden beklenen kontrol tepkileri genel olarak değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyleri farklı gruplar arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Bununla birlikte, depresif belirti düzeyleri düşük gruptaki deneklerin, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre babalarından daha fazla kontrol tepkileri bekledikleri görülmüştür. Ayrıca depresif belirti düzeyi düşük kızların, depresif belirti düzeyi düşük erkeklere göre annelerinden daha fazla kontrol tepkileri bekledikleri bulunmuştur.

Bu bulgu, kişilerarası şemalar açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi düşük deneklerin, babalarından (kızların da annelerinden) "sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır" veya "bana katılmaz ya da itiraz eder" biçiminde beklentileri olduğu görülmektedir.

Kontrol tepkilerine ilişkin bu bulgular, ilk bakışta şaşırtıcı görülebilir. Bu açıdan, giriş bölümünde

Horowitz (1986)'in yayın derlemesinde sözü edilen bazı araştırma bulgularına göre depresif insanların caresizlikleri, ilişkiye girdikleri diğer insanların kontrolü ele almasına yol açmaktadır. Bu araştırmada, depresif belirti düzeyi düşük deneklerin, babadan daha fazla kontrol tepkileri bekledikleri göz önünde bulundurulduğunda, araştırmanın yürütüldüğü yaş grubu açısından (17-27 yaş), kişilerarası ilişkilerde babadan kontrol tepkileri almanın, kimi durumlarda bir sosyal destek işlevinin olabileceğini akla getirmektedir. Bu noktada, kontrol tepkilerine ilişkin bu gereksinimin, araştırmada sadece baba açısından gruplar arasında farklılık göstermesinin ve depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerin babadan daha fazla kontrol tepkileri beklemelerinin, babaya yüklenen toplumsal rol beklentilerinin, baba tarafından yerine getirilmesi anlamına gelebileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, kontrol tepkilerine ilişkin beklentilerin, sadece baba tarafından farklılık göstermesinin, kontrol tepkilerine ilişkin şemaların, önemli diğer kişilere genellenmediği, deneklerin bu açıdan daha esnek beklentiler içinde oldukları izlenimini vermektedir. Diğer taraftan, depresif belirti düzeyi düşük kızların, erkeklere göre, annelerinden daha fazla kontrol tepkileri beklemelerinin, anneden gelebilecek kontrol tepkilerinin kızlar için önemli bir gereksinim olduğunu; kontrol tepkisi

beklentisinin belirli durumlarda sağlıklı ve gerçekçi bir yaklaşım olabileceğini düşündürmektedir.

Bütün bu yorumlara karşın, kişilerarası semaların döngüsel doğalarından dolayı, kontrol tepkilerine ilişkin bulguların, bu tepkilerin hangi durumlarda beklendiği bakımından incelenip tartışılmasının daha anlamlı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle, kontrol tepkilerine ilişkin bulguların, izleyen bölümlerde baskınlık ve pasiflik durumlarının tamamlanmasına ilişkin bulgular çerçevesinde daha ayrıntılı olarak tartışılmasına karar verilmiştir.

b) Araştırmanın sonuçlarına göre, önemli diğerlerinden beklenen, birlikte olma tepkileri, hem genel olarak hem de anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri açısından ele alındığında, depresif belirtileri düşük gruptaki deneklerin, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre, anne, baba ve arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkileri bekledikleri gözlenmiştir. Ayrıca, kızların erkeklere göre, arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkilerini bekledikleri bulunmuştur.

Bu bulgular, kişilerarası semalar açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, ilişkiye girdikleri önemli kişilerden "sabırsızlık gösterecekleri ya da kavga çıkaracakları"

veya "uzak ya da düşmanca davranacakları" biçiminde beklentilerinin olduğu görülmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, depresif bireylerin önemli diğerlerinden genel olarak düşmanca tepkiler bekledikleri söylenebilir. Bu bulgu, depresif bireylerin diğer insanları düşmanca algıladıklarını gösteren araştırma sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir (Coyne, 1976b; Hokanson ve ark., 1980; Kahn ve ark., 1985).

Diğer taraftan, depresif bireyler ile yakınları arasındaki ilişkileri iki taraf açısından inceleyen araştırmalar, bu kişiler arasındaki ilişkilerin olumsuz olduğunu belirtmişlerdir (Coyne, 1976a; Hammen ve Peterson, 1978; Howes ve ark., 1979; Hokanson ve ark., 1980; Kahn ve ark., 1985; Sacco ve ark., 1985). Bu araştırmalara göre, depresif bireyler, diğer kişileri olumsuz değerlendirdikleri gibi, diğerleri de depresif bireylerle girdikleri olumsuz ilişkilerden olumsuz bir şekilde etkilendiklerini belirtmektedirler.

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde, depresif bireylerin başkalarından düşmanca tepkiler beklemelerinin, onları bu kişilerle birarada olmaktan ya da ilişkilerini beklentileri dışında yaşamaktan alıkoyduğu söylenebilir. Öte yandan, araştırmada, depresif bireylerin önemli

diğerlerinin, kendilerine düşmanca davranacakları biçimindeki kişilerarası şemaları olduğu gözlenmektedir. Yukarıda sözü edilen diğer araştırma bulgularından hareketle, depresif bireylerin bu beklentileriyle diğer kişilere olumsuz davrandıkları düşünülebilir. Dolayısıyla depresif bireylerin, diğer kişilerin kendilerine düşmanca davranmalarına neden oldukları söylenebilir. Bu açıdan depresif bireylerin, diğerlerinin kendilerine düşmanca yaklaşacakları biçimindeki kişilerarası şemalarını, yaşantılarıyla da kendini doğrulayan bir şekilde yeniden ürettiği olabilecekleri düşünülmektedir.

Birlikte olma tepkilerine ilişkin beklentilerin, anne, baba ve arkadaş açısından benzer şekilde gözlenmesi ise, yine bu kişilerarası şemanın genellenme özelliğinin olabileceğini düşündürmektedir.

Ayrıca, kızların erkeklere göre, arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkileri beklemeleri, kızların arkadaş ilişkilerinde daha olumlu beklentiler içinde olduklarını, ya da arkadaş ilişkilerindeki bu olumlu yaklaşımlarından dolayı, erkeklere göre, arkadaşlarından daha fazla olumlu tepki alabildiklerini düşündürmektedir.

c) Araştırmada önemli diğerlerinden beklenen sosyallik tepkileri hem genel olarak hem de anne, baba ve arkadaşın

değerlendirilmeleri açısından ele alındığında, depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerin, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre anne, baba ve arkadaşlarından daha fazla sosyallik tepkileri bekledikleri bulunmuştur.

Bu bulgu, kişilerarası semalar açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, önemli diğerlerinden "uzak durup ya da kaytısız kalacakları" veya "ilgi göstermeyip ya da düşündüklerini açıkça söylemeyecekleri" biçiminde beklentileri olduğu görülmektedir.

Bu noktada bilindiği gibi, önemli diğerlerinden ilgi ve yakınlık beklentisi olması, sosyal desteğin belirli bir açıdan varlığına işaret etmektedir. Hatırlanacak olursa, giriş bölümünde sözü edilen araştırmalar, sosyal destek ile depresyon arasında güçlü bir negatif ilişki olduğunu belirtmektedirler. Buna göre, araştırmanın sosyallik tepkilerine ilişkin bu bulgusu, sözü edilen araştırma bulgularıyla uyumlu görünmektedir. Bu açıdan, depresif bireylerde, önemli diğerlerinden ilgi ve yakınlık göremeyecekleri biçiminde gözlenen beklentilerin nasıl oluştuğunun tartışılması önemli görünmektedir.

Daha önce söz edildiği gibi Coyne (1976a), depresyonda olan bireylerin aktivite düzeylerinin düşmesine bağlı

olarak sosyal aktivitelerinde azalma olduğunu; ve bunun sonucunda da kişilerarası tepkilerindeki aralıklarının daraldığını belirtmektedir.

Konuya ilişkin bazı araştırma bulguları da depresif bireylerin etkileşime girdikleri kişiler üzerinde negatif duygulanım uyandırdıkları ve reddedildiklerinden söz etmektedirler (Coyne, 1976a; Siegel ve Alloy, 1990). Bu açıdan, depresif bireylerin ilişkilerine, sözü edilen beklentileriyle yaklaşarak diğerlerine olan tepkilerinin olumsuz olmasının (Gara ve ark., 1993) ve kendi negatif duygudurumlarını başkalarına bulaştırmalarının, onların diğerleri tarafından çekici bulunmalarını engellediği belirtilmektedir (Coyne, 1976a).

Bu araştırmanın bulguları açısından bakıldığında, depresif bireylerde sıklıkla gözlenen sosyal aktivitedeki azalmaların, bu bireylerdeki genel aktivite düzeyinin azalmasından farklı olabileceği düşünülebilir. Bu noktada, depresif bireyleri diğer insanlarla birarada olmaktan alı koyan önemli faktörlerden biri, depresif bireylerin, diğer insanlardan ilgi görmeyecekleri yolundaki beklentileri olabilir. Böyle bir beklentinin oluşumunda, yine depresyonda sıklıkla gözlenen benliği değersiz bulmayla ilgili şematik bozulmaların etkili olabileceği söylenebilir. Depresif bireylerde gözlenen

"Ben değersiz bir insanım...ben cansıkıcı bir insanım...ben sevilemez bir insanım..." gibi benlik şemaları, "insanlar bana uzaklar...bana ilgi göstermezler" gibi kişilerarası şemalarla besleniyor olabilir. Dolayısıyla depresif bireylerin, kimi zaman diğerlerine ilişkin bu beklentileri nedeniyle sosyal ilişkilerini sınırlı tutarak beklentilerinden farklı olan, yani şemalarıyla tutarlı olmayan kişilerarası yaşantılardan kendilerini uzak tuttukları söylenebilir.

Diğer taraftan, hatırlanacağı gibi depresif bireylerin etkileşime girdikleri kişiler üzerinde negatif duygulanım uyandırdıkları ve reddedildikleriyle ilgili bulgulardan söz edilmiştir. Bu açıdan, depresif bireylerin diğer kişilerin onlardan uzak duracakları ya da onlarla ilgilenmeyecekleri biçimindeki kişilerarası şemalarının, diğer kişilerle olan yaşantılarıyla da iyice yerleşerek değişmeye dirençli hale geldiği söylenebilir.

Depresif bireylerde sosyalliğe ilişkin sözü edilen beklentilerin, anne, baba ve arkadaş açısından da gözlenmesi, bu kişilerarası şemaların genellenme özelliği olabileceğini düşündürmektedir.

d) Araştırmanın sonuçlarına göre, önemli diğerlerinden beklenen güven tepkileri hem genel olarak hem de anne,

baba ve arkadaş açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerin orta ve yüksek gruptaki deneklere göre, önemli diğerlerinden daha fazla güven tepkileri bekledikleri bulunmuştur. Ayrıca, depresif belirti düzeyi yüksek erkeklerin, depresif belirti düzeyi yüksek kızlara göre annelerinden daha az güven tepkileri bekledikleri gözlenmiştir.

Bu bulgu, kişilerarası şemalar açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki deneklerin, önemli diğerlerinden "güvenini kaybeder ya da gücenir" veya "bana saygı göstermez ya da bana güvenmez" biçiminde bir beklentileri olduğunu düşündürmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, bu türden bir kişilerarası şema yapısının, depresif bireylerde sıklıkla gözlenen olumsuz benlik şema yapılarıyla doğrudan ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu noktada, depresif bireylerde sıklıkla rastlanan kendini yetersiz görmeyle ilgili olarak gözlenen sorumluluktan kaçma davranışları, bu açıdan yaşadıkları olayların olumsuz yanlarını abartmaları, diğer kişilerin onlara güven duymayacakları biçiminde bir kişilerarası şemayla döngüsel olarak yerleşiyor olabilir. Bu noktada, diğer kişiler de, depresif bireylerde gözledikleri sorumluluktan kaçma davranışları karşısında

onların güvenilirmez olduklarını düşünüyor hatta bu durumu onlara açıkça belli ettikleri düşünülebilir. İki koşulda da, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin "başkaları benim güvenilirmez olduğumu düşünüyor dolayısıyla ben güvenilirmez bir insanım" gibi bir kişilerarası şema döngüsünü devam ettirdikleri düşünülebilir.

Depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde güven tepkilerine ilişkin sözü edilen beklentilerin, anne, baba ve arkadaş açısından da gözlenmesi, bu kişilerarası şemanın genellenme özelliği olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmada ayrıca, depresif belirti düzeyi yüksek erkeklerin kızlara göre kendilerinin anneleri tarafından güvenilirmez buldukları biçiminde kişilerarası şemalarının olduğu gözlenmiştir. Buna göre, bu tip bir kişilerarası şemanın varlığında, depresif belirtiler açısından anneyle olan ilişkilerde, erkeklerin kızlara göre daha fazla etkilenebildikleri söylenebilir.

IV.2.2. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN, DÜŞMANLIK, DOSTLUK, BASKINLIK, PASİFLİK DURUMLARINDA, KİŞİLERARASI ŞEMALARIN TAMAMLAYICILIK ÖZELLİĞİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Bundan önceki bölümde kişilerarası şemalar, önemli diğerlerinden beklenen kişilerarası tepkiler bağlamında ele alınmıştır. Bu bölümde ise sözü edilen kişilerarası tepkilerin, hangi kişilerarası durumlarda beklendiğine ilişkin bulgular tartışılmıştır. Dolayısıyla, belirli kişilerarası durumlarda, kişilerarası şemaların tamamlanması özelliğinin değerlendirildiği bu bulgular, sırasıyla Safran'ın öne sürdüğü bilişsel-kişilerarası döngü olgusu çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

a) Araştırmanın sonuçlarına göre, hem genel olarak hem de anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmeleri açısından, depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki deneklerde, orta ve düşük grupta olan deneklere göre düşmanlık durumu daha fazla tamamlanmaktadır.

Bu bulgu, bilişsel-kişilerarası döngü açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde düşmanlık durumunda, "ben düşmanca davranırsam, karşımdaki kişi de (annem, babam, arkadaşım) düşmanca davranır" biçiminde tamamlandığı gözlenmektedir. Bununla

birlikte, depresif belirti düzeyi düşük bireylerde ise daha çok, "ben düşmanca davranırsam, karşımdaki kişi (annem, babam, arkadaşım) düşmanca davranmayabilir" şeklinde bir döngü olduğu; dolayısıyla düşmanlık durumunun, depresif belirti düzeyi düşük deneklerde çoğunlukla tamamlanmadığı görülmektedir.

Bu bulgu, literatürdeki benzeri araştırma sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir. Hill ve Safran (1994a) üniversite öğrencilerinde BDÖ ile KŞÖ arasındaki korelasyonları inceledikleri araştırmalarında, BDÖ'den 17'nin üzerinde puan alan deneklerde, arkadaş açısından düşmanlık durumunun tamamlandığını gözlediklerini belirtmişlerdir. Diğer taraftan, Gara ve ark. (1993)'nin araştırmalarında, depresyondaki bireylerin benliklerini olumsuz gördükleri koşullarda, anne, baba ve arkadaşlarını da olumsuz olarak algıladıkları gözlenmiştir.

Bu bulgular çerçevesinde, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, başkalarına düşmanca davrandıkları durumlarda başkalarının da onlara düşmanca davranacaklarını yüksek bir olasılık olarak gördükleri söylenebilir. Bu durum, başlangıçta depresif bireylerin, diğer insanlardan gelen tepkilerin olumsuz yanlarını seçici olarak algılama ya da olumsuz olarak bozma (distortion) eğilimlerini gösteriyor olabilir.

Diğer taraftan, bazı araştırma bulguları, depresif bireylerle etkileşimde bulunan diğer kişilerin, depresif bireylerden olumsuz etkilendikleri ve depresif bireylerle diğerleri arasında olumsuz ilişkiler olduğunu, iki tarafın da birbirini düşmanca algıladıklarını belirtmektedirler (Kahn ve 1985; Siegel ve Alloy, 1990). Bu açıdan, Haley (1988)'in kişilerarası ilişkilerde dikkat çektiği durum, bu sonuçları açıklayıcı görünmektedir: "başkalarının düşman olduğu beklentisi içindeki bir insan, bu düşmanlık beklentisiyle başkalarının düşmanca tepkilerini ortaya çıkaracaktır". Dolayısıyla, bu şekilde oluşan bir bilişsel-kişilerarası döngüde, depresif bireylerdeki sözü edilen eğilimin kişilerarası ilişkilerin tamamlanması özelliği çerçevesinde başkalarından düşmanca tepkiler almaya zemin hazırlayabileceği düşünülebilir. Bu durumda, depresif bireylerin diğer kişilere ilişkin düşmanca tepki beklentileri, büyük bir olasılıkla olasılıkla yaşantısal olarak kanıtlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, diğer kişilerden doğal olarak gelen düşmanca tepkilerin, oluşmuş benlik şemasıyla uyumlu hale gelerek kendini doğrulayan bir şekilde yeniden üretildiği söylenebilir. Ayrıca, depresif bireylerin yaşantısal düzeyde şemalarıyla uyumlu olmayan bir bilgiyle karşılaştıklarında, örneğin diğerleri onlara dostça davrandıklarında bile, bunu, varolan şemalarıyla özümleyerek yine şema-tutarlı bir biçime getirme eğiliminde oldukları düşünülebilir.

Hill ve Safran (1994a) çalışmalarında düşmanlık durumuna ilişkin yukarıda sözü edilen bulguyu sadece arkadaş açısından gözlediklerini belirterek bu bulgunun, klinik bir örnekleme anne, baba açısından da gözlenebileceğini tahmin ettiklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmada ise, depresif belirti düzeyi yüksek grubun, BDÖ'nden 22'nin üzerinde puan alan deneklerden oluşturulmuştur. Buna göre, bu araştırma örnekleminin, Hill ve Safran'ın örneklemine göre klinik örnekleme daha yakın olduğu söylenebilir. Bundan dolayı, Hill ve Safran'ın klinik örnekleme ilişkin tahminleri doğrultusunda, bu araştırmada düşmanlık durumunda görülen döngünün, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmelerinin hepsinde gözlenmesi doğal görünmektedir. Dolayısıyla, düşmanlık durumunda depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü gözlenen döngünün genellenme özelliğinin olabileceği düşünülebilir.

b) Araştırmanın sonuçlarına göre, hem genel olarak hem de anne, baba ve arkadaş açısından, depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki deneklerde, orta ve düşük gruptaki deneklere göre, dostluk durumu daha az tamamlanmaktadır. Ayrıca, dostluk durumu arkadaş açısından, kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlanmaktadır.

Bu bulgular bilişsel-kişilerarası döngü açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek

deneklerde "ben dostça davransam da, karşımdaki kişi (annem, babam, arkadaşım) dostça davranmaz" biçiminde tamamlanmadığı gözlenmektedir. Bununla birlikte, depresif belirti düzeyi düşük deneklerde "ben dostça davranırsam, karşımdaki kişiler dostça davranırlar" biçiminde bir bilişsel-kişilerarası döngü olduğu, dolayısıyla dostluk durumunun tamamlandığı gözlenmektedir.

Bu bulgu, Hill ve Safran (1994a)'nın üniversite öğrencilerinde BDÖ ile KŞÖ arasındaki korelasyonları inceledikleri araştırmalarında, BDÖ'den 17'nin üzerinde puan alan deneklerde, arkadaş açısından dostluk durumunun tamamlanmadığı gözlemleriyle uyumludur. Araştırmanın bu bulgusunun, depresif belirtileri yüksek bireylerin kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları çaresizliği çarpıcı bir şekilde ortaya koyduğu düşünülmektedir. Bu açıdan, depresif bireylerin başkalarına karşı dostça davrandıkları koşulda bile onlardan dostça tepkiler beklememeleri; onların kişilerarası ilişkilerinde "ne yaparsam yapayım, insanlar bana dostça yaklaşmayacaklardır" gibi öğrenilmiş çaresizlik olgusunu (Seligman, 1975) akla getiren bir kişilerarası şema yapısına sahip olduklarını düşündürmektedir. Depresif bireylerde gözlenen bu bilişsel-kişilerarası döngünün devam etmesi, Safran (1990)'nın belirttiği gibi, bu bireylerin kişilerarası dünyalarının, onları şemalarıyla uyumlu olmayan kanıtlar

sağlayan kişilerarası yaşantılarla karşılaşma olanağı vermemesine bağlanabilir. Bu açıdan, Horowitz (1986)'in yayın derlemesindeki araştırma bulgularına göre, depresif bireylerle ilişkiye giren diğer kişilerin, depresif bireylerden talep geldiği koşulda onlara dostça yaklaşıma hazır oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla, depresif bireylerin, sözü edilen kişilerarası şemalarıyla uyumlu olamayan bir bilgiyle karşılaştıklarında, yani diğerleri onlara dostça davrandığında bile, bu durumu varolan şema yapılarıyla karşılayacakları düşünülebilir.

Hill ve Safran (1994a), çalışmalarında dostluk durumuna ilişkin sözü edilen bu bulgunun, sadece arkadaş açısından gözlediklerini belirterek sözü edilen bulgunun, klinik bir örnekleme anne, baba açısından da gözlenebileceğini tahmin ettiklerini belirtmişlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu araştırma örnekleminin, Hill ve Safran'ın örnekleme göre klinik örnekleme daha yakın olduğu söylenebilir. Bundan dolayı, Hill ve Safran'ın klinik örnekleme ilişkin tahminleri doğrultusunda, bu araştırmada dostluk durumunda görülen döngünün, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmelerinin hepsinde gözlenmesi doğal görünmektedir. Dolayısıyla bu bulgu, düşmanlık

durumunda olduğu gibi dostluk durumunda da, depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü gözlenen döngünün genellenme özelliğinin olabileceğini düşündürmektedir.

Ayrıca, dostluk durumunun arkadaş açısından kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlanması, erkeklerin dostça yaklaşımları karşısında arkadaşların onlara dostça davranmalarını daha az beklediklerini düşündürmektedir.

c) Araştırmanın sonuçlarına göre, genel olarak depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerde, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre baskınlık durumu daha fazla tamamlanmaktadır. Bu bulgu önemli diğerlerinin değerlendirilmesi açısından ele alındığında, sadece anne ve babanın değerlendirilmelerinde anlamlı bulunmuştur. Diğer taraftan, arkadaşın değerlendirilmesi açısından ise baskınlık durumunun, kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlandığı gözlenmiştir.

Bu bulgular, bilişsel-kişilerarası döngü açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde, baskınlık durumunun "ben baskın davranırsam, karşımdaki kişiler (annem, babam) pasif davranmazlar" biçiminde tamamlanmadığı görülmektedir. Bununla birlikte depresif belirti düzeyi düşük deneklerde baskınlık durumu açısından, "ben baskın davranırsam, karşımdaki kişiler (annem, babam) pasif davranırlar" şeklinde bir döngü

olduğu; dolayısıyla baskınlık durumunun tamamlandığı görölmektedir.

Araştırmanın bu bulguları, Hill ve Safran (1994a)'nın üniversite öğrencilerinde BDÖ ile KŞÖ arasındaki korelasyonları inceledikleri araştırmalarında, BDÖ'den 17'nin üzerinde puan alan deneklerde, genel olarak baskınlık durumunun tamamlanmadığı gözlemleriyle uyumludur.

Bu açıdan bakıldığında, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde, kontrolü ele alamayacaklarına ilişkin bir kişilerarası sema yapısına sahip oldukları söylenebilir. Bu durum, depresif bireylerde sıklıkla gözlenen güçsüzlük/yetersizlik duygusunu besleyen faktörlerden biri olarak düşünölebilir. Bu noktada Hill ve Safran (1994a) da, depresif bireylerin yaşamlarında kişilerarası kontrol duygusunu çok az yaşadıkları için güçsüzlük duygusunun bu kişilerde daha yoğun olarak gözlendiğini belirtmektedirler. Bu açıdan, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, ilişkilerde kontrolü ele alamayacaklarına yönelik kişilerarası semalarından dolayı kontrolü karşılarındakilerine bıraktıkları düşünölmektedir. Bilindiği gibi, kişilerarası kurama göre, bir kişinin baskın konumda olması, karşıdaki kişide pasif tepkileri ortaya

çıkarmaktır (Horowitz, 1986). Bu açıdan, depresif bireylerde sözü edilen bu kişilerarası şema yapısının, onları varolan şemalarıyla uyumlu olmayan kişilerarası yaşantılarla karşılaşma olanağı vermediğini düşündürmektedir.

Baskınlık durumunun tamamlanmasına ilişkin bu bulgunun, araştırmada arkadaşın değerlendirilmesinde gözlenmemesi, çalışmanın yürütüldüğü yaş grubunda, depresif belirtiler açısından baskınlık durumunun kritik olmadığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, arkadaşın değerlendirilmesinde, baskınlık durumunun kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlanması, kızların arkadaş ilişkilerinde kontrolü daha fazla kendilerinde hissettiklerini düşündürmektedir.

d) Araştırmanın sonuçlarına göre, genel olarak pasiflik durumunun tamamlanmasında, depresif belirti düzeyi farklı gruplar arasında farklılık gözlenmemiştir. Diğer taraftan, sadece babanın değerlendirilmesinde, depresif belirti düzeyi düşük deneklerde orta ve yüksek gruptaki deneklere göre pasiflik durumunun tamamlandığı görülmüştür. Ayrıca, pasiflik durumunun arkadaş açısından, kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlandığı bulunmuştur.

Bu bulgular, bilişsel-kişilerarası döngü açısından değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde pasiflik durumunun, "ben pasif davranırsam, babam baskın davranmaz" biçiminde tamamlanmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerde "ben pasif davranırsam, babam baskın davranır" şeklinde bir döngü olduğu; dolayısıyla pasiflik durumunun daha fazla tamamlandığı görülmektedir.

Araştırmanın bu bulguları genel olarak, Hill ve Safran (1994a)'nın üniversite öğrencilerinde BDÖ ile KŞÖ arasındaki korelasyonları inceledikleri araştırmalarında, BDÖ'den 17'nin üzerinde puan alan deneklerde, genel olarak pasiflik durumunun tamamlanmadığı gözlemleriyle uyumludur.

Hatırlanacağı gibi, önemli diğerlerinden beklenen kontrol tepkilerinin tartışıldığı bölümde, depresif belirti düzeyi yüksek deneklerin, babalarından kontrol tepkisi beklentilerinin düşük olduğu bulgusu çeşitli açılardan tartışılmaya çalışılmış ve sözü edilen bulgunun bilişsel-kişilerarası döngü açısından bu bölümde tartışılmasına karar verilmiştir. Kişilerarası ilişkilerdeki kontrol boyutuna döngüsel bir bağlamda bakıldığında, bir kişinin pasif olduğu durumlarda, diğer kişinin baskın olacağını beklememesi, aslında onun ilişkiyi kontrol edemediğini gösteriyor olabilir. Bu paradoksal durum, Haley (1988)

tarafından ilişkilerdeki kontolle ilgili olarak şu şekilde ifade edilmektedir:

"Eğer A çaresiz davranır ve B'yi kendisine bakması için kışkırtırsa, bakılan kişi A olduğundan ikincil konumdaymış gibi görünebilir. Fakat, duruma daha dikkatli bakılırsa, bu durumu, düzenleyen kişinin A olduğu görülür. B kendisine söyleneni yapmaktadır. Öyleyse bu ilişkide A üstün konumdadır (sf:30)".

Bu açıdan Haley (1988) yukarıdaki durumu şöyle açıklamaktadır: "çaresiz davranarak bir başka kişi tarafından "bakılmayı" elde eden bir kişi, sanki bakan kişinin kontrolü altındaymış gibi görünebilir. Oysa bu ilişkiyi kendisinin bakıldığı bir ilişki şeklinde kontrol etmeyi başarmıştır (sf:30)".

Bu bakış açısından hareketle, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerde gerek baskınlık gerekse pasiflik durumlarının tamamlanmaması, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, girdikleri kişilerarası ilişkileri kontrol edemeyecekleri şeklinde bir kişilerarası şema yapılarının olduğunu düşündürmektedir. Buna göre, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerde sözü edilen kişilerarası şema yapılarının, onları nasıl davranırlarsa davranırlar (baskın/pasif), ilişkilerin kontrolünü alamayacakları yönünde bir çaresizlik/güçsüzlük duygusuna

ittiği düşünölmektedir. Baskınlık durumu ile ilgili bulgulara ilişkin tartışmada da belirtildiği gibi, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, ilişkilerinde kontrol kuramayacakları biçimindeki kişilerarası şemaları, onları kontrol kurmaya yönelik girişimlerden alı koyuyor olabilir. Dolayısıyla, bu bireylerin yine öğrenilmiş caresizlik olgusuna (Seligman, 1975) benzer şekilde varolan şemalarıyla tutarlı olamayan kanıtlar sağlayacak kişilerarası yaşantılardan uzak kıldıkları düşünölebilir.

Ayrıca, bu bireylerin şemalarıyla tutarlı olmayan bilgilerle karşılaştıklarında bile bu bigiyi varolan şemalarıyla tutarlı hale getirebilecekleri söylenebilir.

Araştırmanın bu bulgusunun, sadece baba tarafından gözlenmesi, araştırmanın yürütöldüğu yaş grubunda depresif belirtiler açısından kişilerarası ilişkilerdeki kontrol savaşında babanın daha önemli olabileceğini ve pasiflik durumuna ilişkin kişilerarası şemanın önemli diğer kişilere genellenmediğini düşünörmektedir.

Pasiflik durumunun arkadaş açısından, kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlanması; ayrıca baskınlık durmunda da benzer bir bulgunun olması ise, kızların kişilerarası ilişkilerde, kontrol duygusunun daha fazla yaşadıklarını düşünörmektedir.

Genel olarak araştırmanın kontrol boyutu açısından, baskınlık ve pasiflik durumlarına ilişkin bulguların, depresyon açısından önemli doğurguları olabilir. Hill ve Safran (1993) üniversite öğrencilerinde, SCL-90 ile KSÖ arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında genel olarak psikolojik belirti düzeyleri ile KSÖ'nin kontrol boyutu arasında anlamlı ilişkiler gözlemediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, araştırmacılar benzeri bir çalışmayı KSÖ ile BDÖ arasındaki ilişkiler açısından tekrarladıklarında, BDÖ ile kontrol boyutu arasında anlamlı ilişkiler gözlemişlerdir. Araştırmacılar, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerde kontrol durumunun tamamlanmaması biçiminde gözlenen bu ilişkinin, depresif bireylere özgü bir kişilerarası şemaya işaret edebileceğini belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre, depresif olmayan bireyler depresif olanlara göre, kişilerarası davranışlarının daha etkili olduğunu hissetmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, bu araştırmada ve Hill ve Safran (1994a)'nın çalışmalarında, depresif belirtileri yüksek deneklerde kontrol boyutu açısından gözlenen kişilerarası şema yapısının, depresyona özgü bir sematik yapı olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle söz konusu bulgunun geçerliğinin değerlendirilebilmesi için, klinik örneklemeler üzerinde yürütülecek olan karşılaştırmalı çalışmalara gerek duyulmaktadır.

IV.2.3. DEPRESİF BELİRTİLERİN DÜZEYİ VE CİNSİYETİN GENEL OLARAK KİŞİLERARASI TEPKİLER VE BELİRLİ KİŞİLERARASI DURUMLARDAKİ KİŞİLERARASI TEPKİLERİN İSTENİRLİK DÜZEYLERİ AÇISINDAN ANNE, BABA VE ARKADAŞIN DEĞERLENDİRİLMELERİNDE GÖSTERDİKLERİ FARKLILIKLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.

Tartışmanın bu bölümünde, deneklerin önemli diğerlerinden bekledikleri tepkilerin istenirlik düzeylerine ilişkin bulgular yorumlanmıştır. Ayrıca, kişilerarası tepkilerin kişilerarası durumlardaki istenirlik düzeylerinin, depresif belirti düzeyleri açısından gösterdikleri farklılıklar tartışılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, depresif belirti düzeyi düşük gruptaki denekler, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre, anne, baba ve arkadaşlarından bekledikleri tepkileri daha fazla istenir bulmaktadırlar.

Benzer şekilde, Hill ve Safran (1993) da, SCL-90 ile genel olarak psikolojik belirti düzeyi düşük, yüksek olmak üzere grupladıkları üniversite öğrencileri üzerindeki KŞÖ uygulamaları sonucunda, psikolojik belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerin, yüksek grupta olan deneklere göre önemli diğerlerinden bekledikleri tepkileri daha istenir bulduklarını gözlemişlerdir. Araştırmacılar benzeri bir çalışmayı, BDÖ'den 17 puanın üzerinde alan denekler açısından tekrarladıklarında, depresif belirti düzeyleri yüksek deneklerin, önemli diğerlerinden bekledikleri

tepkileri istenir bulmadıkları sonucuna ulaşmışlardır (Hill ve Safran, 1994a).

Bu bulgular, önemli diğerlerinden beklenen kişilerarası tepkilerin istenirlik düzeylerinin, hem genel olarak psikolojik sorunlar hem de depresif belirtiler açısından önemli olduğunu; bireylerin başkalarından bekledikleri tepkileri istenir bulmamalarının, onlarda gözlenen psikolojik sorunlarla doğrudan ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, istenirlik düzeyinin kişilerarası durumlara göre ne gibi özellikler gösterdiği ele alındığında, tüm kişilerarası durumlarda (düşmanlık, dostluk, baskınlık, pasiflik) ve önemli diğerlerinin hepsinde (anne, baba ve arkadaş), depresif belirti düzeyleri yüksek deneklerde, orta ve düşük gruptaki deneklere göre bekledikleri kişilerarası tepkilerinin istenirlik düzeylerinin düşük olduğu gözlenmiştir.

Bu bulgular çerçevesinde, depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki deneklerin düşmanlık durumunda önemli diğerlerinden düşmanca tepkiler bekledikleri; dostluk durumunda dostça tepkiler beklemedikleri hatırlanacak olursa, depresif bireylerin düşmanlık durumunun tamamlanmasını; dostluk durumunun ise tamamlanmamasını istemedikleri görülmektedir. Başka bir deyişle,

bilissel-kişilerarası döngünün bu şekilde devam etmesini istemedikleri düşünülmektedir. Benzer şekilde, kızların, dostluk durumunda arkadaşlarından bekledikleri tepkileri erkeklere göre daha istenir bulmalarının, kızların erkeklere göre dostluk durumunun tamamlanmasını daha fazla istediklerini düşündürmektedir. Depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde, baskınlık ve pasiflik durumlarının tamamlanmadığı; başka bir ifadeyle, ilişkilerin kontrolünü ele alamadıkları bulgusu göz önünde bulundurulduğunda, bu bireylerin, oluşmuş bu bilissel-kişilerarası döngünün kontrol boyutu açısından da devamını istemedikleri gözlenmektedir. Kişilerarası tepkilerin istenirlik düzeylerine ilişkin bulgular genel olarak toparlanırsa, tüm kişilerarası durumlarda önemli diğerlerinden beklenen tepkilerin istenir olması, depresif belirtilerin düşük olmasıyla ilişkili görülmektedir.

IV.2.4.KSÖ'NDEKİ BOYUTLARIN VE ÇEŞİTLİ SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN DEPRESİF BELİRTİLERİ YORDAMALARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Tartışmanın bu bölümünde, araştırmada ele alınan tüm değişkenlerin depresif belirtileri yordamalarındaki katkılarının birarada değerlendirilmesine ilişkin bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, söz konusu değişkenlerin depresif belirtilerle olan ilişkileri daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alındığından, bu

bölümde tartışma sadece değişkenlerin, depresif belirtileri yordamadaki katkıları açısından yürütülmüştür.

Araştırmanın sonuçlarına göre, deneklerden kısa bilgi formu aracılığıyla elde edilen sosyo-demografik özelliklerin, depresif belirtileri yordamadaki katkıları anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca, bu sosyo-demografik özelliklerle KSÖ'ndeki boyutlar arasındaki korelasyonların da düşük olduğu gözlenmiştir. KSÖ'ndeki boyutların depresif belirtileri yordamadaki katkıları incelendiğinde ise, babadan beklenen tepkiler istenir olduğunda; pasiflik durumunda tamamlayıcılık arttığında ve önemli diğerlerinden birlikte olma tepkileri beklendiğinde depresif belirtilerin düzeyinin düşük olduğu gözlenmiştir.

Görüldüğü gibi, depresif belirtileri en iyi yordayan değişkenler, KSÖ'deki istenirlik düzeyleri; kişilerarası durumlar ve kişilerarası tepkilerden oluşan üç temel boyutu temsil etmektedirler. Bu sonuç, kişilerarası ilişkilerde istenirlik düzeyinin, kontrol ve birlikte olma boyutlarının önemli olduğunu göstermesi bakımından çarpıcı görünmektedir.

KSÖ'ndeki boyutlar arasında depresif belirtileri en iyi yordadığı gözlenen değişkenler sırasıyla ele alındığında, öncelikle kişilerarası tepkilerin istenirliği açısından,

babadan beklenen tepkilerin istenir olmasının önemli olduğu görülmektedir.

Bu bulgu, araştırmanın yürütüldüğü yaş grubu ve kültür açısından babanın kişilerarası tepkilerine ilişkin beklentilerin istenirlik düzeylerinin, depresif belirtileri yordamada önemli olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte, bu bulgunun tutarlı olup olmadığının özellikle klinik örneklem açısından araştırılmasına gerek duyulmaktadır.

KSÖ'ndeki kişilerarası durumlar arasında (düşmanlık, dostluk, baskınlık ve pasiflik) pasiflik durumunun tamamlanmasının, depresif belirtileri en iyi yordayan değişken olması, depresif belirtiler açısından, kişilerarası ilişkilerdeki kontrol boyutunun bu yönünün kritik olduğunu düşündürmektedir. Hatırlanacağı gibi araştırmada, depresif belirti düzeyi yüksek deneklerde pasiflik durumunun tamamlanmadığı; yani, "ben pasif davranırsam, karşımdaki kişi baskın davranmaz" yönünde bir bilişsel-kişilerarası döngü olduğu gözlenmiştir. Bu durum, önceki bölümde ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi, depresif bireylerin ilişkiyi istedikleri yönde kontrol etmedikleri; bundan dolayı da ilişkilerde sıklıkla güçsüzlük duygusu yaşadıkları doğrultusunda tartışılmıştır.

Önemli diğerlerinden beklenen kişilerarası tepkiler arasında (kontrol, güven, sosyallik ve birlikte olma) birlikte olma tepkilerinin, depresif belirtileri yordamada en iyi değişken olması, depresif belirtilerin düzeyinin yükselmesinde, başkalarından "düşmanca" tepkiler beklentisi içinde olmanın kritik olabileceğini düşündürmektedir. Bu açıdan araştırmada, depresif bireylerde başkalarının onlara dostça davranmayacakaları yönünde gözlenen kişilerarası şemalarının, depresif belirtilerin düzeyiyle doğrudan ilişkili gibi görünmektedir.

IV.3.ARAŞTIRMA SORULARINA İLİŞKİN BULGULARIN GENEL OLARAK TARTIŞILMASI VE KLİNİK DOĞURGULARI:

Araştırma, üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yürütülmüş olduğu için elde edilen bulgular, kişilerarası şemaların depresif belirtilerle ilişkisi açısından değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu örneklemden edinilen bilgilerin, klinik depresyonun kişilerarası boyutlarda açıklanması ve değişimlenmesi açısından bir basamak olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle, tartışmanın bu bölümünde, araştırmadan çıkarılan sonuçlar genel bir çerçevede tartışılmıştır.

Buraya kadar aktarılan bölümlerde belirtildiği gibi, araştırmada kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasında, kişilerarası ilişkilerin temel boyutları açısından anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasındaki bu anlamlı ilişki, literatürde bilişsel şemalar ile depresyon arasındaki ilişki için önerilmiş olan çeşitli modeller çerçevesinde yorumlanabilir (Brewin, 1988). Buna göre:

- Kişilerarası şemalar, depresif belirtilerin başlatıcısı olabilirler (onset model);
- Kişilerarası şemalar, depresif belirtilerin sürdürücüsü olabilirler (maintenance model);
- Kişilerarası şemalar, depresif belirtilerin oluşması sonucu gelişiyor olabilirler (symptom model);
- Kişilerarası şemalar, depresif belirtilere yatkınlığı artırıyor olabilirler (vulnerability model);
- Kişilerarası şemalar, depresif belirtiler ile başa çıkmayı zorlaştırıyor olabilirler (coping model);
- Kişilerarası şemalar, depresif belirtilerin düzelmesini zorlaştırıyor olabilirler (recovery model).

Kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkiler açısından yukarıda sıralanan olasılıklardan herbiri ya da birkaçı birarada, belirli durumlara özgü olarak geçerli olabilirler. Bundan dolayı önemli olan, depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü belirli kişilerarası şemaların varlığının gözlenmiş olmasıdır. Bu açıdan, kişilerarası şemaların depresif belirtilerin üzerindeki etkileri hangi yolla olursa olsun, klinik uygulamada, kişilerarası şemalar üzerinde yapılacak değişimlemelerin, depresif belirtilerin azalmasını ya da ortadan kalkmasını sağlayabileceği söylenebilir. Buna göre, kişilerarası şemalar, depresif belirtileri ortaya çıkaran ya da sürdüren, düşünce-duygu-davranış sisteminin bir parçası olarak düşünüldüğünde; sistemin parçaları üzerinde (kişilerarası şemalar) yapılacak bir değişimlemenin diğer alanlara da etki ederek depresif belirtilerde azalma sağlayacağı beklenebilir.

Kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasındaki ilişki açısından, tartışılması gereken diğer önemli bir konu da, araştırmanın sonuçlarına göre, depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü olarak gözlenen bilişsel-kişilerarası döngünün, kişilerarası şemalardaki bozulmadan mı (distortion) yoksa kişilerarası ilişkilerin gerçekçi değerlendirilmesinden mi (depressive realism) kaynaklandığıdır. Bu konuyla ilgili olarak literatürde bir fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Bilindiği gibi

Beck (1967)'e göre, depresif bireyler sosyal ilişkilerindeki bozulmayı gerçekte olandan daha kötü algılamaktadırlar. Böyle olumsuz olarak bozulmuş algılar, diğer kişilerden gerçekte olumsuz bir geri bildirim olmasa da, sorunlu sosyal ilişkilerin oluşmasına, dolayısıyla depresif dönemin devam etmesine yol açmaktadır.

Diğer taraftan, depresyondaki bilişsel süreçlerle ilgilenen bazı araştırmacılar ise, Beck'in yukarıda özetlenen bazı görüşlerinin tam aksine, depresif bireylerin kişilerarası ilişkilerinde karşılardaki bireylerin davranışlarını gerçekçi bir çerçevede değerlendirdiklerini belirtmektedirler (Lewinsohn ve ark., 1980; Martin ve ark., 1984).

Bu açıdan, araştırmada depresif belirti düzeyi yüksek deneklere özgü olarak gözlenen kişilerarası şemaların, bu bireylerin, kişilerarası ilişkilerini bozarak algılamalarına mı (distortion) yoksa gerçekçi değerlendirmelerine mi (depressive realism) bağlı olduğu sorusu önemli görünmektedir. Araştırmada, deneklerin kişilerarası ilişkilerini değerlendirdikleri diğer kişiler açısından bir inceleme yapılmadığı için, bu sorunun araştırma çerçevesinde yanıtlanması olanaklı görünmemektedir. Bununla birlikte, sorunun konuya ilişkin diğer araştırma bulguları doğrultusunda, bilişsel-

kişilerarası döngü açısından tartışılabileceğine karar verilmiştir. Bu noktadan hareketle, depresif bireylere özgü kişilerarası şemaların oluşumunda, aşağıda dönemseller olarak sıralanan bir sürecin yaşanıyor olabileceği düşünülmektedir.

I. Depresif belirti düzeyi yüksek olan bireylere özgü gözlenen kişilerarası şemalar, öncelikle bu kişilerin geçmişteki kişilerarası ilişkilerindeki yaşantılarıyla oluşmuş olabilir (Bowlby, 1973; Blatt ve ark., 1982; Birtchnell, 1984; Beck, 1983; Carnelley, 1994'de söz edilmiş). Bu açıdan, çocukluk döneminde yakınlarından reddedilme gören bireylerin, benlikleriyle ilgili işlevsel modellerini (working models), "sevilemez; yetersiz"; önemli değerlerine ilişkin işlevsel modellerini ise "güvenilmez; soğuk ve uzak" olarak biçimlendirdikleri ve bunun sonucunda da depresyon ve kaygı yaşadıkları vurgulanmaktadır (Bowlby, 1973). Bu tür işlevsel modellerin, bireylerin çocukluktan yetişkinliğe kadar diğer insanların davranışlarına ilişkin beklentileri ve yorumlarını etkilediği belirtilmektedir. Bu noktada ayrıca, Bağlanma figürleriyle olan bu ilişkilerin, yetişkinlikteki ilişkileri bilişsel olarak benzer şekilde yeniden yapılandırdıkları söylenmektedir (Bowlby, 1973; Hazan ve Shaver, 1987; Gotlib ve ark., 1988; Andersen ve Cole, 1990; Pietromonaco ve ark., 1992; Carnelley ve ark., 1984).

Bu araştırmada kişilerarası ilişkilerdeki tüm boyutların çoğunlukla anne, baba ve arkadaş açısından gösterdikleri benzerlikler, önemli diğer insanlara ilişkin beklentilerin genellendiğini düşündürmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre, depresif belirti düzeyi düşük bireylerde olumlu durumların, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerde ise olumsuz durumların genellendiği gözlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü gözlenen kişilerarası şemaların, bu kişilerin geçmiş yaşantılarında "gerçekten" karşılaştıkları tepkiler sonucu biçimlenmeye başladığı dşnlebilir. Bununla birlikte, belirli kişilerle olan bu yaşantıların diğer insanlara genellenmesi ve zaman içinde kalıcılık göstermesi "aşırı genelleme" düşünce hatasına; yani bilişsel bir bozulmaya (distortion) işaret etmektedir. Dolayısıyla başlangıç için bir taraftan ilk kişilerarası yaşantıların gerçekçi değerlendirmeleri; diğer taraftan bu gerçekçi değerlendirmelerin sonraki ilişkilere genellenerek bozulmasıyla kişilerarası şemaların oluştuğu söylenebilir.

II. Depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü oluşan bu kişilerarası şemaların devamlılığı ise hem depresif gerçekçilik hem de bilişlerdeki bozulma ile açıklanabilir. Bu noktada, üç Şekilde gelişebilecek süreçten söz edilebilir. Bu süreçlerden ilkinde, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin önceki kişilerarası yaşantılarda biçimlenen kişilerarası şemaları nedeniyle kişilerarası

ilişkilerden uzak kalarak kişilerarası şemalarının aksini kanıtlayacak yaşantılardan kendilerini alı koydukları düşünülebilir. İkinci süreçte ise depresif bireylerin, girdikleri sınırlı sayıdaki kişilerarası ilişkilerde, karşılarındaki kişilerden aldıkları tepkiler arasında, varolan kişilerarası şemalarıyla uyumlu olanları seçici olarak algıladıkları söylenebilir. Bu noktada, depresif bireylerin kişilerarası yaşantılarında, şemalarının aksini kanıtlayacak durumlarla karşılaştıklarında ise, bu bilgileri şemalarıyla uyumlu hale getirecek şekilde bozarak yeniden yorumladıkları düşünülebilir.

Üçüncü süreçte ise, bilişsel-kişilerarası döngüde sürekli olarak kendini yeniden üreten kişilerarası şemaları nedeniyle depresif bireylerin, karşılarındaki kişilerden olumsuz tepkiler bekledikleri için onlara olumsuz davrandıkları söylenebilir. Bu durumda depresif bireyler, kişilerarası ilişkilerdeki tamamlama ilkesine göre, karşılarındaki kişilerdeki olumsuz tepkileri ortaya çıkarıyor olabilirler. Bu açıdan, hatırlanacağı gibi, depresif bireylerle ilişkiye giren kişiler üzerinde yapılan çalışmalarda, depresif bireylerin diğer kişiler üzerinde olumsuz duygulanıma ve düşmanca tepkilere yol açtıkları belirtilmektedir. Bu noktada, depresif bireylerin "kendini doğrulayan kehanet" olgusuna benzer bir biçimde, kişilerarası ilişkilerini gerçekçi bir şekilde değerlendirdikleri düşünülebilir. Dolayısıyla bu

üç süreçte de, varolan bilişsel-kişilerarası döngü değişmeden devam etmekte ve depresif belirtiler bu döngü üzerinde yeniden üretilmektedir.

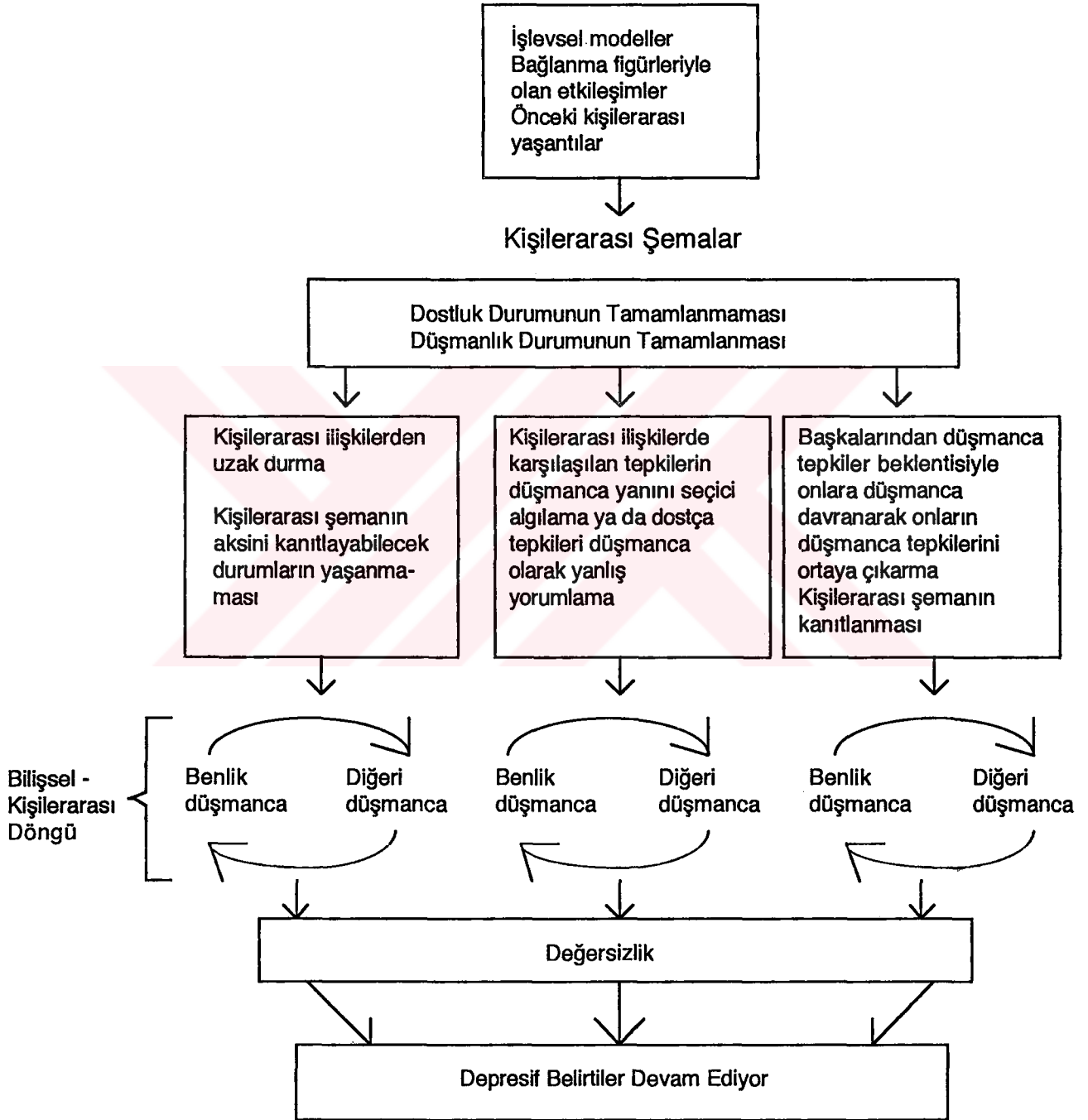
Buraya kadar aktarılan üç süreç, depresif bireylere özgü olarak araştırmada gözlenen kişilerarası şemaların, hem bilişsel bozulma hem de depresif gerçekçilik olgusu ile oluştuklarını; ve bilişsel-kişilerarası döngü nedeniyle kalıcılık kazanarak depresif belirtilerin sürmesine yol açtıklarını düşündürmektedir. Bu üç sürecin de işleyişi, araştırmanın bulguları çerçevesinde şekil-3 ve şekil-4'de özetlenmiştir. Ayrıca Ek-6'da araştırmada incelenen kişilerarası şemalar, depresif belirtiler gösteren bir vaka üzerinde örneklenmeye çalışılmıştır.

Şekillerden de görüldüğü gibi, araştırmanın, depresif belirtilerin sürekliliğine ilişkin olarak yorumlanan bulgularının, önemli klinik doğurgularının olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan daha önce de belirtildiği gibi, kişilerarası şemalar üzerinde odaklaşılan bir değişimleme sürecinde, depresif bireylere özgü olarak oluşan bilişsel-kişilerarası döngünün hem bilişsel bozulmalar hem de davranışlar düzeyinde yeniden düzenlemesi gerekmektedir. Bu noktada depresif bireylerin davranışlarının, karşısındaki kişilerden olumlu tepkiler çıkarmalarına yönelik değişimlenmesi, bilişsel-kişilerarası döngünün yaşantısal düzeyde yeniden

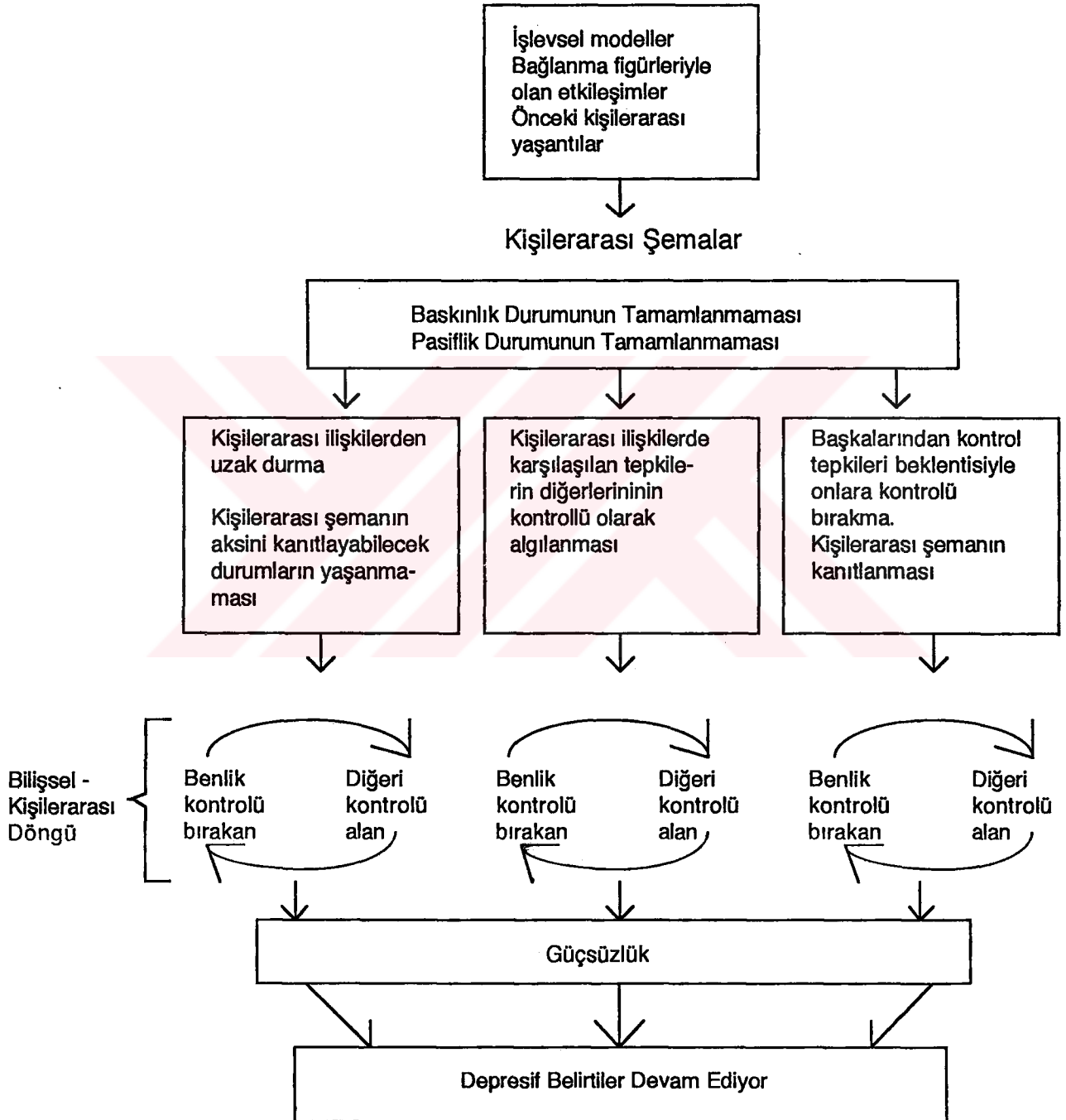

yapılanmasını sağlayabilir. Hatırlanacağı gibi araştırmada, depresif belirti düzeyi yüksek bireylere özgü gözlenen bilişsel-kişilerarası döngülerin bu kişiler tarafından istenilir bulunmadıkları gözlenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın bulguları açısından, depresif bireyler üzerindeki değişimleme süreçlerinde, bilişsel-kişilerarası döngünün, dostluk; baskınlık ve pasiflik durumlarının tamamlanması; düşmanlık durumunun ise tamamlanmamasına yönelik olarak değişimlenmesinin olumlu sonuçlar verebileceği düşünölmektedir.

Şekil-3: Kişilerarası Şemalar ile Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkinin Birlikte Olma Durumları (Dostluk/Düşmanlık) Açısından Şematik Gösterimi

Şekil-4: Kişilerarası Şemalar ile Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkinin Kontrol Durumları (Baskınlık/Pasiflik) Açısından Şematik Gösterimi

IV.4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER:

Tartışmanın bu bölümünde, araştırmanın sonuçları özetlenerek bundan sonraki çalışmalar ve klinik uygulamalar için bazı önerilerde bulunulmuştur.

IV.4.A.SONUÇLAR:

1. KŞÖ'nin üniversite öğrencileri açısından kabul edilebilir sınırlarda geçerlik (kapsam,yapı geçerliği) ve güvenirliği (test-tekrar test güvenirliği) olduğu gösterilmiştir.

2. Önemli diğerlerinden beklenen kontrol tepkileri genel olarak değerlendirildiğinde, depresif belirti düzeyleri farklı gruplar arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Bununla birlikte, depresif düzeyleri düşük gruptaki deneklerin, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre babalarından daha fazla kontrol tepkileri bekledikleri görülmüştür. Ayrıca depresif belirti düzeyi düşük kızların, depresif belirti düzeyi düşük erkeklere göre annelerinden daha fazla kontrol tepkileri bekledikleri bulunmuştur.

3. Depresif belirtileri düşük gruptaki deneklerin, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre, anne, baba ve arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkileri

bekledikleri gözlenmiştir. Ayrıca, kızların erkeklere göre, arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkileri bekledikleri bulunmuştur.

4. Depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerin, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre anne, baba ve arkadaşlarından daha fazla sosyallik tepkileri bekledikleri görülmüştür.

5. Depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerin orta ve yüksek gruptaki deneklere göre, genel olarak önemli diğerlerinden daha fazla güven tepkileri bekledikleri bulunmuştur. Ayrıca, depresif belirti düzeyi yüksek erkeklerin, depresif belirti düzeyi yüksek kızlara göre annelerinden daha az güven tepkileri bekledikleri görülmüştür.

6. Genel olarak ve anne, baba, arkadaşın depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki deneklerde, orta ve düşük grupta olan deneklere göre düşmanlık durumu daha fazla tamamlanmaktadır.

7. Genel olarak ve anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmelerinde, depresif belirti düzeyi yüksek gruptaki deneklerde, orta ve düşük gruptaki deneklere göre, dostluk durumu daha az tamamlanmaktadır. Ayrıca, dostluk durumu arkadaş açısından, kızlarda erkeklere göre

daha fazla tamamlanmaktadır.

8. Genel olarak depresif belirti düzeyi düşük gruptaki deneklerde, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre baskınlık durumu daha fazla tamamlanmaktadır. Bu bulgu, önemli diğerleri açısından ele alındığında, sadece anne ve babanın değerlendirilmelerinde anlamlı bulunmuştur. Diğer taraftan arkadaşın değerlendirilmesinde, baskınlık durumunun kızlarda erkeklere göre daha fazla tamamlandığı gözlenmiştir.

9. Genel olarak pasiflik durumunun tamamlanmasında, depresif belirti düzeyi farklı gruplar arasında farklılık gözlenmemiştir. Bununla birlikte sadece babanın değerlendirilmesinde, depresif belirti düzeyi düşük deneklerde orta ve yüksek gruptaki deneklere göre baskınlık durumunun tamamlandığı görülmüştür. Ayrıca, baskınlık durumunun arkadaş açısından kızlarda, erkeklere göre daha fazla tamamlandığı bulunmuştur.

10. Depresif belirti düzeyi düşük gruptaki denekler, orta ve yüksek gruptaki deneklere göre, anne, baba ve arkadaşlarından bekledikleri tepkileri daha fazla istenir bulmaktadırlar.

11. Bütün kişilerarası durumlarda (düşmanlık, dostluk, baskınlık, pasiflik) ve önemli diğerlerinin hepsinde (anne, baba ve arkadaş), depresif belirti düzeyleri yüksek

deneklerde, orta ve düşük gruptaki deneklere göre bekledikleri kişilerarası tepkilerinin istenirlik düzeylerinin düşük olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, kızların, erkeklere göre, dostluk durumun arkadaşları tarafından tamamlanmasını daha istenir buldukları görülmüştür.

12. Deneklerden kısa bilgi formu aracılığıyla elde edilen sosyo-demografik özelliklerin depresif belirtileri yordamadaki katkıları anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca, bu sosyo-demografik özelliklerle KSÖ'deki boyutlar arasındaki korelasyonların da düşük olduğu gözlenmiştir. KSÖ'deki boyutların depresif belirtileri yordamadaki katkıları incelendiğinde ise, babadan beklenen tepkiler istenir olduğunda; pasiflik durumunda tamamlayıcılık arttığında ve önemli diğerlerinden birlikte olma tepkileri beklendiğinde depresif belirtilerin düzeyinin düşük olduğu gözlenmiştir. Görüldüğü gibi, depresif belirtileri en iyi yordayan değişkenler, KSÖ'deki istenirlik düzeyleri; kişilerarası durumlar ve kişilerarası tepkilerden oluşan üç temel boyutu temsil etmektedirler. Bu sonuç, kişilerarası ilişkilerdeki genel ifadesiyle istenirlik düzeyinin, kontrol ve birlikte olma boyutlarının önemli olabileceğini göstermesi bakımından çarpıcı görünmektedir.

IV.4.B.ÖNERİLER:

1. Daha önce de belirtildiği gibi, KŞÖ'nin psikometrik özelliklerini inceleyen çalışmalar batıda da, Türkiye'de de başlangıç aşamasındadır ve sadece üniversite öğrencileri gibi sınırlı bir örneklem üzerinde yürütülmüşlerdir. Bununla birlikte önceki bölümlerde sözü edilen özellikleri açısından ölçek, bilişsel kuram çerçevesinde yürütülecek araştırma ve klinik uygulamalar açısından kullanılabilir görünmektedir. Bundan dolayı, ölçeğin farklı örneklemeler üzerindeki psikometrik özelliklerini inceleyen araştırmaların gerekli ve yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, KŞÖ'nin klinik ortamda, hem vakaların değerlendirilmesi hem de tedavi sürecini değerlendirilmesi açısından kullanılabilirliğinin incelenmesinin yararlı olacağı sanılmaktadır.

2. KŞÖ'de çok sayıda boyutun yer alması ve bu boyutların önemli diğerleri açısından da değerlendirilmesinin boyut sayısını artırmasından dolayı araştırmanın amacı, söz konusu değişkenlerin, sadece depresif belirti düzeyleri ve cinsiyet grupları arasındaki farklılıklar açısından analiz edilmesi ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla, KŞÖ'deki boyutların, anne, baba ve arkadaşın değerlendirilmelerinin tekrarlı ölçüm olarak incelenmediği için denek-içi farklılıklara ilişkin bulgular değerlendirilememiştir. İlerideki çalışmalarda, özellikle klinik anlamda

depresyonu olan kişilerden oluşturulmuş bir örnekleme, denek-ici farklılıkların da incelenmesinin önemli bilgiler sağlayabileceği düşünülmektedir.

3. Araştırmada, kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Gözlenen bu anlamlı ilişkilerin tutarlı olup olmadığının ya da depresyona özgü olup olmadığının değerlendirilebilmesi için KSÖ'nin klinik anlamda depresyonu olan bir örneklem üzerinde uygulanmasının önemli bilgi birikimi sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Araştırmada, kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasında gözlenen anlamlı ilişkilerin genel olarak önemli diğerlerinin hepsi (anne, baba ve arkadaş) açısından gözlenmesi, kişilerarası şemaların genellendiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, söz konusu yorumun değerlendirilebilmesi için yine klinik depresyonu olan bir örneklem üzerinde yapılacak olan benzeri bir araştırmaya gerek duyulmaktadır.

5. Araştırmada, belirli kişilerarası şemalar açısından gözlenen cinsiyet farklılıklarını, bu konudaki bilgi birikiminin azlığı nedeniyle yeterince tartışmak olanaklı olmamıştır. Bununla birlikte, kızlara özgü olarak gözlenen kişilerarası şemaların, depresif belirti düzeyi düşük deneklerde gözlenen kişilerarası şemalara benzemesi

ilginç görünmektedir. Klinik depresyon kadınlarda, erkeklere göre iki katı bir oranda gözleendiği için cinsiyet açısından bu bulgunun tam tersi beklenirdi. Araştırmanın yürütüldüğü örneklemin üniversite öğrencilerinden oluştuğu; ve depresif belirtiler açısından cinsiyette anlamlı farklılıklarının olmadığı göz önünde bulundurulursa, araştırmanın bu bulgusunun örneklem özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülebilir. Bu açıdan, cinsiyet farklılıklarının da klinik depresyonu olan bir örneklem üzerinde yeniden değerlendirilmesinin ilginç veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

6. Kişilerarası şemalarla ilgili çalışmalar henüz başlangıç noktasında olduğu için, alanda farklı boyutları inceleyecek çalışmalara gerek duyulmaktadır. Bu noktada, kişilerarası şemaların çeşitli bozukluklarla olan ilişkileri ve bu bozukluklara özgü kişilerarası şemaların olup olmadığının incelenmesinin önemli klinik doğrularını olabilir. Diğer taraftan, KSÖ'de deneklerle değerlendirilen önemli diğerleri değiştirilerek (eşler v.b.) incelemeler yapılabilir. Bu noktada, KSÖ ile kişilerin birbirlerini değerlendirilmeleri sağlanarak, bireylerin birbirlerine yönelik kişilerarası beklentileri karşılaştırılabilir.

Bu noktada ayrıca Hill ve Safran (1994a)'nın da dikkat ettikleri gibi, kişilerarası ilişkilerdeki tamamlayıcılık olgusunu inceleyen bazı araştırmalar, bu olgunun yabancı

kişilerden çok sadece önemli diğerleriyle olan etkileşimlerde gözlendiğini belirtilmektedirler (Blum, 1990; Orford, 1986; Strong, 1988). Bu açıdan söz konusu bulgunun geçerliğinin KŞÖ ile incelenmesi ilginç bilgiler verebilir.

7. Araştırmanın bulgularının, önemli klinik doğurgularının olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan daha önce de belirtildiği gibi, kişilerarası şemalar üzerinde odaklaşılan bir değişimleme sürecinde, depresif bireylere özgü olarak oluşan bilişsel-kişilerarası döngünün hem bilişsel bozulmalar hem de davranışlar düzeyinde yeniden düzenlemesi gerekmektedir. Bu noktada depresif bireylerin davranışlarının, karşısındaki kişilerden olumlu tepkiler çıkarmalarına yönelik değişimlenmesi, bilişsel-kişilerarası döngünün yaşantısal düzeyde yeniden yapılanmasını sağlayabilir. Araştırmanın bulguları açısından, depresif bireyler üzerindeki değişimleme süreçlerinde, bilişsel-kişilerarası döngünün, dostluk; baskınlık ve pasiflik durumlarının tamamlanması; düşmanlık durumunun ise tamamlanmamasına yönelik olarak değişimlenmesinin olumlu sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre önerilen bu değişimleme süreçlerinin klinik ortamda denenerek gösterilmesi, uygulama alanına önemli katkılar sağlayabilir.

ÖZET

Bu araştırmada, Safran (1990)'nın bilişsel-kişilerarası bütönlöştirme yaklaşımından hareketle kişilerarası şemalar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın ön çalışmasında, kişilerarası şemaların değerlendirilmesi için Kişilerarası şemalar ölçeği (KSÖ)'nin [Interpersonal Schema Questionnaire-ISQ, Hill & Safran, 1990] Türk üniversite öğrencileri üzerinde uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış ve ölçek kullanılabilir hale getirilmiştir.

Asıl çalışmada, üniversite öğrencilerinden oluşmuş bir örnekleme (N=715), kısa bir bilgi formu, Beck Depresyon ölçeği (BDÖ) ve Kişilerarası şemalar ölçeği (KSÖ)'nin anne, baba ve arkadaş formları birarada uygulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda, genel olarak farklı depresif belirti düzeyleri (düşük, orta, yüksek) ile kişilerarası şemaların çeşitli boyutları (kişilerarası tepkiler; kişilerarası durumlar; ve istenirlik) arasında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Ayrıca, bu anlamlı farklılıkların genellikle önemli diğerlerinin (anne, baba ve arkadaş) hemen hepsinde olduğu görölmüştür. Bununla birlikte, cinsiyet açasından, kişilerarası şemaların

sadece birkaç boyutunda anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Bu farklılıklara göre:

- Depresif belirtileri yüksek gruptaki denekler, orta ve düşük gruptaki deneklere göre önemli diğerlerinden daha az sosyallik, birlikte olma ve güven tepkileri beklemektedirler.
- Depresif belirtileri yüksek gruptaki denekler, orta ve düşük gruptaki deneklere göre dostluk ve baskınlık durumlarında, önemli diğerlerinden daha az tamamlama tepkileri beklerken, düşmanlık durumlarında daha fazla tamamlama tepkileri beklemektedirler.
- Kızlar, erkeklere göre annelerinden daha fazla kontrol tepkileri; arkadaşlarından daha fazla birlikte olma tepkileri beklemektedirler.
- Dostluk, baskınlık durumlarında, kızlar erkeklere göre arkadaşlarından daha fazla tamamlama tepkileri beklemektedirler.

Özetlenecek olursa, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin önemli diğerlerini "düşmanca" ve ilişkilerdeki "kontrolü ele alan" taraf olarak algıladıkları gözlenmiştir. Ayrıca, depresif belirti düzeyi yüksek bireylerin, önemli diğerlerinden bekledikleri kişilerarası

tepkileri istenir bulmadıkları görülmüştür.

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, kişilerarası semaları niteliksel ve niceliksel değerlendirme imkanı veren KŞÖ'nin, ekolojik geçerliği olduğu; ve bilişsel-kişilerarası yaklaşımlar çerçevesinde yürütülecek gerek araştırma gerekse klinik uygulamalar açısından oldukça umut verici olduğu gözlenmektedir.

Diğer taraftan araştırmanın bulguları, depresyona ilişkin bilişsel ve kişilerarası kuramlarla uyumlu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bilişsel ve kişilerarası bir bütünleştirme bağlamında yapılacak araştırmaların, depresyonun doğasının anlaşılmasında önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

SUMMARY

The aim of this study was to examine the relationship between the interpersonal schemas and depressive symptoms in the framework of Safran's (1990) cognitive-interpersonal integration approach.

Initially, a pilot study was conducted in order to establish the standardization, validity and reliability of Interpersonal Schema Questionnaire (ISQ) for Turkish university students. General evaluation of findings suggested that the ISQ has ecological validity; and as an idiographic and a nomothetic assessment instrument it might be a useful device for cognitive-interpersonal research.

In the main study, a short socio-demographic questionnaire, Beck Depression Inventory (BDI) and mother, father and friend forms of ISQ were administered to 715 university students.

The results indicated that subjects who showed different levels of depressive symptomatology (low, middle, high) had significant differences in terms of various dimensions of interpersonal schemas. Furthermore, these differences were consistently observed for the mother, father and friends forms. Sex differences, however, were

only found in few dimensions of interpersonal schemas.

The main results are summarized below:

- Subjects in the high depressive symptomatology group expect less sociable, affiliation and trust responses from significant others than subjects in the middle and low depressive symptomatology groups.
- Subjects in the high depressive symptomatology group expect less complementarity responses from significant others than subjects in the middle and low depressive symptomatology groups in the friendly, dominant and submissive situations.
- Subjects in the high depressive symptomatology group expect more complementarity responses from significant others than subjects in the middle and low depressive symptomatology groups in the hostile situations.
- Women expect more control responses from their mothers; and more affiliation responses from their friends than men.
- Women expect more complementarity responses from their friends in the friendly and dominant situations.

The results of this study revealed that subjects in the high depressive symptomatology group perceived the significant others as "hostile" and "controlling" individuals. They also rated interpersonal responses of the significant others as undesirable.

The findings seem to be congruent with the cognitive and interpersonal theories of depression. Further research based on integration of cognitive-intepersonal approach will contribute to the understanding of the nature of depression.

KAYNAKLAR

- Abelson, R. (1981). Psychological status of the script concept. American Psychologist, 36(7), 715-729.
- Abramson, L.Y., Seligman, M. E., Teasdale, J.D. (1978). Learned Helplessness in humans; Critique and reformulation. Journal of Abnormal Psychology, 87, 49-74.
- Amstutz, D., Kaplan, M. (1987). Depression, Physical attractiveness, and interpersonal acceptance. Journal of Social and Clinical Psychology, 5, 365-377.
- Alden, L., Phillips, N. (1990). An interpersonal analysis of social anxiety and depression. Cognitive therapy and Research, 14(5), 499-513.
- Altman, J., Wittenborn, J. (1980). Depression-prone personality in women. Journal of Abnormal Psychology, 89, 303-308.
- Andersen, S., Cole, S. (1990). "Do I know you": The role of significant others in general social perception. Journal of Personality and Psychology, 59, 384-399.
- Baldwin, M.W. (1992). Relational schemas and the processing of social information. Psychological Bulletin, 122(3), 461-484.
- Barnett, P.A., Gotlib, I. (1988). Psychosocial functioning and depression. Psychological Bulletin, 104, 97-126.

- Beck, A., Rush, A., Shaw, B. Emery, G. (1979). Cognitive Therapy of Depression. New York: Guilford.
- Beck, A., Steer, R. (1984). Internal consistency of the original and revised Beck depression inventory. Journal of Clinical Psychology, 40(6), 1365-1367.
- Beck, A., Steer, R., Garbin, M. (1988). Psychometric properties of the BDI: Twentyfive years of evaluation. Clinical Psychology Review, 8, 77-100.
- Beck, A., Ward, C., Mendelson, M. et al (1961). An inventory for measuring depression. Archives of General Psychiatry, 4, 561-571.
- Beck, A. (1967). Depression: Clinical, experimental and theoretical aspects. New York: Pergamon.
- Beck, A. (1991). Cognitive Therapy: A 30-year retrospective. American Psychologist, 46(4), 368-375.
- Belle, D. (1982). Women as providers of social support in L.B. Golgberg (Ed), Handbook of Stress, 496-505. New York: Free Press.
- Blaney, P.H. (1985). Stress and depression in adults in T. Field, P. McCabe, N. Schnei Ermam (Eds), Stress and Coping. New York: Erlbaum.
- Blatt, S., Wein, S., Chevron, E., McDonald, C., Zuroff, D. (1982). Dependency and self-criticism: Psychological dimesion of depression. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 50, 113-124.

- Blazer, D.G. (1983). Impact of late-life depression on the social network. American Journal of Psychiatry, 140, 162-166.
- Bluhm, D., Widiger, T., Miele, G. (1990). Interpersonal complementarity and individual differences. Journal of Personality and Social Psychology, 58, 464-471.
- Boswell, P., Murray, E., (1981). Depressioni Schizophrenia and social attraction. Journal of Cosulting and Clinical Psychology, 49, 641-647.
- Brewin, C.R. (1988). Cognitive foundations of clinical psychology. London: LEA.
- Brown, G.W., Harris, T. (1978). Social Origins of Depression. London: Tavistock.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and loss: Vol. 1. Attachment. New York: Basic Books.
- Bowlby (1973). Attachment and loss: Vol. 2. Separation, anxiety anger. New York: Basic Books.
- Burchill, S., Stiles, W. (1988). Interactions of depressed college students with their roommates. Journal of Personality and Social Psychology, 55, 410-419.
- Campbell, I., Burgers, M., Finch, S. (1984). A factorial analysis of BDI scores. Journal of Clinical Psychology, 40(6), 992-996.

- Carnelley, K., Pietromonaco, Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. Journal of Personality and Social Psychology, 66(1), 127-140.
- Coffer, D., Wittenborn J. (1980). Personality Characteristics of formerly depressed women. Journal of Abnormal Psychology, 89, 309-314.
- Cohen, S., Wills, A. (1985). Stress, social support and buffering hypothesis. Psychological Bulletin, 98, 310-357.
- Coombs, W., Schroeder, H. (1988). An analysis of factor analytic data. Personality and Individual Differences, 9, 79-85.
- Coyne, J. (1976a). Toward an interactional description of depression. Psychiatry, 39, 14-27.
- Coyne, J. (1976b). Depression and the response of others. Journal of Abnormal Psychology, 85, 136-193.
- Coyne, J. (1982). A critique of cognitions as causal entities with particular references to depression. Cognitive Therapy and Research, 6, 3-13.
- Coyne, J. (1985). Essential papers on depression. Interpersonal and social approaches to depression. Coyne (Ed). New York: New York Univ. Press.
- Coyne, J., Delongis, A. (1986). Going beyond the social support: the role of social relationship in adaptation. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54, 454-460.

- Coyne, J., Downey, G. (1991). Social factors in psychopathology. Annual Review of Psychology, 42, 401-425.
- Coyne, J., Gotlib, I. (1983). The role of cognition in depression: A critical appraisal. Psychological Bulletin, 94, 472-505.
- Digdon, G., Gotlib, H.L. (1986). Developmental considerations in the study of childhood depression. Annual Progress in Child Psychiatry and development, 5, 451-485.
- DSM-III-R (1987). American Psychological Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Washington:APA.
- Forgas, J.P. (1985). Interpersonal Behavior. Sydney: Pergamon Press.
- Gara, M., Woolfolk, R., Cohen, B. et al. (1993). Perception of self and other in major depression. Abnormal Psychology, 21(1), 93-100.
- Gotlib, I., Beaty, M. (1987). Negative responses to depression: The role of attributional style. Cognitive Therapy and Research, 9, 91-103.
- Gotlib, I., Colby, C. (1987). Treatment of depression. An interpersonal systems approach. New York: Pergamon Press.

- Hammen, C.L. (1992). Biliş ve psikodinamik: İlimli bir öneri. Çev. S. Tümer, E. Düzen. Psikoloji Dergisi, 27(7), 27-32.
- Hammen, C.L. (1985). Predicting depression: a cognitive-behavioral perspective. Advances in cognitive Behavioral Research and Therapy, 4, 29-66.
- Hammen, C.L., Mayol, A., Demayo, R., Marks, T. (1986). Initial symptom levels and the life events depression relationship. Journal of Abnormal Psychology, 95, 114-122.
- Hammen, C., Peterson, C.. (1978). Interpersonal consequences of depression. Journal of Abnormal Psychology, 87, 322-332.
- Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 511-524.
- Higgins, E. (1987). Self discrepancy. Psychological Review, 3, 301-340.
- Hill, C, Safran, J. (1993). Assessing interpersonal schemas: Anticipated responses of significant others. (unpublished manuscript).
- Hill, C, Safran, J. (1994a). Assessing interpersonal schemas: Anticipated responses of significant others. (unpublished manuscript).
- Hill, C, Safran, J. (1994b). Internal consistency analysis of the ISQ. (Personal Communication).

- Gotlib, I., Meltzer, S. (1987). Depression and perception of social skill in dyadic interactions. Cognitive Therapy and Research, 11, 41-54.
- Gotlib, I., Mount, J., Cordy, N., Whiffen, V. (1988). Depressed mood and perceptions of early parenting: A longitudinal investigation. British Journal of Psychiatry, 152, 24-27.
- Gotlib, I., Robinson, I. (1982). Responses to depressed individuals. Journal of Abnormal Psychology, 91, 231-240.
- Gotlib, I., Whiffen, V. (1989). Depression and marital functioning: An examination of specificity and gender differences. Journal of Abnormal Psychology, 98, 23-30.
- Greenberg, L., Safran, J. (1989). Emotion in psychotherapy. American Psychologist, 44, 19-29.
- Gurtman, M.B. (1986). Depression and the response of others: Reevaluating the reevaluation. Journal of Abnormal Psychology, 35(1), 99-101.
- Haley, J. (1988). İletişim: Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi. (cev.: A. Uzunöz). Ankara: Çark yay.
- Hammen, C.L. (1987). The causes and consequences of attribution research on depression. Journal of Social and Clinical Psychology, 5(4), 485-500.

- Hill, C. Safran, J. (1994c). Factor Analysis of the ISQ. (Personal Communication).
- Hisli, N. (1988). Beck depresyon envanterinin geçerliği üzerine bir çalışma. Psikoloji Dergisi, 6(22), 118-126.
- Hokanson, J., Butler, A. (1992). Cluster analysis of college students' social behaviors. Journal of Personality and Social Psychology, 62, 273-280.
- Hokanson, J., Loewenstein, D., Heeden, C., Hoews, M. (1986). Dysphoric college students and roommates: A study of social behaviors over a three month period. Personality and Social Psychology Bulletin, 12, 311-324.
- Hokanson, J. Rubent, M., Welker, R. et al. (1989). Interpersonal concomitants of depression among college students. Journal of Abnormal Psychology, 98, 209-217.
- Hokanson, J, Sacco, W. et al. (1980). Interpersonal behavior of depressive individuals in a mixed-motive game. Journal of Abnormal Psychology. 89, 320-332.
- Holohan, C.J., Moss, R.H. (1981). Social support and psychological distress. Journal of Abnormal Psychology, 90, 365-370.
- Hooley, J.M., Teasdale, J.D. (1989). Predictors of relapse in unipolar depressives. Journal of Abnormal Psychology, 98, 229-235.

- Hope, D., Rapee, R., Heimberg, R., Dombek, M. (1990). Representations of the self in social phobia. Cognitive Therapy and Research, 14(2), 177-189.
- Horowitz, L. (1979). On the cognitive structure of interpersonal problems treated in psychotherapy. Journal of Consulting & Clinical Psychology, 47(1), 5-15.
- Horowitz, L. (1986). The interpersonal basis of psychiatric symptoms. Clinical Psychological Review, 6, 443-469.
- Horowitz, L., Rosenberg, S., Ureno, G., Villasenor, V. (1988). Inventory of interpersonal problems. Journal of Consulting & Clinical Psychology, 56(6), 885-889.
- Howes, M., Hokanson, J. (1979). Conversational and social responses to depressive interpersonal behavior. Journal of Abnormal Psychology, 88, 625-634.
- Howes, M., Hokanson, J., Loewenstein, D. (1985). Induction of depressive affect after prolonged exposure to a mildly depressed individual. Journal of Personality and Social Psychology, 40, 1110-1113.
- Joiner, T., Marks, JR., Alfano, S., Metalsky, G. (1993). Caught in the crossfire: Depression, self-consistency, self-enhancement, and the reponse of others. Journal of Social and Clinical Psychology, 12(2), 113-134.
- Kahn, J., Coyne, J., Merogdin, G. (1985). Depression and Marital disagreement. Journal of Social & Personality Relationship, 2, 447-461.

- Kernberg, O. F. (1976). Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis. Aronson: New York.
- Kiessler, D. (1983). The 1982 interpersonal circle. Psychological Review, 90, 185-214.
- King, D., Heller, K. (1986). Depression and the response of others: Is the effect specific. Journal of Abnormal Psychology, 95(4), 410-411.
- Kovacks, M., Beck, A. (1978) Maladaptive cognitive structures. American Journal of Psychiatry, 135, 525-533.
- (1985). Essential papers on depression. Coyne J.C.(ed). New York: New York Univ. Press.
- Krantz, S.E. (1985). When depressive cognitions reflect negative realities. Cognitive Therapy and Research, 9, 595-610.
- Küey, L, Güleç, C. (1987). Türkiye'de depresif bozukluklar epidemiyolojisi. Hacettepe Tıp Dergisi, 20(3), 207-218.
- Lewinsohn, P.M., Mischer, W., Chaplin W. (1980). Social competence and depression: The role of illusory self-perception. Journal of Abnormal Psychology, 89, 203-212.
- Lewinsohn, P.M., Steinmetz, L.j., Larson, D.W., Franklin, J. (1982). Depression related cognitions: Antecedent and consequences? Journal of Abnormal Psychology, 90(3), 213-219.

- Liberman, M.A. (1981). The effects of social support on responses to stress in L.B. Goldberg (Ed). Handbook of Stress. New York: Free Press.
- Markus, H. (1977). Self-schemata and information about the self Journal of personality & Social Psychology, 35(2), 63-78.
- (1983). Self-knowledge. Journal of Personality, 51, 543-565.
- Markus, H., Nurius, P. (1986). Possible selves. American Psychologist, 41, 954-969.
- Martin, D., Abramson, L., Alloy, L. (1984). Illusion of control for self and others in depressed and nondepressed college students. Journal of Personality and Social Psychology, 6, 125-136.
- McArthur, L., Baron, R. (1983). Toward an ecological theory of social perception. Psychological Review, 90, 215-238.
- McCranie, E., Bass, J. (1984). Childhood family antecedents of dependency and self-criticism: Implication for depression. Journal of Abnormal Psychology, 93, 3-8.
- McNeil, D., Arkowitz, H., Pritchard, B. (1987). The response of others to face-to-face interaction with depressed patients. Journal of Abnormal Psychology, 96, 341-344.

- Monroe, S.M., Donald, F.L., Wise, D.B., Harris, J.E. (1983). Prediction of psychosocial symptoms under high risk psychological circumstance. Journal of Abnormal Psychology, 92, 338-350.
- Nie, N.H., (1986). SPSS-X: Statistical Package Program for Social Sciences. New York: McGraw Hill.
- Orford, J. (1986). The rules of interpersonal complementarity Psychological Review, 93, 365-377.
- Paulhus, D., Martin, C. (1988). Functional flexibility. Journal of Personality & Social Psychology, 55, 88-101.
- Pietromonaco, P., Rook, K., Lewis, M. (1992). Accuracy in perceptions of interpersonal interactions: Effects of dysphoria, friendship, and similarity. Journal of Personality and Social Psychology, 63, 247-259.
- Richman, J., Flatherty, J. (1987). Adult psychosocial assets and depressive mood over time: Effects of internalized childhood attachment. Journal of Nervous and Mental Diseases, 175, 703-712.
- Sacco, W., Milena, S., Dunn, V. (1985). Effect of depression level and length of acquaintance on reactions of others to a request for help. Journal of Personality and Social Psychology, 49, 1728-1737.
- Sacco, W.P., Dunn V.K. (1988). The effects of duration of depressive episode on the response of others. Journal of Social and Clinical Psychology, 7, 297-311.

- Safran, J. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in the light of interpersonal theory. I.theory. Clinical Psychological Review, 10, 87-105.
- Safran, J.D., Hill, C., & Ford, C. (1988). A self report measure of the interpersonal schema. (Unpublished manuscript).
- Safran, J., Segal, Z. (1987). An investigation of the processes mediating schematic effects on the acquisition of the social knowledge. Canadian Journal of Behavioral Sciences, 19, 136-150
- (1990). Interpersonal process in cognitive therapy. Basic Books; New York.
- Sarason, I.G., Henry, M.L., Basham, R.B., Sarason, B.R. (1983). Assessing social support. Journal of Personality and Social Psychology, 44, 127-139.
- Segal, Z., Adams, K., Shaw, B. (1992). Do discrepancies in interpersonal perception relapse?: A comparison of remitted depressed patients and collaterals. Cognitive Therapy and Research, 16(4), 437-450.
- Seligman, M.E. (1975). Helplessness: On depression, Development, and Death. San Fransisco: Freeman.
- Schwarz, J., Zuroff, D. (1979). Family structure and depression in female college student: Effects of parental conflict, decision making power, and inconsistency of love. Journal of Abnormal Psychology, 88, 398-406.

- Siegel, S., Alloy, C. (1990). Interpersonal perceptions and consequences of depressive significant other relationships. Journal of Abnormal Psychology, 99(4), 361-373.
- Strack, S., Coyne, J. (1983). Social confirmation of dysphoria: Shared and private reactions to depression. Journal of Personality and Social Psychology, 44, 798-806.
- Strong, S., Hills, H., Kilmartin, C., DeVeries, H., Nelson, B., Lanier, K., Strickland, D., Meyer, C. (1988). The dynamic relations among interpersonal behaviors: A test of complementarity. Journal of Personality and Social Psychology, 54, 798-810.
- Sullivan, H. (1953). The Interpersonal Theory of Psychiatry. New York: Norton.
- Swan, W. (1987). Identity negotiation: Whe two roads meet. Journal of Personality and Social Psychology, 53, 1038-1051.
- Swan, W., Wenzlaff, R., Krull, D., Pelham, B. (1992). Allure of negative feedback: Self-verification strivings among depressed persons. Journal of Abnormal Psychology, 101, 293-305.
- Şahin, N., Şahin., N. (1994). Beck Depresyon Ölçeğinin faktör analizi çalışması. (Kişisel görüşme).
- Tatsuoka, M. (1971). Multivariate Analysis: Techniques for Educational and Psychological Research. New York: Wiley.

- Tegin, B. (1980). Depresyonda Bilissel Bozukluklar: Beck modeline göre bir inceleme. (yayınlanmamış doktora tezi) Ankara: Hacettepe Universitesi.
- Turner, J. Mayr, S. (1990). Interpersonal types among alcohol abusers. Journal of Clinical Psychology. 46(4), 500-506.
- Wiggins, J. (1979). A Psychological taxonomy of trait-descriptive terms: the interpersonal domains. Journal of Personality & Social Psychology. 37(3), 395-412.
- Youngren, M., Lewinsohn, P. (1980). The functional relation between depression and problematic interpersonal behavior. Journal of Abnormal Psychology, 89, 333-431.

EK-1

DENEKLERİN BAZI SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN
YÜZDELERE GÖRE DAĞILIMLARI

Tablo-40:Deneklerin Medeni Durumu

	f	%
Bekar	688	96.2
Evli	21	2.9
Boşanmış-Dul	0	0.0
Kayıp Değer	5	0.6

Tablo-41:Deneklerin Yaşamlarının En Uzun Bölümünü Geçirdikleri Yerlere Göre Dağılımı

	f	%
Köy	21	2.9
Kasaba	43	6.0
K.Şehir	209	29.2
B.Şehir	431	60.3
Kayıp Değer	11	1.5

Tablo-42:Deneklerin Ebeveynlerinin Eğitim Durumları

	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Hiç Eğitimi yok	47	6.6	16	2.2
Okur-Yazar	49	6.9	29	4.1
İlkokul	240	33.6	145	20.3
Ortaokul	63	8.8	77	10.8
Lise	160	22.4	150	21.0
Yüksek Okul/Ünv.	139	19.4	279	39.0
Kayıp Değer	17	2.4	19	2.7

Tablo-46:Deneklerin Aileleriyle Yaşadıkları Evdeki Oda Sayısı

	f	%
2	47	6.6
3	335	46.9
4	248	34.7
5	40	5.6
Daha Fazla	12	1.6
Kayıp Değer	33	4.6

Tablo-47:Deneklerin Ailelerindeki Kişi Sayısı

	f	%
1	34	4.8
3	117	16.4
4	262	36.6
5	175	24.5
6	62	8.7
Daha Fazla	28	3.8
Kayıp Değer	37	5.2

Tablo-43:Deneklerin Ebeveynlerinin Meslek Durumları

	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Çalışmıyor/Evhanımı	448	62.7	20	16.8
İşçi	33	4.6	107	15.8
Memur	181	25.3	314	43.9
Memur(*)	24	3.4	120	16.1
Serbest Çalışıyor	5	0.7	122	17.1
Kayıp Değer	24	3.4	32	4.5

Tablo-44:Deneklerin Aile Yapısına Göre Dağılımı

	f	%
Çekirdek Aile	641	89.7
Geniş Aile	57	8.0
Kayıp Değer	17	2.9

Tablo-45:Deneklerin Kaldıkları Yere Göre Dağılımı

	f	%
Ailesiyle Beraber	328	45.9
Kendi Başına	47	6.6
Yurtta	215	30.1
Arkadaşlarıyla	108	15.1
Kayıp Değer	17	2.4

KISA BİLGİ FORMU

Bu bölümde sizden kendinizle ilgili bazı bilgileri vermenizi gerektiren aşağıdaki soruların yanıtlarını ayrılan boşluklara kısaca yazmanız ve seçenekleri işaretlemenizi gerektiren sorularda, uygun seçeneği yuvarlak içine almanız istenmektedir.

Cinsiyetiniz:

Yaşınız:

Bölümünüz:

Sınıfınız:

Medeni Durumunuz:

Doğum Yeriniz:

Yaşamızı En Uzun Bölümünü Geçirdiğiniz Yer:

1. Köy 2. Kasaba 3. Küçük Şehir 4. Büyük Şehir

Annenizin Eğitimi: 1. Yok 2. Okur-Yazar 3. İlk 4. Orta
5. Lise 6. Yüksek

Babanızın Eğitimi: 1. Yok 2. Okur-Yazar 3. İlk 4. Orta
5. Lise 6. Yüksek

Babanızın mesleği:

Annenizin mesleği:

Ailenin Türü: 1. Çekirdek (anne-baba ve kardeşler)
2. Geniş (büyükanne-büyükbaba, hala, dayı v.b.)

Evde kaç kişi yaşamakta:

Ailenizle birlikte yaşadığınız evde kaç oda bulunmaktadır:

Üniversite öğrenimine devam ederken nerede kalmaktasınız:

1. Ailemle beraber 2. Kendi Başına evde
3. Yurtta 4. Arkadaşlarla bir evde

BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ

BDÖ

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Her gruptaki cümleleri dikkatle okuyunuz. Bu gün dahil geçen hafta içinde kendinizi nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan cümleyi seçerek önündeki parantezin içine bir (X) işareti koyunuz. Eğer bir grupta durumunuzu tarif eden birden fazla cümle varsa, her birinin önüne işaret koyunuz. Seçiminizi yapmadan önce her gruptaki cümlelerin hepsini dikkatle okuyunuz.

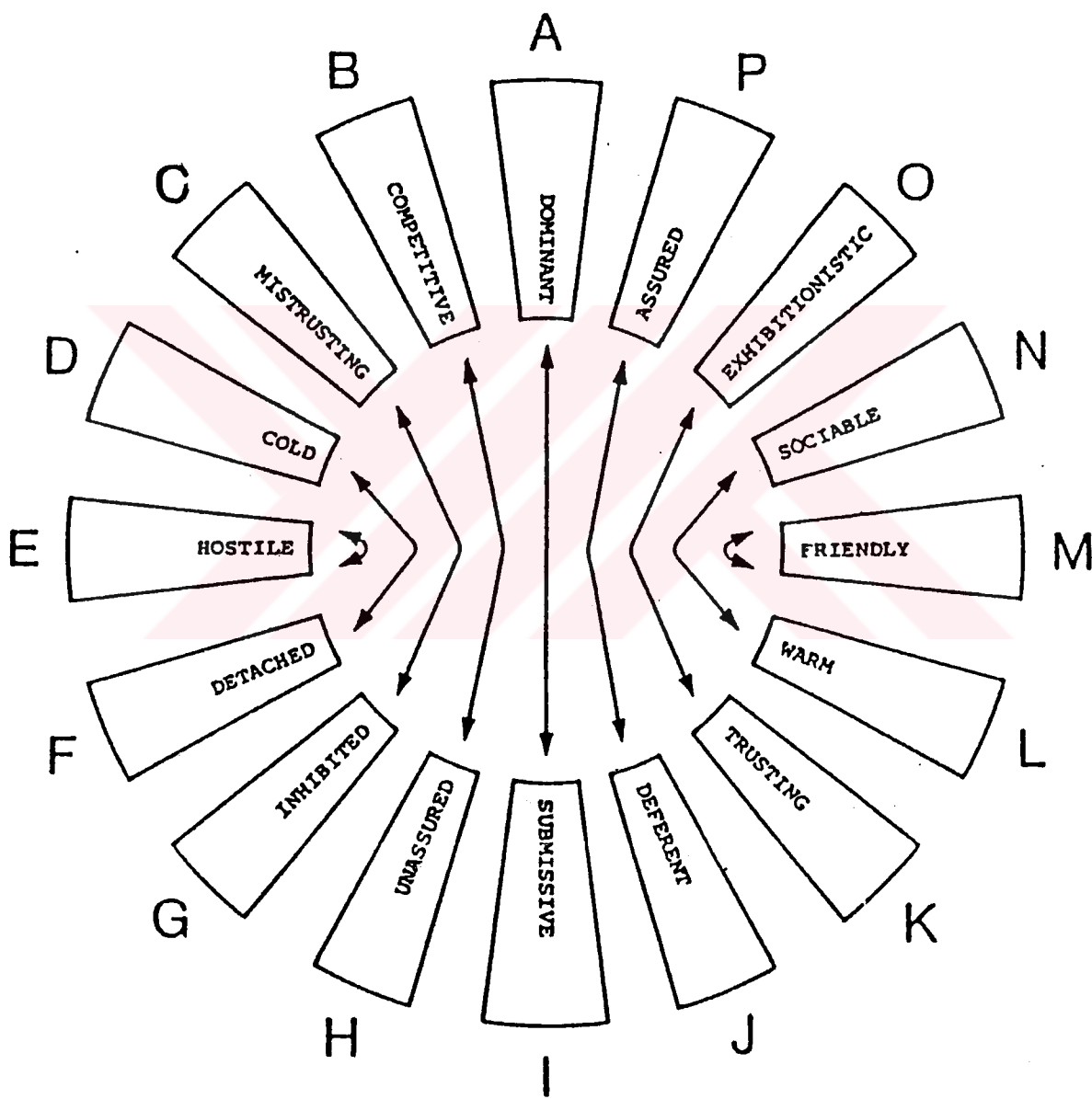
- 1- ( ) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissetmiyorum.
( ) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
( ) Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
( ) O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.
- 2- ( ) Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim.
( ) Gelecek hakkında karamsarım.
( ) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
( ) Geleceğim hakkında karamsarım ve artık sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.
- 3- ( ) Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum.
( ) Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
( ) Geçmişime baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
( ) Kendimi tümüyle başarısız bir kişi olarak görüyorum.
- 4- ( ) Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
( ) Herşeyden eskisi kadar hoşlanmıyorum.
( ) Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
( ) Herşeyden sıkılıyorum.
- 5- ( ) Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.
( ) Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
( ) Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
( ) Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
- 6- ( ) Kendimden memnunum.
( ) Kendi halimden pek memnun değilim.
( ) Kendime çok kızıyorum.
( ) Kendimden nefret ediyorum.

- 7- ( ) Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
( ) Zayıf yanlarım için kendimi eleştiririm.
( ) Hatalarımdan dolayı her zaman kendimi kabahatli bulurum.
( ) Her aksaklık karşısında kendimi kabahatli bulurum.
- 8- ( ) Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
( ) Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor fakat yapmıyorum.
( ) Kendimi öldürmek isterdim.
( ) Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.
- 9- ( ) Her zamankinden fazla içimden ağlamak gelmiyor.
( ) Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
( ) Çoğu zaman ağlıyorum.
( ) Eskiden ağlayabilirdim. Şimdi istesem de ağlayamıyorum.
- 10- ( ) Şimdi her zaman olduğumdan daha sinirli değilim.
( ) Eskisine kıyasla daha kolay kızıyor ya da sinirleniyorum.
( ) Şimdi hep sinirliyim.
( ) Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyler şimdi hiç sinirlendirmiyor
- 11- ( ) Başkalarıyla görüşmek, konuşmak isteğimi hiç kaybetmedim.
( ) Başkalarıyla eskisine göre daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
( ) Başkalarıyla konuşma ve görüşme isteğimi kaybettim.
( ) Hiç kimseyle görüşüp konuşmak istemiyorum.
- 12- ( ) Eskiden olduğu kadar kolay karar verebiliyorum.
( ) Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
( ) Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
( ) Artık hiç karar veremiyorum.
- 13- ( ) Aynada kendime baktığımda bir değişiklik görmüyorum.
( ) Daha yaşlanmışım ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
( ) Görünüşümün çok değiştiğini ve daha çirkinleştiğimi hissediyorum.
( ) Kendimi çok çirkin buluyorum.
- 14- ( ) Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
( ) Birşeyler yapabilmek için gayret göstermem gerekiyor.
( ) Herhangi birşeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor.
( ) Hiçbir şey yapamıyorum.

- 15-( ) Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum.
( ) Eskiden olduğu kadar iyi uyuyamıyorum.
( ) Her zamankinden 1-2 saat daha erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.
( ) Her zamankinden çok daha erken uyanıyor ve bir daha uyuyamıyorum.
- 16-( ) Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum.
( ) Eskisinden daha çabuk yoruluyorum.
( ) Yaptığım her şey beni yoruyor.
( ) Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum.
- 17-( ) İştahım her zamanki gibi.
( ) İştahım eskisi kadar iyi değil.
( ) İştahım çok azaldı.
( ) Artık hiç iştahım yok.
- 18-( ) Son zamanlarda kilo vermedim.
( ) İki kilodan fazla kilo verdim.
( ) Dört kilodan fazla kilo verdim.
( ) Altı kilodan fazla kilo verdim.
- 19-( ) Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor.
( ) Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendiriyor.
( ) Sağlığım beni endişelendirdiği için başka şeyler düşünmek zorlaşıyor.
( ) Sağlığım hakkında o kadar endişeliyim ki başka hiçbir şey düşünemiyorum.
- 20-( ) Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme hissetmedim.
( ) Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim.
( ) Cinsel konularla şimdi çok daha az ilgiliyim.
( ) Cinsel konulara olan ilgimi şimdi tamamen kaybettim.
- 21-( ) Bana cezalandırılmışım gibi gelmiyor.
( ) Cezalandırılabilceğimi seziyorum.
( ) Cezalandırılmayı bekliyorum.
( ) Cezalandırıldığımı hissediyorum.

Ek-4

KUTUPLU DÖNGÜ (CIRCUMPLEX)

KİŞİLERARASI ŞEMALAR ÖLÇEĞİ

Bu araştırmada kullanılan veriler grup halinde değerlendirileceği için isim belirtmeniz gerekmemektedir. Bu nedenle, sorulara olabildiğince samimi karşılıklar vermeniz ve soruları yanıtsız bırakmamanız beklenmektedir. Ayırdığınız zaman için teşekkürler.

Araş.Gör.Gonca Boyacıoğlu
Psikoloji Bölümü

ACIKLAMA

Bu anket, bireylerin belirli bir biçimde davrandıkları zaman karşılarındaki kişilerden ne gibi tepkiler aldıklarını değerlendirmek için düzenlenmiştir. Sizden aşağıda yer alan her bir durumda bulunduğunuzu hayal etmenizi ve karşınızdaki kişinin böyle bir durumda nasıl tepkide bulunacağını bildirmenizi istiyoruz. Her sayfanın üstünde olası tepkilerin bir listesi bulunmaktadır. Lütfen bu listeye bakarak, her bir durum için karşınızdaki kişinin o durumda vereceği tepkiler arasında sizin **TAHMİNİNİZE EN YAKIN GELEN** tepkiyi gösteren harfi daire içine alınız. (Her bir tepki iki ya da daha fazla tanımlama içermektedir; tepkilerini değerlendirdiğiniz kişinin bu tanımlamaların **HEPSİNE** birden uyması gerekli değildir. Örneğin: bu kişi "güvenini kaybetmiş" olabilir ama "güçenmiş" olmayabilir, yine de yanıtınızı B tepkisi olarak verebilirsiniz).

Daha sonra, işaretlediğiniz tepkinin sizin açınızdan **İSTENİRLİK** derecesini (1..2..3..4..5..6..7..) şeklinde düzenlenmiş ölçek üzerinde gösteriniz. Bunun için, aşağıda belirtilen hoşnutluk derecelerine göre uygun rakamı daire içine alınız:

hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

Eğer karşınızdaki kişinin bu tepkisi karşısında, kendinizi çok iyi hissederseniz 7; orta düzeyde iyi hissederseniz 6; biraz iyi hissederseniz 5 rakamını yuvarlak içine alınız. Eğer bu tepki karşısında kendinizi çok mutsuz hissederseniz 1; orta düzeyde mutsuz hissederseniz 2; biraz mutsuz hissederseniz 3 rakamını yuvarlak içine alınız. Eğer bu tepki karşısında kendinizi tamamen nötr hissediyorsanız ölçeğin ortasında yer alan 4 sayısını yuvarlak içine alınız.

Bu ankette kendinizi, aşağıda verilen durumlarda arkadaşınızla birlikte hayal etmeniz istenmektedir. Arkadaş için size en yakın kişinin: eşinizin, nişanlınızın, sevgilinizin ya da en yakın dostunuzun (sizinle en yakın ilişkiye giren kişi kimse) tepkisini değerlendirmenizi istiyoruz.

Lütfen "arkadaş"ınız hakkında aşağıda istenilen bilgileri doldurunuz.

Arkadaşınızla yakınlığınız (eş, nişanlı, yakın arkadaş):

Arkadaşınızın cinsiyeti:

- A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
- B Güvenini kaybeder ya da gücenir.
- C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
- D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
- E Bana katılır ya da itiraz etmez.
- F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
- G Yakın ya da dostça davranır.
- H İlgisi gösterir ya da düşüncelerini açıkça söyler.

Aşağıdaki durumlarda ARKADAŞINIZLA birlikte olduğunuzu düşünerek her bir durum için yukarıdaki tepkiler arasında sizin beklentinize en yakın gelen tepkinin başındaki harfi daire içine alınız.

1.Önemli bir konuda, arkadaşınızla birlikte karar verme aşamasındasınız. Bu konuda daha bilgili ve yeterli olduğunuz için kararı siz yönlendirmek istiyorsunuz.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
hoşuma gitmez hoşuma gider

- A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
B Güvenini kaybeder ya da gücendir.
C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
E Bana katılır ya da itiraz etmez.
F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
G Yakın ya da dostça davranır.
H İlgi gösterir ya da düşündüklerini açıkça söyler.

2. Arkadaşınıza kızdığınızı ve onunla tartışmak istediğinizi farzedin.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

3. Kendinizi güçsüz ve pasif hissettiğinizi ve arkadaşınızdan meseleye el koymasını, istediğiniz bir durum düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

4. Arkadaşınıza karşı samimi davrandığınızı ve ona yardımcı olduğunuzu düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

5. Arkadaşınızla bir oyun oynadığınızı (tavla, iskambil, satranc v.b.) düşünün. Siz onu yenip oyunu kazanmak için çok çaba gösteriyorsunuz.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

- A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
B Güvenini kaybeder ya da gücenir.
C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
E Bana katılır ya da itiraz etmez.
F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
G Yakın ya da dostça davranır.
H İlgi gösterir ya da düşündüklerini açıkça söyler.

6. Düşüncelerinize aşırı derecede daldığınız için kendinizi arkadaşınızdan uzaklaşmış bir durumda hayal edin.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

7. Kendinizi isteksiz, kapıp koyuvermiş hissettiğiniz ve arkadaşınızın yaptığı her şeye itirazsız uyacağınız bir durumda düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

8. Arkadaşınıza onunla ilgilendiğinizi ve ona önem verdiğinizi belli ettiğinizi düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

9. Arkadaşınızı sizden hiç beklemediği bir biçimde hayal kırıklığına uğrattığınız bir durumu düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

- A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
B Güvenini kaybeder ya da gücenir.
C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
E Bana katılır ya da itiraz etmez.
F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
G Yakın ya da dostça davranır.
H İlgi gösterir ya da düşündüklerini açıkça söyler.

10. Arkadaşınızla birlikte olduğunuz ama onunla konuşmayı istemediğiniz bir ruh halinde bulunduğunuzu farzedin.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

11. Sizin için önemli olan bir konuda arkadaşınıza güvenip açıldığınızı düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

12. Arkadaşınıza karşı içinizden geldiği gibi, doğal davrandığınızı düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

13. Berbat bir gün geçirdiğinizi ve bütün dünyaya küstüğünüzü düşünün; hiç kimseye karşı sevgi ya da yakınlık hissetmiyorsunuz.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

- A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
- B Güvenini kaybeder ya da gücenir.
- C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
- D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
- E Bana katılır ya da itiraz etmez.
- F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
- G Yakın ya da dostça davranır.
- H ilgi gösterir ya da düşüncüklerini açıkça söyler.

14.Kendinize pek güvenmediğini ve sırtınızı arkadaşınıza dayamak istediğini düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

15.Arkadaşınıza karşı yakınlık ve sevgi gösterdiğinizi düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

16.Daha önce hiç yapmadığınız bir işi tek başınıza, kendinize güvenerek yürüttüğünüzü ve arkadaşınıza onun yardımına gerek duymadığınızı söylediğini düşünün.

Arkadaşınız buna nasıl bir tepki gösterir?

A B C D E F G H

Bu tepki: hiç orta biraz nötr biraz orta çok
1—2—3—4—5—6—7
hoşuma gitmez hoşuma gider

Daha önce de belirtildiği gibi KŞÖ'deki aynı maddelerin, başlangıcına aşağıdaki yönergelerin eklenmesi ve ifadelerin "Annenizin....." ya da "Babanızın....." şeklinde değiştirilmesiyle oluşturulan anne ve baba formları uygulamalarda kullanılmıştır.

ANNE FORMU

Bu ankette kendinizi, aşağıdaki durumlarda annenizle birlikte hayal etmeniz istenmektedir. Annenizi hatırlamakta güçlük çekiyorsanız (ölüm veya ayrı yaşamak v.b. nedenle) lütfen sizin anne olarak gördüğünüz bir kişinin (üvey anne, hala, teyze, büyükanne, sizi himayesi altına almış kişiler) tepkisini düşünerek değerlendirme yapınız.

BABA FORMU

Bu ankette kendinizi, aşağıdaki durumlarda babanızla birlikte hayal etmeniz istenmektedir. Babanızı hatırlamakta güçlük çekiyorsanız (ölüm veya ayrı yaşamak v.b. nedenle) lütfen sizin baba olarak gördüğünüz bir kişinin (üvey baba, dayı, amca, büyükbaba, sizi himayesine almış kişiler) tepkisini düşünerek değerlendirme yapınız.

2. Kişilerarası Durumların Tamamlanmasının Puanlanması:

Tamamlanma (complementarity) puanların kodlanması için KSÖ'nde 1'den 16'ya kadar sıralanan 16 kişilerarası durumun harf karşılıklarına verilen tepkinin kaçınıcı tepki olduğu dikkate alınmaktadır. Başka bir deyişle döngüsel (bilissel-kişilerarası döngü) bir puanlama yapılmaktadır. Bu 16 durumun harf karşılıkları şöyledir:

1. (A)	9. (C)
2. (E)	10. (G)
3. (I)	11. (K)
4. (M)	12. (O)
5. (B)	13. (D)
6. (F)	14. (H)
7. (J)	15. (L)
8. (N)	16. (P)

Deneklerin bu 16 durum için her sayfanın üzerinde sıralanan tepkilerden (A,B,C,D,E,F,G,H) olarak seçtikleri 8 tepki aynı sırayla rakama dönüştürülmektedir:

- (1) A Sorumluluğu üstlenir ya da beni etkilemeye çalışır.
- (2) B Güvenini kaybeder ya da gücenir.
- (3) C Sabırsızlık gösterir ya da kavga çıkarır.
- (4) D Uzak durur ya da kayıtsız kalır.
- (5) E Bana katılır ya da itiraz etmez.
- (6) F Bana saygı gösterir ya da bana güvenir.
- (7) G Yakın ya da dostça davranır.
- (8) H İlgi gösterir ya da düşündüklerini açıkça söyler.

Bu dönüştürümden sonra, tamamlanma puanları aşağıdaki gibi kodlanmaktadır:

KİŞİLERARASI ŞEMALAR ÖLÇEĞİNİN PUANLANMASI

1. Kişilerarası Tepkilerin Yeniden Kodlanması:

Deneklerin 16 durum için işaretledikleri harfler aşağıdaki gibi her bir kişilerarası tepki için aşağıdaki kodlama sistemine göre değerlere dönüşmektedir.

Tepki	Kontrol	Sosyallik	Birlikte Olma	Güven
A	1	.5	0	-.5
B	.5	0	-.5	-1
C	0	-.5	-1	-.5
D	-.5	-1	-.5	0
E	-1	-.5	0	.5
F	-.5	0	.5	1
G	0	.5	1	.5
H	.5	1	.5	0

Bu yeniden kodlama sonunda +1 ve -1 arasında değerlere dönüşen verilerin her bir kişilerarası tepki için aldığı değerlerin toplanmasıyla toplam kontrol, sosyallik, birlikte Olma ve güven puanlarına ulaşılmaktadır.

A,B	C,D	E,F	G,H	I,J	K,L	M,N	O,P	Tamamlanma Puanı	
			Tepkiler						
5	4	3	2	1	8	7	6	1	
6	5	4	3	2	1	8	7	.5	
7	6	5	4	3	2	1	8	0	
8	7	6	5	4	3	2	1	-.5	
1	8	7	6	5	4	3	2	-1	
2	1	8	7	6	5	4	3	-.5	
3	2	1	8	7	6	5	4	0	
4	3	2	1	8	7	6	5	.5	

Alt ölçekler:

Baskınlık Alt ölçeği: (A), (B), (P) durumlarının tamamlanma puanları toplanmaktadır.

Pasiflik Alt ölçeği: (I), (J), (H) durumlarının tamamlanma puanları toplanmaktadır.

Dostluk Alt ölçeği: (M), (N), (L) durumlarının tamamlanma puanları toplanmaktadır.

Düşmanlık Alt ölçeği: 2 (E), 6 (F), 13 (D) durumlarının tamamlanma puanları toplanmaktadır.

3. Tepkilerin/Durumların İstenirlik Düzeylerinin Puanlanması:

Durumlar için seçilmiş tepkilerin istenirliğine ilişkin derecelendirmelerin toplamı tepkilerin genel istenirlik düzeyini vermektedir.

Diğer taraftan, yukarıda sıralanan alt ölçeklere giren durumlara ilişkin seçilen tepkilerin istenirlik düzeylerinin ayrı toplamları da durumların istenirlik düzeylerini vermektedir.

Not: 1. KŞÖ'nin yukarıda aktarılan ve bu araştırmada kullanılan puanlama sistemi daha sonradan Hill ve Safran (1994b) tarafından revize edilmiştir. Bu revizyonda puanlama sistemi temelde aynı kalmakla birlikte tepkileri temsil eden harfler yine +1 ve -1 arasında değişen ağırlıklı (weighted) puanlara (.875 gibi) dönüştürülmektedir. Ayrıca, Kontrol, sosyallik, birlikte olma ve güven tepkileri kontrol ve birlikte olma tepkileri genel başlıklarında toplanmaktadır. Bu bilgi, KŞÖ'nin geçerlik/güvenirlik çalışmalarından sonra geldiği için asıl çalışmanın verilerinin de önceki sisteme göre puanlanmasının daha sağlıklı olacağına karar verilmiştir.

2. KŞÖ'nden elde edilen verilerin yukarıda aktarılan sisteme göre puanlanabilmesi için denekler tarafından harf olarak seçilen tepkiler, SPSS/PC'de "Data Entry" veri giriş sisteminde, kaçınıcı tepki oluşlarına göre (1'den 8'e kadar) rakam olarak girilmiştir. Daha sonra, bu dönüştürülmesi gereken KŞÖ verileri "databaseIV" programına taşınmıştır. Burada, Uzm.Psk.Dursun Akkurt tarafından oluşturulan iki ayrı programda, kişilerarası tepkiler ve kişilerarası durumların tamamlanmasına ilişkin dönüştürümler yapılmıştır. Daha sonra, dönüştürüm işlemi tamamlanmış veriler tekrar SPSS/PC'deki veri sistemindeki diğer değişkenlerle birleştirilmiştir.

KİŞİLERARASI SEMALARIN BİR VAKA ÜZERİNDE ÖRNEKLENMESİ

Bu bölümde, araştırmanın temel değişkeni olan kişilerarası semalar, depresif belirtiler gösteren bir vakanın kişilerarası-bilişsel değerlendirilmesi sürecinde örneklenmeye çalışılmıştır. Böylelikle araştırmada kuramsal bir çerçevede ele alınan semaların ekolojik geçerlik açısından tartışılabileceği düşünülmüştür. Bu amaçla, öncelikle vakaya ilişkin bazı bilgiler özetlendikten sonra değerlendirmelere geçilmiştir.

Vaka: 19 yaşında (kadın), üniversite öğrencisi olan S.K. ailesiyle birlikte Ankara'da yaşamakta. S.K.'nın annesi evhanımı; babası serbest çalışmakta. S.K.'nın ayrıca kendinden küçük bir erkek ve kız kardeşi var.

S.K. terapiye başvurduğunda, sorunlarını "kendisini mutsuz, sıkıntılı hissetmek ve arkadaş ilişkilerini devam ettirememek" biçiminde ifade etmiştir. S.K., özellikle arkadaş ilişkilerini kurmakta bir güçlüğü olmadığını, ancak devam ettirmekte zorlandığını ve bu ilişkilerde yaşadıklarından dolayı kendinden hoşnut olmadığını belirtmiştir. S.K., bu sorunlarının son bir kaç aydır kendisini iyice rahatsız eder hale geldiğini söylemiştir.

Burada ayrıntıları verilmeyen öngörüşmeden sonra, S.K.'da henüz çok yaygınlaşmamış bazı depresif belirtiler olduğu ve S.K.'nın kişilerarası ilişkilerde bazı temel güçlükler yaşadığı gözlenmiştir. Bunun üzerine S.K.'ya kişilerarası ilişkilere odaklanan bilişsel-davranışsal bir tedavi yaklaşımıyla yardım edilmesine karar verilmiştir. Aşağıda daha önce de belirtildiği

gibi bu vakayla ilgili olarak sadece değerlendirme sürecine değinilecektir.

Değerlendirme: S.K.'nin sorunlarının tedavisi öncesi-sonrası değerlendirilebilmesi ve kişilerarası ilişkilerin özellikle hangi boyutlarında ve kimlerle güçlükler yaşadığının incelenmesi için vakaya KŞÖ ve BDÖ verilmiştir. Bu uygulamadan sonra, durum, düşünce, davranış, fizyolojik belirtiler ve sonuç kolonlarının bulunduğu bilissel-davranışsal bir kayıt formu ile vakadan haftalık kayıtlar tutması istenmiştir (tedavisi halen süren vaka bu kayıtları tutmaya devam etmektedir).

Değerlendirme sonuçlarına göre, vakanın BDÖ puanı 10 olarak hesaplanmıştır. Bu puan, vakanın klinik olarak gözlenen depresif belirti düzeyiyle uyumlu bulunmuştur. Araştırma örneklemini açısından ise vaka, depresif belirti düzeyi orta gruba girmektedir.

Vakanın KŞÖ'nin anne, baba ve arkadaş formlarından aldığı puanlar, bu önemli diğerleri arasındaki farklılıklar açısından yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu yorumlara aşağıda ayrıntılı olarak değinilmektedir:

I. Vakanın Önemli Diğerlerinden Beklediği Tepkiler:

- a.Kontrol Tepkileri: Vaka, en fazla kontrol tepkisini babadan beklemekte, bunu anne izlemektedir. Arkadaşlarından ise kontrol tepkisi beklememektedir.
- b.Sosyallik Tepkileri: Vaka, en fazla sosyallik tepkisini annesinden beklemekte, bunu arkadaşları izlemektedir. Babasından ise sosyallik tepkisi beklemektedir.

c. Birlikte Olma Tepkileri: Vaka, en fazla birlikte olma tepkisini, anneden beklemektedir. Vaka, sırasıyla babasından ve arkadaşlarından bu tepkileri beklememektedir.

d. Güven Tepkileri: Vaka, kendisine en fazla güvenenin annesi olduğunu, bunu arkadaşlarının izlediğini belirtmektedir. Vaka, babasının kendisine olan güveni oldukça düşük düzeyde beklemektedir.

II. Kişilerarası Durumların Tamamlanması (Bilişsel-Kişilerarası Döngü):

Bu bölümde, vakanın yukarıda sıralanan tepkilere ilişkin beklentileri ben ve diğerleri döngüsünde yorumlanır hale gelmektedir.

Buna göre, S.K.'nın kişilerarası ilişkilerde özellikle "düşmanlık" durumunda güçlüğü olduğu ve bu güçlüğü de daha çok arkadaşları ve babası açısından yaşadığı gözlenmektedir. Bilişsel-kişilerarası döngü açısından vaka, annesine düşmanca yaklaşırsa da ondan dostça tepkiler alabileceğini; aynı durumda arkadaşlarının ve babasının ise düşmanca tepkiler vereceklerini beklediği görülmektedir.

Genel olarak, S.K.'nın kişilerarası ilişkilerdeki güçlükleri, ilişkilerdeki kontrol boyutundan çok birlikte olma (dostluk/düşmanlık) boyutunda baba ve arkadaş açısından yaşadığı görülmektedir. Bu açıdan, vakadaki depresif belirtileri sürdüren faktörlerden biri olarak Şekil-3' de verilen döngü düşünülebilir.

III. Kişilerarası Tepkilerin İstenirliği:

S.K.'nın önemli diğerlerinden beklediği tepkilerinin istenirlik düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Bu kişiler arasında en fazla babadan beklediği tepkilerin istenirlik düzeyinin düşük olduğu dikkati çekmiştir.

S.K.'nın tuttuğu bilişsel-davranışsal kayıt formları genel olarak değerlendirildiğinde, vakanın KŞÖ bulgularıyla uyumlu biçimde

ağırlıklı olarak arkadaş ilişkilerinde güçlükler yaşadığı gözlenmiştir. S.K.'nin kayıtlarında sözünü ettiği yaşantılarında, arkadaşlarından düşmanca tepkiler beklediği ve bu beklentilerden dolayı kendini bu kişilerden uzak tuttuğu ve onlara soğuk davrandığı görülmüştür. Ayrıca, vakanın bu beklentilerden dolayı kendini arkadaşlarıyla olabilecek bazı yaşantılardan alı koyduğu; böylece de beklentisinin gerçekçi olup olmadığını araştırmadığı gözlenmiştir. Bu gözlemlere ilişkin bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

DURUM 1

Tuncay'ın çok yakın arkadaşı Gökhan çıkışta benimle konuşmak istedi.

DÜŞÜNCE

Gökhan ilgili gibi görünüyor. Tuncay ile bana bir tuzak hazırlamış olabilirler. Benim basit bir kız olup olmadığımı ölçmek için. Çünkü yakın arkadaşın çıktığına yaklaşmak bende farklı bir düşünce oluşturmuyor. Ya da Tuncay'ın hiç birşeyden haberi yok, Gökhan benim basit biri olduğumu düşünüyor ve kullanmak amacıyla olabilir... Erkeklerle olan ilişkilerim yalnızca kullanılmaktan öteye gidemeyecek. Okuldakiler bana kullanılıp horgörülüp kenara atılmış bir kız gözüyle bakacaklar.

DUYGU

Sıkıntı..kendimi pek iyi hissetmedim...dalgınlaştım

DAVRANIŞ

Onu çıkışta görmeye gitmedim.

SONUÇ

Gitmedim ve bunu böyle yaptığım için mutluyum. Bu tür düşüncelerin (başkalarında) oluşmasını engelledim ya da bu ihtimali ortadan kaldırdım.

DURUM 2

Partiye gitmeden önce Meltem'in arkadaşlarıyla birlikteydik. Ben ağızımı açıp tek kelime etmedim.

DUŞUNCE

Ortamdaki herkes çok neşeli gülüyor, eğleniyor... bir tek ben sıkıldığıma göre bende bir anormallik var. Keşke tek başıma kalsaydım da bu grupla vakit geçirmeseydim. Bana yönelecek düşmanca duygular var gibi.

DUYGU

sıkıntılı, tedirgin... oldukça kötü hissettim kendimi...

FIZYOLOJİK BELİRTİLER

Sıkıntıdan ter bastı....

DAVRANIŞ

Bana karşı düşmanca şeyler söyleniyor mu diye dinlemedeydim herhan. Konuşmalara katılmadım. Bana söylenen şeylere sadece bir gülümsemeyle cevap verdim.

SONUÇ

Biran önce o ortamdan uzaklaşmak için çaba sarf ettim.

Görüşmeler sırasında S.K.'nın babasıyla olan ilişkilerine değinildiğinde ise vaka, babasıyla ilişkilerinin düzelmeyeceğini, çünkü babasını tamamen değiştirmek gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine bazı örnekler hakkında konuşulduğunda, vakanın babasına karşı genellikle uzak kaldığı; babasının yakın, sevecen davrandığı

(dostça tepkiler) durumlarda bile babasına yakınlık göstermediği gibi soğuk davrandığı (düşmanca) gözlenmiştir.

Yukarıda aktarılan örneklerden görüldüğü gibi S.K.,'da bilişsel-kişilerarası döngünün diğerleri düşmanca; dolayısıyla benlik de düşmanca biçiminde oluştuğu görülmektedir. Vakanın düşmanlık beklentileri karşısında diğer insanlara soğuk, uzak davranmasının, sonraki yaşantılarında bu diğer insanlardan düşmanca (soğuk, uzak) tepkiler almasını nasıl kolaylaştırdığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla vakadaki bu kişilerarası şema, yaşantısal düzeyde kanıtlanabilir hale gelmekte ve sonraki kişilerarası yaşantılarda kendini yeniden üreterek kişilerarası güçlükleri (ve depresif belirtileri) devam ettirmektedir.

Vakaya ilişkin değerlendirmeler çerçevesinde, araştırmanın bulgularının ve vakanın KŞÖ sonuçlarının vakanın klinik gözlemleriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Bu açıdan aktarılan vaka örneğinin, bilişsel-kişilerarası döngü olgusunun ve KŞÖ'nin ekolojik geçerliğe belirli düzeyde yaklaştığını düşündürmektedir.

EK-7

MANOVA SONUÇLARINA İLİŞKİN TABLOLAR

Tablo-48: Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,340	.913	.777	.46
CİNSİYET	1,340	.986	3.905	.04
BDö X CİNSİYET	2,340	.986	1.500	.22

Tablo-49: Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,340	.913	7.594	.001
CİNSİYET	1,340	.986	1.340	.24
BDö X CİNSİYET	2,340	.986	.025	.97

Tablo-50: Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,340	.913	7.545	.001
CİNSİYET	1,340	.986	.603	.43
BDö X CİNSİYET	2,340	.986	1.877	.15

Tablo-51: Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,340	.913	14.208	.001
CİNSİYET	1,340	.986	.001	.96
BDö X CİNSİYET	2,340	.986	.386	.68

Tablo-52: Annenin Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.973	.401	.67
CİNSİYET	1,695	.995	1.643	.20
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.986	4.440	.001

Tablo-53: Babanın Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.973	4.448	.01
CİNSİYET	1,695	.995	.162	.68
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.986	.018	.98

Tablo-54: Arkadaşın Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.973	1.560	.21
CİNSİYET	1,695	.995	1.957	.16
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.986	.134	.87

Tablo-55: Annenin Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.920	14.304	.000
CİNSİYET	1,695	.979	.000	.99
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.994	1.849	.15

Tablo-56: Babanın Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,695	.920	20.725	.000
CİNSİYET	1,695	.979	.825	.36
BDö X CİNSİYET	2,695	.994	.139	.86

Tablo-57: Arkadaşın Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,695	.920	13.816	.000
CİNSİYET	1,695	.979	12.372	.000
BDö X CİNSİYET	2,695	.994	.762	.46

Tablo-58: Annenin Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,340	.943	3.140	.05
CİNSİYET	1,340	.997	.319	.57
BDö X CİNSİYET	2,340	.979	1.849	.15

Tablo-59: Babanın Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,340	.943	4.919	.01
CİNSİYET	1,340	.997	.139	.70
BDö X CİNSİYET	2,340	.979	.139	.86

Tablo-60:Arkadaşın Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,340	.943	5.711	.01
CİNSİYET	1,340	.997	.574	.44
BDÖ X CİNSİYET	2,340	.979	.769	.46

Tablo-61:Annenin Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.958	10.271	.000
CİNSİYET	1,695	.990	6.462	.01
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.983	4.738	.01

Tablo-62:Babanın Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.958	8.790	.000
CİNSİYET	1,695	.990	.495	.49
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.983	.0389	.96

Tablo-63:Arkadaşın Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,695	.958	4.637	.01
CİNSİYET	1,695	.990	.495	.49
BDÖ X CİNSİYET	2,695	.983	.840	.43

Tablo-64:Düşmanlık Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,612	.918	14.236	.000
CİNSİYET	1,612	.986	1.234	.78
BDö X CİNSİYET	2,612	.988	1.237	.29

Tablo-65:Dostluk Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,612	.918	11.610	.000
CİNSİYET	1,612	.986	5.045	.02
BDö X CİNSİYET	2,612	.988	.317	.79

Tablo-66:Baskınlık Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,612	.918	5.651	.005
CİNSİYET	1,612	.986	.345	.67
BDö X CİNSİYET	2,612	.988	.103	.90

Tablo-67:Pasiflik Durumunun Tamamlanması Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,612	.918	1.234	.12
CİNSİYET	1,612	.986	4.220	.05
BDö X CİNSİYET	2,612	.988	.317	.72

Tablo-68:Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı
Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin
Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,654	.952	5.055	.01
CİNSİYET	1,654	.996	.903	.34
BDÖ X CİNSİYET	2,654	.993	1.353	.25

Tablo-69:Düşmanlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı
Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin
Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,654	.952	11.111	.000
CİNSİYET	1,654	.996	.000	.98
BDÖ X CİNSİYET	2,654	.993	1.114	.32

Tablo-70:Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı
Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin
Etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,654	.952	4.232	.01
CİNSİYET	1,654	.996	.850	.25
BDÖ X CİNSİYET	2,654	.993	.083	.92

Tablo-71:Dostluk Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından
Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine
ilişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,684	.955	3.923	.01
CİNSİYET	1,684	.982	3.118	.07
BDÖ X CİNSİYET	2,684	.998	.303	.73

Tablo-72:Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,684	.955	13.367	.000
CİNSİYET	1,684	.982	2.297	.13
BDÖ X CİNSİYET	2,684	.998	.340	.71

Tablo-73:Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,684	.955	6.999	.001
CİNSİYET	1,684	.982	11.760	.001
BDÖ X CİNSİYET	2,684	.998	.083	.98

Tablo-74:Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,664	.970	6.637	.001
CİNSİYET	1,664	.990	1.357	.30
BDÖ X CİNSİYET	2,664	.998	1.037	.73

Tablo-75: Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,664	.970	5.988	.005
CİNSİYET	1,664	.990	.400	.13
BDÖ X CİNSİYET	2,664	.998	.364	.54

Tablo-76: Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,664	.970	.261	.77
CİNSİYET	1,664	.990	3.995	.05
BDö X CİNSİYET	2,664	.998	2.065	.16

Tablo-77: Pasiflik Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,649	.976	.211	.80
CİNSİYET	1,649	.993	2.427	.29
BDö X CİNSİYET	2,649	.993	1.058	.34

Tablo-78: Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,649	.976	6.121	.001
CİNSİYET	1,649	.993	1.101	.29
BDö X CİNSİYET	2,649	.993	.452	.63

Tablo-79: Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,649	.976	.870	.12
CİNSİYET	1,649	.993	4.452	.01
BDö X CİNSİYET	2,649	.993	1.612	.20

Tablo-80: Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,600	.911	8.986	.000
CİNSİYET	1,600	.992	1.345	.25
BDÖ X CİNSİYET	2,600	.995	1.258	.28

Tablo-81: Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,600	.911	22.121	.000
CİNSİYET	1,600	.992	.036	.37
BDÖ X CİNSİYET	2,600	.995	2.511	.08

Tablo-82: Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,600	.911	10.816	.000
CİNSİYET	1,600	.992	1.435	.58
BDÖ X CİNSİYET	2,600	.995	1.036	.35

Tablo-83: Düşmanlık Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,659	.931	6.205	.005
CİNSİYET	1,659	.986	1.377	.25
BDÖ X CİNSİYET	2,659	.987	1.258	.28

Tablo-84:Düşmanlık Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,659	.931	16.117	.000
CİNSİYET	1,659	.986	.013	.90
BDö X CİNSİYET	2,659	.987	2.511	.08

Tablo-85:Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,659	.931	11.816	.000
CİNSİYET	1,659	.986	.434	.90
BDö X CİNSİYET	2,659	.987	1.036	.35

Tablo-86:Dostluk Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,685	.919	10.623	.000
CİNSİYET	1,685	.980	.060	.80
BDö X CİNSİYET	2,685	.986	.773	.46

Tablo-87: Dostluk Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,685	.919	22.757	.000
CİNSİYET	1,685	.989	.013	.90
BDö X CİNSİYET	2,685	.986	.270	.76

Tablo-88:Dostluk Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,685	.919	13.731	.000
CİNSİYET	1,685	.989	12.628	.000
BDö X CİNSİYET	2,685	.986	.879	.41

Tablo-89:Baskınlık Durumunda Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,664	.932	10.538	.000
CİNSİYET	1,664	.993	.257	.61
BDö X CİNSİYET	2,664	.989	2.114	.12

Tablo-90:Baskınlık Durumunda Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,664	.932	17.907	.000
CİNSİYET	1,664	.993	.036	.84
BDö X CİNSİYET	2,664	.989	.432	.64

Tablo-91:Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDö	2,664	.932	4.738	.01
CİNSİYET	1,664	.993	3.199	.07
BDö X CİNSİYET	2,664	.989	1.122	.32

Tablo-92: Pasiflik Durumunda Annenin Tepkilerinin Istenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,651	.922	7.462	.001
CİNSİYET	1,651	.989	2.326	.12
BDÖ X CİNSİYET	2,651	.994	.309	.73

Tablo-93: Pasiflik Durumunda Babanın Tepkilerinin Istenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,651	.922	21.268	.000
CİNSİYET	1,651	.989	.337	.56
BDÖ X CİNSİYET	2,651	.994	.701	.49

Tablo-94: Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tepkilerinin Istenirliği Açısından Depresif Belirtilerin ve Cinsiyetin Etkilerine İlişkin MANOVA sonuçları

Etki	df	Wilks' Lamda	F	P
BDÖ	2,651	.922	9.510	.000
CİNSİYET	1,651	.989	.447	.50
BDÖ X CİNSİYET	2,651	.994	.468	.62

EK-8

ANOVA SONUÇLARI

Tablo-95:Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	810.026	2	405.013	8.892	.000
HATA	15987.616	351	45.549		
TOPLAM	16792.641	353			

Tablo-96:Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	2733.485	2	1366.742	12.118	.000
HATA	39589.502	351	112.791		
TOPLAM	42322.987	353			

Tablo-97:Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	2786.907	2	1393.453	19.049	.000
HATA	25676.532	351	73.153		
TOPLAM	28463.439	353			

Tablo-98: Babadan Beklenen Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	86.796	2	43.398	4.503	.001
HATA	6842.260	710	9.637		
TOPLAM	6229.055	712			

Tablo-99: Anneden Beklenen Kontrol Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	8.448	2	4.224	.506	.603
CİNSİYET	23.258	1	23.258	2.786	.096
BDö VE CİNSİYET	82.375	2	41.187	4.934	.01
HATA	5801.751	695	8.348		
TOPLAM	6792.641	700			

Tablo-100: Anneden Beklenen Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	476.120	2	238.060	14.318	.000
HATA	11805.071	710	16.627		
TOPLAM	6229.055	712			

Tablo-101: Babadan Beklenen Birlikte Olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	896.005	2	448.002	21.346	.000
HATA	14901.251	710	20.988		
TOPLAM	6229.055	712			

Tablo-102:Arkadaşdan Beklenen Birlikte olma Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine ilişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	408.884	2	204.442	14.056	.000
CİNSİYET	192.879	1	192.878	13.261	.000
BDö X CİNSİYET	22.193	2	11.092	.763	.467
HATA	10108.502	695	14.545		
TOPLAM	10743.171	700			

Tablo-103:Anneden beklenen Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine ilişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	539.647	2	269.060	5.403	.05
HATA	17528.175	351	49.937		
TOPLAM	18067.822	353			

Tablo-104:Babadan Beklenen Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine ilişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	277.211	2	138.822	7.387	.001
HATA	6595.946	351	18.792		
TOPLAM	6873.590	353			

Tablo-105:Arkadaşdan Beklenen Sosyallik Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine ilişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	172.211	2	86.106	7.065	.001
HATA	4278.097	351	12.188		
TOPLAM	4450.309	353			

Tablo-106: Anneden Beklenen Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	208.402	2	104.201	10.087	.000
CİNSİYET	66.758	1	33.324	6.462	.01
BDö X CİNS.	97.912	2	48.956	4.739	.01
HATA	7179.703	695	10.331		
TOPLAM	7550.725	700			

Tablo-107: Babadan Beklenen Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	205.873	2	102.936	9.332	.000
HATA	7831.600	710	11.030		
TOPLAM			8037.473		712

Tablo-108: Arkadaşdan Beklenen Güven Tepkileri Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	92.090	2	46.045	4.918	.008
HATA	6648.034	710	9.363		
TOPLAM	6740.125	712			

Tablo-109: Düşmanlık Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	187.026	2	93.513	13.770	.000
HATA	4251.076	626	6.791		
TOPLAM	4438.102	628			

Tablo-110: Dostluk Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	115.271	2	57.936	11.560	.000
CİNSİYET	39.913	1	39.913	8.006	.005
BDÖ X CİNSİYET	3.116	2	1.583	.317	.728
HATA	3051.257	612	4.986		
TOPLAM	3211.827	617			

Tablo-111: Baskınlık Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	57.827	2	28.914	5.245	.005
HATA	3447.983	626	5.508		
TOPLAM	3505.810	628			

Tablo-112: Pasiflik Durumunda Tamamlayıcılık Açısından Cinsiyetin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
CİNSİYET	40.776	1	40.776	7.666	.01
HATA	3287.361	618	5.508		
TOPLAM	3328.137	619			

Tablo-113: Düşmanlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	17.768	2	8.884	5.001	.01
HATA	1186.577	668	1.776		
TOPLAM	1204.944	670			

Tablo-114:Düşmanlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	49.576	2	24.788	10.869	.000
HATA	1523.423	668	2.281		
TOPLAM	1572.999	670			

Tablo-115:Düşmanlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	10.135	2	4.770	4.055	.01
HATA	785.831	668	1.776		
TOPLAM	795.372	670			

Tablo-116:Dostluk durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	7.332	2	3.666	4.112	.01
HATA	623.174	699	.892		
TOPLAM	630.506	701			

Tablo-117:Dostluk Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	35.081	2	17.541	13.614	.000
HATA	900.618	699	1.288		
TOPLAM	935.699	701			

Tablo-118: Dostluk Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	13.192	2	6.596	7.043	.001
CİNSİYET	19.261	1	19.261	20.565	.000
BDö X CİNSİYET	.038	2	.019	.021	.980
HATA	640.615	698	1.776		
TOPLAM	841.311	701			

Tablo-119: Baskınlık Durumunda Annenin Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	13.651	2	6.8267	5.738	.005
HATA	807.654	679	1.189		
TOPLAM				821.305	681

Tablo-120: Baskınlık Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	15.314	2	7.657	5.737	.005
HATA	906.193	679	1.335		
TOPLAM	921.506	681			

Tablo-121: Baskınlık Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Cinsiyetin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
CİNSİYET	9.591	2	9.591	7.065	.01
HATA	901.313	679	1.358		
TOPLAM	910.984	701			

Tablo-122: Pasiflik Durumunda Babanın Tamamlayıcılığı Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	13.198	2	6.599	6.788	.001
HATA	645.543	664	.972		
TOPLAM	658.741	666			

Tablo-123: Pasiflik Durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığı Açısından Cinsiyetin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
CINSİYET	6.728	1	6.728	5.929	.01
HATA	736.498	649	1.1355		
TOPLAM	743.226	650			

Tablo-124: Annenin Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	5224.331	2	2612.166	9.694	.000
HATA	161669.640	600	269.449		
TOPLAM	166893.971	602			

Tablo-126: Babanın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	15587.177	2	7793.589	23.720	.000
HATA	197142.806	600	328.571		
TOPLAM	212729.983	602			

Tablo-127:Arkadaşın Tepkilerinin İstenirliği Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	4908.095	2	1767.451	11.153	.000
HATA	132016.200	600	220.027		
TOPLAM	136924.295	602			

Tablo-128:Düşmanlık durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	261.721	2	130.860	6.296	.002
HATA	14590.129	702	20.784		
TOPLAM	14851.850	704			

Tablo-129:Düşmanlık durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	799.020	2	399.510	17.411	.000
HATA	15901.898	693	22.946		
TOPLAM	16700.918	695			

Tablo-130:Düşmanlık durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	474.168	2	237.084	12.084	.000
HATA	13373.926	696	19.215		
TOPLAM	13848.094	698			

Tablo-131:Dostluk durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	244.253	2	122.127	11.568	.000
HATA	7474.340	708	10.557		
TOPLAM	7718.594	710			

Tablo-132:Dostluk durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	679.028	2	339.514	23.493	.000
HATA	10188.255	705	14.451		
TOPLAM	10867.282	707			

Tablo-133:Dostluk durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin ve Cinsiyetin Etkisine İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	279.516	2	139.758	14.442	.000
CİNSİYET	177.907	1	177.907	18.384	.000
BDÖ X CİNSİYET	14.034	2	7.017	.725	.485
HATA	6696.510	692	1.776		
TOPLAM				7168.544	697

Tablo-134: Baskınlık durumunda Annenin Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	393.008	2	190.504	11.387	.000
HATA	11924.773	691	17.257		
TOPLAM	12317.781	693			

Tablo-135: Baskınlık durumunda Babanın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	725.128	2	376.064	18.511	.000
HATA	14200.911	699	20.316		
TOPLAM	14953.038	701			

Tablo-136: Baskınlık durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının İstenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDÖ	178.5783	2	89.2892	5.1239	.006
HATA	12233.1153	702	17.4261		
TOPLAM	910.984	704			

Tablo-137: Pasiflik durumunda Annenin Tamamlayıcılığının istenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	224.9554	2	122.4777	8.2904	.003
HATA	10193.6881	690	14.7735		
TOPLAM	10438.6436	693			

Tablo-138: Pasiflik durumunda Babanın Tamamlayıcılığının istenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	723.929	2	361.965	21.119	.000
HATA	11912.065	695	17.140		
TOPLAM	12635.994	697			

Tablo-139: Pasiflik durumunda Arkadaşın Tamamlayıcılığının istenirlik Düzeyi Açısından Depresif Belirtilerin Düzeylerinin Etkisine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
BDö	322.916	2	161.458	11.2189	.000
HATA	9973.842	693	14.392		
TOPLAM	10296.757	695			